

Mannlighet i kristne miljøer i Norge

En kvalitativ studie av mannlighet hos unge menn fra ulike kristne miljøer

Avh 502 Masteravhandling (55 ECTS)

Master i Kristendomskunnskap: studieretning religionssosiologi

Av Anders Uldal

Veileder professor Inger Furseth

Høst 2009

DET TEOLOGISKE MENIGHETSFAKULTET

Forord

En stor takk rettes til professor Inger Furseth som konstruktivt har veiledet meg gjennom arbeidet med undersøkelsen. Det har vært en svært lærerik prosess. Takk for at du har vært tålmodig og delt raust med din tid. Det har jeg satt stor pris på. Jeg ønsker også å rette en takk til de åtte informantene som stilte opp til intervju. Takk for den åpenhet og velvilje dere utviste. Jeg håper jeg har klart å behandle materialet med respekt og ydmykhet. Sist, men ikke minst, ønsker jeg å takke familile og venner som har oppmuntret meg og støttet meg gjennom prosessen.

Oslo, desember 2009

Anders Uldal

1 INNLEDNING.....	5
2 TEORETISKE PERSPEKTIVER.....	8
2.1 SOSIOLOGISKE STUDIER AV MENN OG MANNLIGHET.....	8
2.1.1 Fagfeltets fremvekst.....	8
2.1.2 Definisjon av begrepet mannlighet.....	10
2.1.3 Teoretisk rammeverk.....	13
2.1.3.1 Connells dynamiske modell.....	13
2.1.3.2 Diskursiv tilnærming.....	15
2.1.3.3 Implikasjoner av å eksistere i en mannskropp.....	17
2.1.3.4 Konklusjon.....	19
2.1.4 Tradisjonell mannlighet.....	20
2.2 TIDLIGERE FORSKNING: THE PROMISE KEEPERS.....	22
2.2.1 Bilder av ideell mannlighet hos <i>The Promise Keepers</i>	23
2.2.2 <i>Promise Keepers</i> og likestilling.....	27
2.2.3 <i>Promise Keepers</i> og synet på homofile menn og homoseksualitet.....	28
2.2.4 Oppsummering.....	29
3 FORSKNINGSSPØRSMÅL OG METODE.....	30
3.1 FORSKNINGSSPØRSMÅL.....	30
3.1.1 Presiseringer av de underordnede forskningsspørsmålene.....	30
3.2 METODE.....	33
3.2.1 Utvalg.....	33
3.2.2 Intervju og analyse.....	35
3.2.3 Metodisk refleksjon og etiske vurderinger.....	36
4 IDEELL MANNLIGHET.....	38
4.1 BESKRIVELSER AV DEN IDEELLE MANN.....	38
4.1.1 Den selvstendige mannen.....	38
4.1.2 Den trygge mannen.....	40
4.1.3 Den rasjonelle mannen.....	42
4.1.4 Den autentiske mannen.....	43
4.1.5 Den modige mannen.....	45
4.1.6 Martyren.....	47
4.1.7 Den omsorgsfulle mannen.....	48
4.1.8 Den relasjonsorientert mannen.....	49
4.2 DE PROBLEMATISKE FØLELSENE.....	50
4.3 JESUS – MANNLIG ELLER ANDROGYN?.....	55

4.4 BILDER AV IDEELL MANNLIGHET I ULIKE KRISTNE MILJØER	60
5 REFLEKSJONER RUNDT DET Å VÆRE MANN.....	64
5.1 INFORMANTENES REFLEKSJONER RUNDT DET Å VÆRE MANN I DET NORSKE SAMFUNN.....	64
5.1.1 <i>Den instrumentelle mannen</i>	64
5.1.2 <i>Metromannen</i>	65
5.1.3 <i>Den frie mannen</i>	67
5.1.4 <i>Den ansvarsfulle mannen</i>	69
5.1.5 <i>Machomannen</i>	71
5.1.6 <i>Familieforsørgeren</i>	71
5.2 INFORMANTENES REFLEKSJONER RUNDT DET Å VÆRE MANN INNENFOR ULIKE KRISTNE MILJØER.....	75
5.2.1 <i>Den feminine mannen</i>	75
5.2.2 <i>Den ekte og autentiske mannen</i>	78
5.2.3 <i>Den rause og romslige mannen</i>	80
5.2.4 <i>En sentimentalisert rolle</i>	81
5.2.5 <i>Den praktiske og aktivitetsorientert mannen</i>	82
5.2.6 <i>Martyren</i>	82
5.2.7 <i>Den selvransakende mannen</i>	83
5.3 SAMMENLIGNING	84
6 SYN PÅ LIKESTILLING OG HOMOFIL MANNLIGHET	90
6.1 INFORMANTENES PERSPEKTIV PÅ LIKESTILLING	90
6.1.1 <i>Omsorg – nedarvet eller tillært?</i>	90
6.1.2 <i>Lederen</i>	94
6.1.3 <i>Fordeling av ansvar i arbeidsliv og familie</i>	97
6.2 PERSPEKTIV PÅ HOMOFIL MANNLIGHET.....	102
6.3 SAMMENLIGNING	109
7 HOVEDFUNN OG KONKLUSJON.....	112
7.1 BILDER AV IDEELL MANNLIGHET	112
7.2 REFLEKSJONER RUNDT DET Å VÆRE MANN.....	116
7.3 LIKESTILLING OG HOMOFIL MANNLIGHET	119
7.4 KONKLUSJON	123
7.5 STUDIENS BEGRENSNINGER OG IMPLIKASJONER FOR FREMTIDIG FORSKNING	123
LITTERATURLISTE	125
VEDLEGG: INTERVJUGUIDE	131

1 Innledning

Tema for denne undersøkelsen er mannlighet i ulike kristne protestantiske miljøer. På grunnlag av et kvalitativt materiale bestående av intervjuer med åtte informanter fra fire ulike kristne miljøer studerer undersøkelsen hvorvidt ulike forståelser av mannlighet er å finne i de ulike kristne miljøene. Vi utforsker dette spørsmålet gjennom å studere informantenes bilder av ideell mannlighet, deres beskrivelser og vurderinger av roller de møter i kirke og menighet og i det norske samfunn, samt deres syn på likestilling og homofil mannlighet.

Når vi mener dette er en undersøkelse verdt å utføre skyldes det hovedsaklig at det i norsk sammenheng ikke er gjort noen tilsvarende sosiologisk studie på dette feltet. Undersøkelsen kan potensielt sett tilføre fagfeltet mye informasjon om menn og mannlighet i kristne miljøer i Norge. Ikke minst kan den danne et utgangspunkt for videre studier. Mens menn og mannlighet i kristne miljøer tilsynelatende har fått lite oppmerksomhet av norske sosiologer, er det i amerikansk kontekst gjort en rekke sosiologiske studier av menn og mannlighet i kristne miljøer. Majoriteten av disse undersøkelsene utforsker den amerikanske mannsbevegelsen *The Promise Keepers*. Dette er en bevegelse etablert på begynnelsen av 1990-tallet, som har evangelikale kristne menn som sin primære målgruppe. En av hensiktene med bevegelsen er å stimulere menn til å ta ansvar i sine relasjoner. To sosiologiske studier av bevegelsen vi særlig vil trekke frem er studiene til Brian Brickner (1999) og John P. Bartkowski (2004). Videre er det utgitt en artikkelsamling om bevegelsen redigert av Rhys H. Williams (2001). Bevegelsen er også ved to tilfeller studert som del av en komparativ undersøkelse av ulike amerikanske mannsbevegelser, av henholdsvis Michael Messner (1997) og Kenneth Clatterbaugh (1997). Dette er de sosiologiske undersøkelsene av bevegelsene vi mener har vist seg mest fruktbare, men det er også gjort en rekke studier utover dette.

Når vi mener menn og mannlighet i kristne miljøer er et tema det er verdt å undersøke nærmere skyldes dette ikke minst at studiene av mannsbevegelsen *Promise Keepers* har gjort en rekke spennende funn med tanke på hvordan mannlighet tar form i kristne miljøer. De nyeste undersøkelsene beskriver flere ulike mannligheter internt i bevegelsen. Eksempelvis viser undersøkelsen gjennomført av Bartkowski at i hovedsak fire ulike mannligheter er synlig i miljøet. Kontrastene disse mannlighetene/diskursene i mellom er store. Det ene ytterpunktet finner Bartkowski i en "instrumentell" mannlighet hvor mannen er beskrevet som utvalgt av Gud til å være familiens leder, hvor kvinnen er mannens rake motsetning, hvor intimitet og følelser er for kvinner, og hvor de viktigste mannlige kvalitetene er aggresjon,

styrke og rasjonalitet (Bartkowski 2004: 46). Det andre ytterpunktet skildres av Bartkowski som en "ekspressiv" mannlighet hvor følelser og intimitet er menneskelig fremfor kvinnelig, hvor menn oppfordres til å utforske og uttrykke sine følelser, og hvor menn og kvinner er likeverdige beslutningstakere i familie og parforhold.

Det er høyst sannsynlig at et mangfold av diskurser vedrørende mannlighet vil være å finne også i de kristne miljøene i Norge. Sosiologiske studier av menn og mannlighet viser til at mannlighet varierer mellom kulturer, innad i en kultur på samme tid, over tid i samme kultur og gjennom et menneskes levetid (Lorentzen 2006: 126). Vår undersøkelse er knyttet til en konkret aldersgruppe og mannlighet i disse miljøene er ikke tidligere studert, hvilket innebærer at de to sistnevnte blir vanskelig å kaste lys over med denne studien. Derimot vil det være mulig for oss å spore ulike diskurser vedrørende mannlighet internt i et og samme miljø ettersom hvert miljø er representert ved to informanter. Studien vil potensielt sett kunne fange opp et slikt indre spenn i miljøene, men som vi pekte på ovenfor er hovedspørsmålet for denne undersøkelsen knyttet til å studere ulikheter mellom fire kristne miljøer i Norge. De fire miljøene vi har valgt å studere er Den norsk-lutherske frikirke, pinsebevegelsen, den lavkirkelige fløy av Den norske kirke samt den høykirkelige fløy av Den norske kirke. Miljøene er valgt på grunnlag av medlemstall, dvs. de fire største protestantiske miljøene er representert i studien. De åtte informantene som er intervjuet er alle i tyve- og trettiårene, og er av tilnærmet lik sosioøkonomisk bakgrunn. De har alle minst tre år med høyere utdanning. Hvert av miljøene er i studien, som nevnt, representert gjennom to informanter.

Et av temaene denne studien fordyper seg i er de ulike bildene de åtte informantene tegner av ideell mannlighet. I den sammenheng undersøker vi også hvorvidt det synes å være sammenheng mellom perspektiv på mannlighet og gudsbilde. Det gjør vi ved å undersøke om det er likheter mellom bildet informantene har av ideell mannlighet og det bildet de har dannet seg av Jesus. Et annet tema undersøkelsen utforsker er hvilke roller som er tilgjengelige for menn i kristne miljøer. Vi leter frem ulike roller som er beskrevet i materialet, og utforsker videre hvordan disse rollene vurderes. Vår studie omfatter også en tilsvarende analyse av informantenes syn på rollene de møter i det norske samfunn. Ikke minst ønsker vi da å undersøke hvorvidt det er sammenheng mellom vurderinger som gis av roller som er beskrevet og den forståelse av mannlighet som ligger til grunn hos den som gjør vurderingen. Det tredje område det rettes fokus på er knyttet til informantenes perspektiv på forskjellighet. Det gjøres gjennom å analysere informantenes syn på likestilling og homofil mannlighet.

Før disse forskningsspørsmålene presenteres nærmere presenteres et teoretisk rammeverk som kan danne utgangspunkt for en nærmere presentasjon av våre spørsmål og for

den videre analysen. Det er behov for en mer presis definisjon av begrepet mannlighet, samt en teoretisk modell som kan kaste lys over hvordan mannligheter kan forstås i en større sammenheng. Kapittelet vil også presentere noen av de funn som har fremkommet av sosiologiske studier av bevegelsen Promise Keepers som er relevant for denne undersøkelsen. Når forsknings spørsmål og metode er redegjort for vil de påfølgende kapitlene handle om våre analyser av materialet. De presenteres i tre kapitler, hvor tema er henholdsvis ideell mannlighet, refleksjoner rundt det å være mann og syn på likestilling og homofil mannlighet. Etter analysen følger til slutt et kapittel som presenterer undersøkelsens hovedfunn og konklusjon.

2 Teoretiske perspektiver

Dette kapittelet redegjør for det teoretiske perspektivet som ligger til grunn for analysen av det innsamlede materialet, og presenterer noen funn som har kommet ut av forskningen på bevegelsen Promise Keepers som er relevante for våre forskningsspørsmål.

2.1 Sosiologiske studier av menn og mannlighet

I det følgende redegjøres det kort for noen av de forhold som har kjennetegnet sosiologiske studier av menn og mannlighet i ulike historiske epoker samt hva som i dag preger feltet. Begrepet mannlighet er viktig for denne studien. Av denne grunn vil vi nedenfor presisere hvordan vi forstår og definerer begrepet. Videre presenteres to ulike modeller som har til hensikt å fange opp en dynamisk forståelse av mannlighet. Det er styrker og svakheter ved begge de to tilnærmingene. Etter en kort oppsummering som presiserer hvilket teoretisk rammeverk vi vil bruke, forsøker vi å illustrere følgene av en slik forståelse av mannlighet med et eksempel som er nyttig for denne undersøkelsen, forståelsen av ”tradisjonell” mannlighet.

2.1.1 Fagfeltets fremvekst

Den norske kjønnsforskeren Jørgen Lorentzen viser til to trekk som har kjennetegnet studier av menn og mannlighet. Det ene er at studiene har hentet metodologiske overveielser, teorier og problemstillinger fra tilsvarende studier av kvinner og kvinnelighet (Lorentzen 2006: 121). Det andre er at de har rettet et kritisk og problematiserende blikk på menn og mannlighet, og dermed brutt med en lang tradisjon av forskning hvor menn har fått være det normale eller det nøytrale. Lorentzen viser til at en slik forskning på menn ”kjønner menn” (Lorentzen 2006:121). Mannlighet er innen denne forskningen å forstå som et produkt (også) av kulturelle forhold som følge av at menn (og kvinner) inngår i et kjønnsystem som er kulturelt betinget. Et kjønnsystem er her forstått som summen av det kjønnsmessige ved sosiale forhold (Holter og Aarseth 1993: 301).

De to kjennetegnene har gyldighet også når det kommer til sosiologiske studier av menn og mannlighet. De første sosiologiske studiene som rettet seg mot menn og mannlighet ble ifølge de britiske sosiologene Stephen M. Whitehead og Frank J. Barrett (2001) utført på 1950-tallet. I denne første epoken var de sosiologiske undersøkelsene hovedsakelig orientert rundt de sosiale kostnadene som fulgte for menn og deres nærmeste av at menn etterlevde de dominerende ideologiske forventninger til mannlighet (Whitehead og Barrett 2001). I Norge

var sosiologer som Per Olav Tiller og Erik Grønseth opptatt av å studere sjømannsfamilier (Lorentzen 2006: 122). Stor aktivitet på sjøen, blant annet som følge av norsk hvalfangst samt en stadig større handelsflåte, medførte at fedre i lange perioder var fraværende i familielivet. Det var særlig følgene for den hjemmeværende familien de to var opptatt av å undersøke. Tiller var eksempelvis opptatt av å studere barnas forhold til farsautoritet. Han fant ingen entydig tendens, men derimot at en fraværende farsfigur i noen tilfeller medførte hypermaskulin idealisering, mens i andre tilfeller kunne disse guttene utvise en mer feminin holdning enn hva som var normalt. Grønseth var i sine studier blant annet opptatt av å peke på kritiske sider ved mannens forsørgerrolle, og at denne rollen var i ferd med å utspille sin funksjon i det norske samfunn (Lorentzen 2006).

På 1980-tallet startet en ny epoke hvor sosiologiske studier av menn og mannlighet var orientert rundt en kritikk av at de dominerende mannlighetsforestillingerne knyttet det å være mann til det å ha makt i samfunnet (Whitehead og Barrett 2001). Artikkelen "Towards a new sociology of masculinity" skrevet av Tim Carrigan, Robert Connell og John Lee (1985) trekkes ofte frem som viktig for dette gjennombruddet. Her lanseres begrepet "hegemonisk mannlighet" som kom til å bli betegnelsen på en slik mannlighet beskrevet ovenfor. I artikkelen flyttes perspektivet bort fra ideen om mannlighet som en primært psykologisk identitetsfigur. Med dette definerte en mannlighet som en sosial konstruksjon; en politisk, mangetydig, omdiskutert, og robust forestilling (Whitehead 2002: 88). Et slikt metodologisk skifte satte sitt preg også på norske studier av menn og mannlighet. Den norske forskningen på menn og mannlighet opplevde sterk vekst i denne perioden, hvilket ikke minst resulterte i at *Mannsrolleutvalget* ble opprettet i 1985. Dette utvalget, som arbeidet frem til 1991, og fikk blant annet gjennomført undersøkelsen *Menn i Norge* (1988) (Lorentzen 2006). I følge den norske kjønnsforskeren Jørgen Lorentzen var det i 1990 årene forskning på menn og mannlighet fikk sitt generelle gjennombrudd (Lorentzen 2006:124).

I dag mottar sosiologiske studier av menn og mannlighet i høy grad impulser fra postmodernistiske og poststrukturalistiske tenkere. Whitehead og Barrett er av den oppfatning av at forskningen i dag har entret en ny epoke (som metodologisk sett har erstattet den foregående). Men det ser ut til at det er delte oppfatninger om dette. De norske sosiologene Kari Nyheim Solbrække og Helene Aarseth hevder eksempelvis i artikkelen "Samfunnsvitenskapenes forståelser av kjønn" at det derimot er konkurrerende retninger hvor på den ene side noen sosiologer forstår kjønn som "en relativt seiglivet og stedbundet konstruksjon", mens andre argumenterer for at kjønn er "en mer plastisk og språklig basert konstruksjon" (Solbrække og Aarseth 2006: 72). Førstnevnte gruppe av teoretikere, som fikk

sitt gjennombrudd på 1980-tallet slik ovenfor beskrevet, er i dag i blant annet representert ved Robert Connell og hans teorier om hegemonisk mannlighet (som vi senere vil stifte bekjentskap med). Jørgen Lorentzen trekker i artikkelen "Forskning på menn og mannligheter" (2006) frem Connell som en svært mye anvendte teoretiker på feltet den dag i dag (2006: 127). Skillet består i hovedsak av at mens den eldre tilnærmingen er orientert rundt struktur og ideologi, er perspektivet med de nyere tilnærmingene flyttet til hvordan aktøren inngår i ulike diskurser. Whitehead og Barrett har trolig rett i at postmoderne og poststrukturalistisk tenkning yter stor, og kanskje størst, innflytelse på feltet, men disse teoriene er neppe enerådende. Etter vår oppfatning ser det ikke ut til at Robert Connells teorier er utdatert, men at en bedre situasjonsbeskrivelse ser ut til å være at det i dag er konkurrerende perspektiver.

Det nye metodologiske rammeverket Whitehead og Barrett har følgende kjennetegn: "The emphasis is on how men`s sense of identity is validated through dominant discursive practices of self, and how this identity work connects with (gender) power and resistance" (Whitehead og Barrett 2001:15). Et slikt rammeverk er presentert i Whiteheads bok *Men and Masculinities* (2002). Fokuset er med poststrukturalismen flyttet til individet og hvordan det aktivt inngår i diskurser som gir det identitet. Diskursene er i bevegelse, med andre ord dynamiske. En styrke med dette perspektiv er, ifølge, Whitehead at makt blir forstått som noe som sirkulerer mer enn noe som er statisk, noe han derimot mener er en forståelse som ligger implisitt i Connells modell.

Disse to perspektivene leverer begge gode verktøy for en analyse etter vår oppfatning. Det er noe vagere hva som er de praktiske implikasjonene av å bruke Whitehead sitt teoretiske rammeverk, mens Connells teorier på den andre side har vært anvendt i årevis. Det er styrker og svakheter ved begge tilnærminger. Disse to alternativene vil vi utforske nærmere, men før den tid ønsker vi å presisere vår forståelse av begrepet mannlighet.

2.1.2 Definisjon av begrepet mannlighet

En første egenskap ved begrepet mannlighet vi mener det er verdt å merke seg er at begrepet er å forstå som et relasjonelt begrep. Begrepet mannlighet eksisterer alltid i en form for kontrast til kvinnelighet (Holter og Aarseth 1993: 301). Kulturer som ikke i en eller annen forstand beskuer kvinner og menn som polært forskjellige vesener ikke har forestillingen om mannlighet eller kvinnelighet. I det minste har de ikke et begrep om mannlighet i den forstand det er å finne i moderne europeiske og amerikanske kultur (Holter og Aarseth 1993:301).

Historisk forskning viser at europeisk kultur forut for det attende århundret faktisk ikke hadde et begrep om mannlighet. Kvinner ble den gang betraktet å være forskjellige fra menn, men kun i betydningen ufullstendig eller ringere skapninger i lys av menn. Kvinner og menn ble med andre ord ikke ansett for å være kvalitativt forskjellige. Konstruksjoner av mannlighet vi ser i dag er med andre ord moderne produkter, betinget av de siste århundrenes historiske utvikling (Connell 2005: 68). I det begrepet mannlighet skal defineres blir dette ofte oversett, noe vi eksempelvis ser av essensialistiske definisjoner av mannlighet. Slike definisjoner av mannlighet viser til at det eksisterer en essensiell mannlighet, en konstant som ikke forandrer seg. En slik forståelse av mannlighet er ikke minst utbredt i religiøse miljøer. Historisk forskning hevder derimot at mannlighet har blitt forstått svært ulikt gjennom tidene, og at vårt konsept av mannlighet er et moderne produkt. Definisjoner av en universell mannlighet forteller oss mest om etoset til den som fremmer definisjon, mener Connell (2005: 69). Dette ser vi blant annet av at forsøkene på å konkretisere menns essens har gitt meget ulike og uforenelige resultater.

En annen definisjon som har tatt vårt kulturelle ståsted for gitt er positivistiske definisjonene av mannlighet. Robert Connell forteller at positivistiske definisjoner av mannlighet er kjennetegnet av at de leter etter en *faktisk* mannlighet (Connell 2005: 69). Slike definisjoner finner vi eksempelvis brukt hos noen psykologer som plasserer mannlighet og kvinnelighet som ytterpunkter på en skala. Andre som gjerne tilnærmer seg mannlighet med en positivistisk definisjon til grunn er sosialantropologer i det de gjør etnografiske studier, og legger en gitt definisjon av mannlighet til grunn i det de studerer kulturen og anser deres egen definisjon av mannlighet for å være en konstant. Faktisk blir det overflødig å snakke om mannlighet og kvinnelighet dersom en benytter en positivistisk definisjon, en kunne da nøye seg med å bruke kategoriene menn og kvinner, hevder Connell. Begrepet mannlighet er derimot ment å peke bakenfor disse kjønnede kategoriene, og ment å beskrive hvordan menn er internt forskjellige seg i mellom (Connell 2005:69).

En tredje måte å definere mannlighet på en bør avstå fra å bruke er normative definisjoner av mannlighet. En slik definisjon identifiserer mannlighet som hva og hvordan menn burde være. En slik definisjon av mannlighet vil gjøre en rekke detaljer være usynlig for forskeren, og det vil videre være vanskelig å relatere seg til at menn er internt forskjellige og at de har ulike idealer. Eksempelvis blir det vrient å fange opp det mot som kreves for å stå frem som homofil, eller den tapperhet som kreves for motstå de dominerende normer for mannlighet. Slike definisjoner presenterer ofte et "glansbilde" som få menn makter å leve opp

til, og det i seg selv leder til det paradoks at flertallet av menn ikke er mannlige, eller gjerne enda verre umannlige, hevder Connell (2005: 70).

Vi distanserer oss fra disse definisjoner vi vurderer å være utilstrekkelige da dette implisitt presiserer vår definisjon av mannlighet. I kontrast til slike definisjoner er det viktig å få frem at mannligheter er produkter av sin historiske og kulturelle forankring. Ikke bare er det slik at nye mannligheter finner sin eksistens ettersom historien beveger seg fremover, men mannligheter er også dynamiske konstruksjoner. Mannligheter blir til i bestemte tidsrom og på beste steder, både sosialt og geografisk, og er alltid gjenstad for forandring. De er i kontinuerlig endring, og det enkelte individ inngår i denne kontinuerlige revisjon.

Dette er viktige momenter som en god definisjon må fange opp. Et eksempel på en definisjon som fanger opp flere av disse viktige poengene er å finne i Robert Connells bok *Masculinities*:

“Masculinity”, to the extent the term can be briefly defined at all, is simultaneously a place in gender relations, the practices through which men and women engage that place in gender, and the effects of these practices in bodily experience, personality and culture (Connell 2005:71).

Denne definisjonen får frem noen viktige hensyn. For det først at mannlighet er et begrep som må forstås relasjonelt, og at menn inngår i et system av kjønnete relasjoner. For det andre får den frem at mannlighet har å gjøre med de sosiale praksiser menn inngår i. Og for det tredje betoner den at disse sosiale praksisene er en funksjon av variablene kroppslig erfaringer, personlighet og kultur.

En svakhet med denne definisjonen er derimot knyttet til det tredje momentet. Det kan se ut til at definisjonen henviser til mannlighet som virkning av (effects of) et individs posisjon i et kjønnsystem. Dette er et viktig perspektiv, men en kan samtidig undre seg over hvor er det blitt av den handlende aktør som aktivt konstruerer sin mannlighet. Individets som handlende subjekt er derimot noe poststrukturalistiske teoretikere er opptatt av. Stephen Whiteheads kritikk av den gruppen av teoretikere Connell tilhører fanger opp svakheten med Connells definisjon av begrepet: ”The individual is, once again, absent from both history and theory, having been made invisible within a system of domination that changes, and yet somehow never changes” (Whitehead 2002: 96). Tross disse problemer knyttet til hvorfor endringer finner sted, hevder Connell at hans teoretiske rammeverk er fundert på en dynamisk forståelse av mannlighet. Etter vår oppfatning leverer poststrukturalistiske teoretikere en viktig innvending mot Connells definisjon av begrepet. En styrke med poststrukturalistiske teorier er at de får frem at mannlighet er noe som aktivt konstrueres av en konstruktør, uten at dette individet verken er helt fritt eller determinert av strukturene, noe vi vil komme tilbake til

senere. Denne definisjonen av begrepet, til tross for disse innvendingene, kan bli stående som det utgangspunkt for denne undersøkelsen.

2.1.3 Teoretisk rammeverk

I det følgende avsnittet vil vi kort beskrive og diskutere Connells teoretiske rammeverk, mens det påfølgende avsnittet kort presenterer og diskuterer Whiteheads rammeverk. En viktig diskusjon som i dag er av høy viktighet er syn på kropp. Den har vært viktig for vårt valg av rammeverk Etter at vi har utforsket de to tilnærmingenes posisjon i diskusjonen om kropp, følger et avsnitt med en kort konklusjon.

2.1.3.1 Connells dynamiske modell

Av Connells definisjonen av mannlighet gjengitt ovenfor fremgår det at mannlighet er å forstå i konteksten av et kjønnssystem (gender order). I boken *Masculinities* skisserer Connell en modell som har til hensikt å være dynamisk samt fange opp det mønster av praksiser og relasjoner som beskriver dagens europeiske og amerikanske kjønnssystem. Modellen beskriver hvordan menn inngår i et system av relasjoner og praksiser. Connell ønsker med denne modell å komme bakenfor en karaktertypologi som følger blant annet av to av definisjonene av mannlighet som ovenfor er blitt kritisert og forkastet, de essensialistiske og de positivistiske. Modellen er særlig orientert rundt den interne maktrelasjonen ulike mannligheter imellom i et samfunn. Fire ulike posisjoner menn kan inneha defineres i strukturen Connell tegner opp. Modellen er som nevnt (ment å være) dynamisk hvilket betyr at hvem som konkret innehar de ulike posisjonene ikke er låst. De konkrete konstruksjonene i kulturen er kontinuerlig i forandring, og hvem som besitter posisjonene i maktstrukturen kan dermed endre seg.

Den hegemoniske mannlighet referer til gruppen av menn som innehar den dominerende posisjon i et sosialt system. Dette er en gruppe som besitter hegemoni eller herredømme over mannlighetsforestillinger, i følge Connell. Gjennom sin dominans har de makt over hvilke forestillinger som er høyverdige og hvilke som ikke er det. De besitter den konfigurasjon av kjønnnet praksis som for øyeblikket er i tråd med det rådende patriarkat som garanterer for at menn besitter dominans i samfunnet på bekostning av kvinnes underordning (Connell 2005: 76 – 77). I opposisjon til den hegemoniske står *den underordnede mannlighet*. Denne underordningen kan referere til kulturell eller politisk diskriminering som eksempelvis kan uttrykke seg i vold og forfølgelse, gjennom religiøs og institusjonell diskriminering eller gjennom direkte lovforbud. Connell viser til homoseksuelle vestlige menn som eksempel på en slik gruppe. Underordnede mannligheter kan også ha

innvirkning på den hegemoniske mannlighet. Eksempelvis er heteroseksuelle menns angst for å virke homofile et eksempel på dette. Det kan gi seg utslag i angst for kroppsspråk eller intimitetsformer menn i mellom som kan skape assosiasjoner til eller identifikasjon med den underordnede mannlighet (Connell 2005: 76 – 79).

For uten disse to rommer Connells modell *marginalisert mannlighet* og *medvirkende mannlighet*. De menn som besitter en medvirkende mannlighetsforestilling utgjør de mange som ikke makter å prestere hegemonisk mannlighet. Den normative definisjonen av mannlighet støter på det problem at ikke mange menn makter å etterleve de strenge krav som stilles. Antallet menn som praktiserer hegemonisk mannlighet trenger dog ikke være stort selv om denne forestillingen konstitueres. Dette forklarer Connell med at menn generelt profiterer på at kvinner undertrykkes, hvilket den hegemoniske mannlighet sørger for. Et klassisk eksempel på marginaliserte mannligheter er etniske minoriteter. I et samfunn dominert av hvite menn spiller ikke-hvite mannligheter symbolske roller for konstruksjonen av hvites kjønnskonstruksjon. Eksempelvis vil idrettsstjerner som er mørke i huden bli eksempler på hegemonisk mannlighet. Men disse enkeltindividens prestasjoner vil ikke innvirke på forståelsen av den marginaliserte gruppen menn som er mørke i huden representerer (Connell 2005: 79 – 81).

Denne modellen Connell skisserer tegner opp en skisse av en maktstruktur i vestlige samfunn. Modellen kaster lys over måten menn står i et relasjonelt forhold til hverandre. Den er orientert rundt makt, og fanger opp at det ikke bare er slik at menn ofte dominerer over kvinner, men noen menn gjerne også dominerer over andre menn. Connells modell har blitt flittig brukt av forskere over hele verden, og har vist seg å være et nyttig verktøy for sosiologiske studier av menn og mannligheter. Like fullt har erfaringene med modellen tydeliggjort noen klare svakheter og begrensninger ved den. En kritikk som har blitt reist er at en forsker som bruker modellen fort kan ende opp med å forme sin empiri slik at den passer inn i disse fire ferdigutformede kategoriene. Andre væremåter kan dermed komme utenfor forskerens synsfelt, og forskningen få et ferdigbehandlet preg. En annen kritikk går mer konkret på modellens struktur. Noen viser til at den ikke fanger opp de menn som kjemper mot og arbeider med å bryte ned den hegemoniske mannligheten og patriarkatet, slik (pro)feministiske menn gjør. Andre har pekt på at modellen forutsetter at det for all fremtid vil være slik at dette mønsteret hvor menn dominerer vil opprettholdes (Lorentzen 2006: 127, Whitehead 2002). Med andre ord kan modellen faktisk mot sin hensikt ende opp som en statisk beskrivelse. Den tar for gitt at de strukturer som har vært for all tid vil bli værende, hevder eksempelvis Stephen Whitehead (2002). Selv om den gir en mer nyansert fortolkning

av mannlig dominans enn de tidligere teoriene om patriarkatet ender likevel denne modellen med de samme mangler, hevder Whitehead (2002). Den fastslår en intensjonalitet bak heteroseksuelle menns praksis, mens den på samme tid gir forestillingen om at kvinner og homofile menn er ekskludert fra denne ellers iboende trang til å dominere og undertrykke (Whitehead 2002:92). Den gir således en mangelfull strukturbeskrivelse med tanke på dynamikk. En tredje kritikk som vi allerede har berørt retter seg mot at emosjonelle og kroppelige aspekter ved menns praksis ikke får plass i analysene. Poststrukturalistiske tenkere vil som vi har sett kritisere Connells modell for å gjøre subjektet usynlig. Subjektet blir borte i maktstrukturene, hevder eksempelvis Whitehead (2002).

2.1.3.2 Diskursiv tilnærming

Mens strukturalistiske teoretikere fokuserer på struktur og ideologi retter poststrukturalistiske teoretikere fokus på diskurs. Dette er et begrep som i hovedsak krediteres den franske idéhistorikeren Michael Foucault. Det er et mangfold av ulike perspektiver utledet fra dette utgangspunkt. Vi har her valgt å følge Stephen M. Whitehead. Han presiserer sin forståelse av begrepet diskurs på følgende vis: "Discourse refers not only to both language *and* practice, but also signals the means by which the subject is enabled and marked as an *individual*, the individual being a product of discourse" (Whitehead 2002: 102). Vi ser at diskurser er å forstå som det middel gjennom hvilket individet internaliserer sin forståelse av seg selv som mann (eller kvinne). Diskurs er med andre ord noe individet med nødvendighet inngår i. De diskursene som er tilgjengelige i en gitt kultur innbefatter sosiale praksiser, et sett av premisser og regler, aktøren må forholde seg til, og legger således føringer på hvordan en kan oppføre seg, hva som kan sies, og hva som ikke kan sies. Når individet skal velge diskurser er noen mer dominerende og har større makt over den enkelte enn andre, men strukturene er ikke låst for all fremtid selv om den tilsynelatende er relativt statisk og vedvarende. Individet har her blitt en aktiv deltaker som har en viss evne til å yte motstand. Stephen M. Whitehead og Frank J. Barrett skriver i artikkelen "The sociology of masculinity" at menn inngår i dominerende diskurser og yter et bidrag til et kjønnsystem som, til tross for at det ikke er uforanderlig, likefullt har meget sterk innflytelse på det enkelte individ (Whitehead og Barrett 2001: 20). Både de dominerende og underordnede diskursene i samfunnet er kontinuerlig i bevegelse, men like fullt utenfor det enkelte individ eller den enkelte gruppes kontroll. Individet er med andre ord verken helt fritt eller determinert av strukturene. Diskursene er videre å forstå som noe altomfattende. Individets virkelighetsforståelse er avhengig av og definert gjennom diskursene det inngår i. Hva som regnes for å være sannhet samt hva som regnes for å være gyldig og ugyldig kunnskap er eksempelvis knyttet til diskursene individet

inngår i, hevder Whitehead og Barrett (2001: 20). Diskurs rommer samspillet mellom den sosiale verden og vår oppfattelse av den. Individet er betinget og begrenset av de diskurser som er tilgjengelige for det, og diskursbegrepet fanger på dette vis opp hvordan individs tanker og handlinger er forankret i tid og sted.

Med tanke på identitet er det for Stephen Whitehead å forstå som et produkt av diskursene individet inngår i. Her har han hentet inspirasjon fra den amerikanske filosofen Judith Butler og hennes begrep "performativitet". Butler henviser med dette begrepet til at et individs kjønnede identitet er en effekt av at individet siterer konvensjonelle måter å opptre som kjønnet på. Individet *er* ikke mann eller kvinne, men blir det gjennom diskurs (Butler 1999: 173). I forlengelsen av dette innfører Whitehead begrepet *det mannlige subjekt*, og viser til at fra det øyeblikk et foster gjennom ultralyd blir kategorisert går det fra å være et "det" til å bli "han" (eller "hun"), "the child is positioned in a discursive power regime as soon as the term male or female is pronounced upon it" (Whitehead 2002:207). Fra dette øyeblikk vet foreldrene hvilke diskurser som er tilgjengelig for barnet i kulturen det fødes inn i. Kjønn (gender) er å forstå som estetikk og handling. Det betyr at kjønn skapes gjennom måten vi fremtrer og uttrykker oss på, og av denne grunn er kjønn forstått som noe vi *gjør*. Repertoaret for individets "performativitet" stilles tilgjengelig gjennom diskurser, som har sterk normgivende karakter. Med andre ord kan individet ikke isenesette seg slik det selv ønsker. Med begrepet "det mannlige subjektet" ønsker Whitehead å fremheve den politiske dimensjonen ved mannlighet (Whitehead 2002:209). En slik forståelse av identitet har blitt gjenstand for mye kritikk. Jan-Olav Henriksen og Otto Krogseth skriver at: "Butlers posisjon er så radikal fordi hun totalt vil unnvære forestillingen om et prediskursivt selv (eller identitet) som går forut for og er bærer av ytringer og handlinger" (Henriksen og Krogseth 2001:109). Whiteheads syn på identitet som et produkt av diskurs innebærer at subjektet er desentrert. Det eksisterer ikke et samlet subjekt, men det skaper seg selv gjennom vedvarende å forholde seg til seg selv på et refleksivt og fortolkende vis (Solbrække og Aarseth 2006: 63).

Whitehead viser til forståelsen av makt innenfor en slik ramme som en styrke ved en slik tenkemåte. For det første er makt forstått som noe som er i bevegelse fremfor noe som er låst i strukturene. Makt er noe som utøves mer enn noe som besittes. Det er noe som sirkulerer fremfor å være statisk fastlåst til en gruppe. For det andre er individets evne til å yte motstand med i regnestykket. Vi har sett Whitehead kritisere Connells modell for å fastslå en intensjonalitet bak heteroseksuelle menns praksis for på samme tid å ekskludere eksempelvis kvinner og homofile menn fra denne ellers iboende trang til å dominere og undertrykke (Whitehead 2002:92). Whitehead betoner derimot begjær som en viktig drivkraft for alle

mennesker. Begjær er her forstått som drivkraften bak menneskets handlinger, og har i denne sammenheng tilsvarende betydning som Nietzsches begrep "vilje til makt". Det er hentet fra Foucault, som forstår den indre drivkraften i videre forstand enn Nietzsche, som menneskets begjær. Dette er ikke reduserbart til et diskursivt forankret behov, men en nødvendighet for/å *være/eksistere* i den sosiale virkelighet, for å bli en mann (Whitehead 2002: 212). Begjæret er aktivt i produksjonen av selvet, påpeker Whitehead (2002). Foruten Foucault har Whitehead her latt seg inspirere av Gilles Deleuze, Felix Guattari og Jacques Lacan.

Det er klare fordeler ved å bruke en slik tilnærming. Hovedsaklig er disse knyttet til at aktøren blir synelig, og til forståelsen av makt som noe som sirkulerer. En av dem som er kritiske til slik teori er den norske feministen Toril Moi. Med tanke på at poststrukturalismen har hentet sin innflytelse fra Foucault ytrer hun en advarsel om at den står i fare for å undergrave det feministiske prosjekt ettersom makt hos Foucault dypest sett er produktiv, og derfor positiv dog ustabil og dermed tilsløret (Moi 2002:75). Hennes kritikk retter seg videre til forståelsen av kropp butlerianere (som Whitehead) legger til grunn. Vi vil i det følgende diskutere forståelse av kropp.

2.1.3.3 Implikasjoner av å eksistere i en mannskropp

Stephen Whitehead og Robert Connell er enige om at sosiologiske teorier har en tendens til å overse den kroppslige dimensjonen ved kjønn. Mens sosiobiologi på den ene siden mener mennesket er determinert gjennom sine gener, faller en sosialkonstruktivistisk forståelse gjerne i den motsatte grøften (Connell 2005: 50, Whitehead 2002: 181 – 182). Mens den ene part tar i bruk metaforer som beskriver kroppen som en maskin, tyr den andre siden til metaforer som beskriver kroppen som et lerret som må males eller som en flate som må få sitt trykk. Sistnevnte posisjon har politisk sett vært særdeles viktig, men den er like fullt problematisk. Det er nemlig ikke slik at lerret som skal males eller flaten som venter på å få sitt trykk er uten særpreg eller er uforanderlig. Kropper eldes, de rammes av sykdom, erfarer nytelse, formerer seg og gir liv. Sosialkonstruktivistisk teorier har en tendens til å overse dette faktum. Det har vært normalt i forskning på kjønn å gjøre en distinksjon mellom biologisk og sosialt kjønn. I dag forsøker mange å finne posisjon eller kombinasjon midt mellom disse to ytterpunktene. Connell mener derimot at et kompromiss mellom de to posisjoner ikke fører frem, da de to størrelsene ikke kan skilles fra hverandre (Connell 2005:52). Vi må verken bagatellisere den radikale kulturelle karakteren av kjønn eller den kroppslige tilstedeværelsen. Det ser ofte ut til at det finnes en tilbøyelighet til å anse det biologiske som det mest ekte av de to. Mot dette påpeker Connell at sosiale prosesser kan utydeliggjøre, motsi, vanskeliggjøre, fornekte, minimere eller modifisere kroppslige forskjeller (Connell 2005:52).

Et viktig bidrag i denne diskusjonen kommer fra den norske feministen Toril Moi som har poengtert at uansett hvor mye en bearbeider skillet mellom biologisk og sosialt kjønn vil det aldri føre til en god teori om kroppen eller kunne beskrive det subjektive ved kjønn (Moi 2002: 23). Hun kritiserer Judith Butler for å beskrive kroppen som et lerret som venter på å få sitt trykk. Butler hevder nemlig at biologisk kjønn er like konstuert som sosialt kjønn, og at kjønn er i sin helhet et diskursivt produkt (Butler 170 - 173). Moi mener Butler skaper problemer for seg selv ettersom hun forsøker å forsvare seg mot essensialisme (Moi 2002: 73). Hun deler Butlers politiske agenda, men hevder dette skillet ikke er nødvendig for å argumentere mot en biologisk determinisme. En slik tenkemåte bygger på en misforståelse av Simone de Beauvoirs filosofi. Moi støtter Beauvoirs berømte påstand om at en ikke er født som kvinne, men at frigjøring kan finne sted uten at en må ta stilling til "metafysiske teser om vår sanne natur" (Moi 2002: 88). Begrepet sosialt kjønn blir uansett hvordan en vrir og vender på det et forsøk på å gi til biologien hva biologiens er. Moi påpeker at det bare er den døde kroppen som er rent materiell, og idet døden inntreffer mister jeget kontakten med verden. Derfor et slikt skille umulig. Forståelse av sosialt kjønn bygger på følgende premiss: "Hvis noe ikke er diskursivt konstruert, så må det være naturlig" (Moi 2005: 79). Naturlig betyr i denne kontekst det som ikke kan forandres. Skillet har ifølge Moi blitt utviklet for å bryte ned essensialistiske forestillinger av kjønn med samfunnsmessige forhold og menneskelig aktivitet. "Å benekte at biologi ligger til grunn for sosiale normer, er å benekte at våre kjønnete kropper produserer sosiale normer, uansett kontekst" (Moi 2002: 50). Denne gjensidige avhengigheten kan ikke ignoreres. Beauvoirs filosofi er fenomenologisk, og dette må ikke oversees. Fenomenologi handler om hvordan fenomene fremtrer for mennesket. Beauvoir bedyrer at samtidig som hun påstår at hun er en kvinne, ikke for all fremtid vil vite hva det å være en kvinne vil innebære (Moi 2002: 95).

Moi hevder at "kroppen er en situasjon, men den er en fundamental situasjon fordi den er grunnlaget for min erfaring av meg selv og av verden. Den er en situasjon som alltid er en del av min levde erfaring" (2005:95). Begrepene situasjon og levde erfaring er sentrale eksistensialistiske begreper. "Levd erfaring" kan ikke reduseres til situasjonen men viser til "totaliteten av en persons subjektivitet" (Moi 2002: 96). Det kan ikke reduseres til situasjonen da begrepet også omfatter individets frihet. "Situasjonen" er også et viktig eksistensialistisk begrep, som er hentet fra Sartre. Han viser til at samtidig som vi alltid er i en situasjon, er situasjonen alltid en del av oss. Eksempelvis vil to mennesker som klatrer opp det samme fjellet på samme tid kunne befinne seg i to ulike situasjoner. Hvis den ene har til hensikt å bestige fjellet, mens den andre ønsker å nyte utsikten vil to ulike situasjoner inntreffe. For den ene vil fjellet fremstå som lett eller vanskelig å bestige, for den andre som storslått eller

ubetydelig. I følge Moi velger en kvinne sin kroppslige situasjon: ”Å hevde at kroppen er en situasjon, er å erkjenne at betydningen av en kvinnes kropp er forbundet med den måten hun bruker sin frihet på” (Moi 2005: 99).

Moi (og Beauvoir) fremhever kroppens betydning for vår erfaring i verden. En syk kropp og en atletisk kropp impliserer to ulike situasjoner. Naturlover og menneskelig meningsproduksjon kan ikke rives fra hverandre. Kroppen er verken ren natur eller ren mening. Connell deler en slik forståelse og viser til at en ikke kan komme utenom at kroppen inngår i enhver konstruksjon av mannlighet. Samtidig er det også slik at sosiale forhold med nødvendighet innvirker på måten individet former og konstruerer sin kropp (Connell 2005:56). Han argumenterer videre for at en nytenkning må begynne ved at en anerkjenner at, i det minste i vår kultur, er den fysiske dimensjonen ved mannlighet og kvinnelighet sentral for den kulturelle fortolkningen av kjønn (Connell 2005:52). Slike definerte sosiale praksiser oppstår heller aldri i et vakuum, men de gir respons på en gitt situasjon, og situasjoner er strukturert på måter som gir rom for noen muligheter og ikke for andre.

Stephen Whitehead utleder sin forståelse av kroppen med utgangspunkt i Judith Butlers teoretiske perspektiv, som Toril Mois kritikk er myntet på (Whitehead 2002: 203). Whitehead erkjenner i utgangspunktet at det er anatomiske forskjeller mellom kjønnene, men det kan se ut til at han, som Butler, er tilbøyelig til å tenke at kroppen er rent materiell, ”tabula rasa”. Med andre ord ser det ut til at kroppen nettopp gjøres til et lerret som skal males eller en flate som venter på å få sitt trykk. Med andre ord noe materielt som ytre sosiale krefter kan forme, ”the male body [...] is a discursive enterprise, made real only through the contested power that marks it” (Whitehead 2002: 203). Vi mistenker at Whitehead går i den felle Moi og Connell advarer om.

2.1.3.4 Konklusjon

Det fremgår av det som er skrevet ovenfor at det finnes både styrker og svakheter ved begge tilnærmingene vi har undersøkt. Med tanke på det teoretiske rammeverk Whitehead presenterer har vi pekt på at det er problematisk å godta den forståelse av identitet og kropp han representerer. All samfunnsvitenskaplig forskning tegner et bilde av hva mennesket er, og hvorfor det handler som det gjør (Grimen 2004: 69). Det er dette bildet av mennesket som ligger til grunn for Whiteheads teori det er vanskelig å akseptere, da avvísningen av et prediskusivt selv ser ut til å innebære at subjektet desentreres samt bygge på det syn at det er mulig å skille mellom biologisk og sosialt kjønn. I hovedsak forholder jeg meg til den modell Connell presenterer, men tar samtidig med videre den kritikk som er fremmet mot en slik

tenkemåte. En annen grunn til at vi har valgt å bruke Connells rammeverk er at det har vært mye anvendt og erfaringen har vist at det er en relativt velfungerende og praktisk nyttig modell.

2.1.4 Tradisjonell mannlighet

Gjennom diskusjonen rundt "tradisjonell mannlighet" som følger nedenfor vil vi forsøke å trekke fokuset ned på det plan hvor noen av de praktiske følgende av det teoretiske rammeverket kommer til syne. For flere av informantene i denne studien referer dette begrepet til en bestemt mannlighet, mens forskningen på menn og mannlighet har avdekket at bildet i realiteten er mer sammensatt og mangfoldig. Det er kanskje i konservative religiøse miljøer en møter slike henvisninger med hyppigst frekvens (Connell 2005:39).

"Tradisjonell" mannlighet er ikke minst et misvisende begrep ettersom denne mannlighet i realiteten er et moderne produkt. Den franske historikeren Thomas Laqueur hevder i boken *Making Sex* (1990) at mannligheter vi ser i europeisk og amerikansk kultur er betinget av at biologien gjorde nye fremskritt på 1700-tallet. Historien avslører to fundamentalt ulike kjønnssystemer. Et skifte i forståelsen av kroppens anatomi og fysiologi medførte en ny forståelse av kjønn. Tidligere var "ettkjønnsmodellen" rådende, der forståelsen av kjønn var preget av fysiologisk likhetstenkning hvor det mannlige kjønn representerte den fullkomne natur, mens det kvinnelige kjønn representerte et avvik. En slik forståelse av kjønn ser vi hos Aristoteles, som beskriver kvinnen som en ufullkommen man (Laqueur 1990: 26). Forståelsen av kjønn i dette paradigmet er hierarkisk og ikke komplementær.

Etter 1700-tallet ble kjønnetheten forstått som en iboende essens. "Tokjønnsmodellen" skyltes ny innsikt i forståelsen av kvinnens kropp, hvilket gjorde at mannens og kvinnens kropper ble sett på som motsetninger. Det medisinske og biologiske fundamentet ga modellen rask anerkjennelse og dominans, og de politiske og sosiale følgene var sterke. En komplementær kjønnsforståelse gjennomsyret nå alle aspekter ved tilværelsen. Kvinnens sosiale rolle inkluderer blant annet å bedrive husarbeid, ha omsorg for barn og å være uselvvisk oppofrende i sin natur. Mannen på den andre siden gjør heroiske bragder, forsørger familien og bedriver vitenskaplig arbeid. Laqueurs analyse viser hvordan vestlige kjønnssystemer er et moderne produkt. Den essensialistiske forståelsen av kjønn, og tanken om komplementaritet, er med andre ord et produkt av nyere dato, betinget av fremskritt i biologien og i medisinvitenskapen. For øvrig var det først med moderniteten at det å inneha den ideelle manns kropp ble et viktig element med tanke på mannlighet hevder den tysk-jødiske

historikeren George Mosse (1996). I tiden forut hadde en vært mer snevert opptatt av dyder, som at menn måtte kjempe for sin ære. Men denne mannlighet var mer enn bare kropp, også den rette atferd og holdning var viktig å inneha (Mosse 1996:5).

Foruten å være et moderne produkt er ”tradisjonell” mannlighet også et mangetydig fenomen. Mosse beskriver riktignok en mannlighet han mener ble stereotypisk og fikk en normativ karakter i Europa, men den vil med Connells terminologi kunne omtales som samtidens hegemoniske mannlighet. Mosse beskriver også mannligheter han mener fungerte som ”mottyper” (countertypes), som tilsvarer det som i Connells system omtales som underordnet mannlighet. De ble av majoriteten, som dyrket den normative stereotypien, stigmatisert gjerne som umannlige, noe som eksempelvis var tilfelle for homofile og jødiske menn. Det var generelt grupper som forkastet eller brøt med sosiale normer som ble slike mottyper. De var ”outsidere” fordi de var utlendinger, hadde en annen religion eller snakket et annet språk (Mosse 1996: 13, 56 - 57). Stereotypen og mottypen ble også skildret som det vakre versus det motbydelige, “ugliness was symbolized by the outsider” (Mosse 1996:59). De homofile ble eksempelvis stigmatisert som feminine. Femininitet var faktisk, i følge Mosse, et begrep som ble tatt inn i hverdagsspråket på attenhundretallet og indikerte da en umannlig mykhet og følsomhet. Mosse hevder at disse mottypene spilte en viktig funksjon med tanke på trygghet og orden ved at mannlighet ble definert i kontrast til mottypene. Det mottypene representerte måtte øvrige menn avstå fra (Mosse 1996:13).

Den mannlighet som i samme tidsrom fikk hegemonisk status i USA var forskjellig fra den europeiske. Den amerikanske mannsforskeren Michael Kimmel viser i boken *Manhood in America* hvordan forestillingen om ”The self-made man” vant frem i USA. I samtiden konkurrerte den blant annet mot en britisk aristokratisk mannlighet. ”The self-made man” henviser til forestillingen om en mann som har arbeidet seg fram fra ingenting uten hjelp. Prestasjoner i den offentlige sfære var hva en mann skulle bygge sin identitet på (Kimmel 2006: 13). I hovedsak var det akkumulert formue som var kriteriet en mann ble vurdert etter, men også andre former for kapital kunne gi status. Denne forestillingen om mannlighet lever videre i amerikansk kultur den dag i dag. I følge Kimmel er det en slik mannlighet som i dag proklamerer at det er inntruffet en mannlighets ”krise” ettersom dens egne forestillinger om mannlighet er vanskelig å forene med samtidskulturen. Kimmel viser til at den er en sårbar konstruksjon ettersom den er så sterkt betinget av prestasjoner på et marked som møter konjunkturer av begge slag. En slik mannlighet var en følge av kapitalismen, og den var først synlig i Frankrike hvor den ble omtalt som *nouveaux riches* (nyrik) (Kimmel 2006: 13, 216). Historikeren Anthony E. Rotundo viser til at en slik mannlighet, som vokste ut av

industrieringen, endret synet også på kvinnelighet. I tiden forut hadde mannen vært den moralsk ansvarlige, mens kvinnelighet hadde vært knyttet til det å ha sans for luksus, underkastelse, dovenskap og nytelse. Med den nye mannligheten mistet mannen sin mulighet til å oppdra barna, noe som i følge Rotundo impliserte at kvinner overtok rollen som den moralsk ansvarsfull (Rotundo 1993: 3 - 11).

En av mannlighetene som ikke ble hegemoniske, men som derimot beskrives av Kimmel som en "mottype" var "den elegante patriark" (the genteel patriarch) (Kimmel 2006: 13). Dette var den britiske overklassens ideal, en fornem og ærverdig karakter med gode manerer. Mens den var en hegemonisk størrelse i England, oppnådde den i amerikansk kultur ikke samme anseelse, noe som må sees i lys av amerikansk historie forøvrig. Med tiden ble den stigmatisert som prippen, snobbete og feminin. Den manglet mannlig handlekraft og dyd, og ble derfor stemplet som feminisert. Kritikken av monarkiet og aristokratiet var særlig myntet på denne mannlighetens fordervelse i form av et begjær for fråtseri. Når en slik "self-made man" mannlighet ble hegemonisk i amerikansk kultur skyldes det den amerikanske revolusjonen, og frigjøringen fra Storbritania (Kimmel 2006: 13 - 14). Den amerikanske revolusjonen var et frihetsopprør mot fedrelandet: "the Sons of Liberty against Father England" (Kimmel 2006: 14).

Vi har, for kort å oppsummere, sett at "tradisjonell" mannlighet referer til en (feil)beskrivelse av noe som i realiteten både er moderne og mangfoldig. Forskingen på menn og mannlighet tegner med andre ord et mer nyansert bilde av fortidens menn og mannligheter. I det følgende vil vi ta steget til studier av samtidig (amerikansk) mannlighet.

2.2 Tidligere forskning: The Promise Keepers

Dette underkapittelet vil presentere sosiologiske studier av menn og mannlighet i kristne miljøer. Det er som nevnt slik at det meste som er gjort av sosiologiske studier av kristne mannligheter er knyttet til mannsbevegelsen The Promise Keepers. Av denne grunn vil jeg omtale denne forskningen her. Dette er en amerikansk mannsbevegelse som opplevde en enorm oppslutning og vekst i 1990-årene. Den ble grunnlagt av, Bill McCartney, en tidligere amerikansk fotballtrener. Bevegelsens fundament er syv løfter medlemmene lover å overholde. Disse løftene innebærer at menn lover å ta ansvar i sin relasjon til Gud, ta ansvar i sin relasjon til andre menn, leve etisk og seksuelt "rent", ta ansvar for sin relasjon til ektefellen, engasjere seg i den lokale menigheten, bryte ned barrierer mellom menn (primært knyttet til ulik hudfarge) samt dele sin kristne tro med andre (Brickner 1999: 125). Vi vil i det følgende gjengi noen av de funn som er gjort som er av relevans for denne studien. Temaene

vi undersøker er med andre ord bilder bevegelsen tegner av ideell mannlighet samt dens syn på likestilling og homofil mannlighet.

2.2.1 Bilder av ideell mannlighet hos *The Promise Keepers*

De første studiene av bevegelsen *Promise Keepers* fremstilte den som en i hovedsak anti-feministisk motreaksjon, en reaksjon mot den progressive kjønnspolitikken som ble ført i det amerikanske samfunnet. Disse studiene viste til at den kjempet for å konservere en "tradisjonell" mannlighet. Eksempelvis viser den amerikanske mannsforskeren Michael Messner i boken *Politics of masculinities* til at til tross for den åpenbare gevinsten for kvinner av at menn blant annet lover å bli bedre ektefeller, så er bevegelsens hensikt å holde fast på en patriarkalsk familiestruktur hvor menn oppfordres til å ta tilbake rollen som familiens leder (Messner 1997:35). Dette bildet av ideell mannlighet bevegelsen tegner finner Messner å være essensialistiske og begrunnet i en fundamentalistisk fortolkning av bibelske tekster. Ettersom den er basert på religiøs tro, fremfor vitenskaplige argumenter, er den i høy grad immunisert mot empirisk motbevis mener Messner. Debatten om kvinnens rolle blir dermed liggende på det plan at menn skal respektere kvinnen, da i sitt sømmelige og anstendige element, hvilket er som mødre, koner og omsorgspersoner i hus og hjem. Det er på et religiøst grunnlag at bevegelsen avviser feministisk kritikk rettet mot at menn har institusjonaliserte privilegier (Messner 1997: 27). Messner antyder at bevegelsens popularitet etter hans oppfatning skyldes at den har blitt et populært ideologisk forsvarsverk mot "feminisering" av kulturen. Andre forskere som beskriver bevegelsens ideologi på lignende vis er Kenneth Clatterbaugh (1997) samt Brian W. Brickner (1999).

Senere studier av bevegelsen tegner et mer sammensatt bilde. I artikkelen "Breaking Walls, Raising Fences" (2001) skriver sosiologen John Bartkowski at to svært forskjellige bilder av ideell mannlighet preger bevegelsen, en instrumentell mannlighet versus en ekspressiv mannlighet. Bartkowski tar utgangspunkt i to ulike instruksjonsmanualer utgitt av bevegelsen. Det instrumentelle bildet av mannlighet er å finne i Edwin Louis Coles instruksjonsmanual *Maximized manhood: A guide to family survival* (1982). Coles synspunkt er at mannlighet kjennetegnes ved aggresjon, styrke og rasjonalitet, mens tillit, emosjonalitet og omsorg er feminine egenskaper. Mannlighet handler om å være selvsikker og å vise styrke, men kvinnelighet og femininitet har med intimitet og følelser å gjøre. Cole forsvarer en patriarkalsk familiestruktur der ektemannen er det selvsagte "hodet" over husholdningen. Mot og besluttsomhet trekkes frem som viktige lederegenskaper, disse er da også egenskaper som er reservert menn (Bartkowski 2001: 36). Samtidens "feminiserte" mannlighet er en konstruksjon som skaper dypt ubehag hos Cole: "I like real men [...]. I don't like the

pussyfooting pipsqueaks who tippy toe through the tulips....I like men to be men” (Cole 1982: 35). Motstanden mot ”feminisering” av menn henger altså nøye sammen med et essensialistisk perspektiv på mannlighet. Denne gudgitte mannlighet i sitt fullkomne uttrykk var å finne i personen Jesus Kristus. Han var bærer av alle de mannlige egenskaper. Jesus beskrives som modig og fryktløs, han kastet ut demoner og gav befalinger til naturkreftene. Å bli lik Kristus er å bli mann (Bartkowski 2001: 35 – 36).

Det andre bilde av ideell mannlighet Bartkowski finner står i sterk kontrast til dette bildet. Han finner en slik mannlighet beskrevet i Gary Olivers bok *Real men have feelings too* (1993). Kontrasten til Cole er meget sterk. Faktisk er mannlighet slik den er å finne hos Cole noe Olivers bok sterkt kritiserer. Oliver viser at det tidligere har vært slik at menn har definert seg selv på bakgrunn av motsetninger til kvinner. Hva enn kvinner er, hva de er i besittelse av, det være seg kvalifikasjoner eller egenskaper, er ikke egenskaper som menn kan besitte. Menn kan ikke vise følelser ettersom kvinner gjør det. Det som i dag finner sted er ikke det at kristen mannlighet feminiseres, slik Cole hevder, men at det igjen blir rom for at menn kan utvikle trekk/egenskaper som er allmennt menneskelige. Oliver argumenterer for en mer sensitiv mannlighet hvor menn kan få rom til å være mennesker, føle, elske, være gode ektefeller, fedre og venner. Menn oppfordres til å utforske og uttrykke sine følelser. En grundig lesning av bibeltekstene bekrefter at det er rom for at menn gir uttrykk for sine følelser, i følge Oliver. Fremfor å forsvare den patriarkalske familiestrukturen åpner en for gjensidig innflytelse i beslutningsprosessen. Oliver har preferanser for løsninger som er gjensidig akseptable. Han kritiserer Coles løsning på måten en mann skal håndtere en familiekonflikt på. Fremfor en løsning som hviler på patriarkalsk veto forteller Oliver at han faktisk foretrekker å la en mynt få avgjøre utfallet (Bartkowski 2001: 37 – 38).

Den amerikanske sosiologen William H. Lockhart beskriver en tredje mannlighetsideologi som henter inspirasjon fra en annen amerikansk mannsbevegelse, den mytopoetiske, som igjen har latt seg inspirere av jungiansk psykologi. Det er en psykologisk arketypisk mannlighet konstruert på grunnlag av gamle mytiske bilder, eksempelvis hentet fra eventyr. Den mest kjente representant for den mytopoetiske bevegelsen er trolig Robert Bly. Hans bok *Iron John* (1990) høstet enorm internasjonal oppmerksomhet og ble en bestselger (Messner 1997: 2). I boken analyserer Bly det tyske folkeeventyret *Jernhans* samlet av brødrene Grimm. Iron John er en fortolkning av eventyret i jungiansk tradisjon og stil, hvor elementene i eventyret får sin psykologiske og kulturhistoriske forklaring. Han tegner et bilde av mannen som i sitt hjerte er en villmann, har behov for å være sterk, trenger mannlige forbilder samt trenger en kollektiv initiering i sin mannlighet. Det er som nevnt slik at

psykologen Carl Jung er en inspirasjonskilde for skribenter innen sjangeren. Jungs tese er at "kulturhistoriens dybeste lag [er] aflejret i alle menneskers inderste, og at alle individer kollektivt har del i kulturarven" (Geels og Wikström 2001:405). Det kollektivt ubevisste er til dels nedarvet biologisk lærer Jung, men denne essensialistiske kjønnsforståelse er mer fleksibel ettersom mennesket, etter Jungs oppfatning, har flere stemmer i sin personlighet, noe han omtalte som arketyper (Messner 1997). Eksempelvis hevdet Jung at mannen har en feminin stemme/arketype, "anima", som har utviklet seg ved at mannen har vært i kvinners påvirkning gjennom utallige generasjoner. Anima representerer egenskaper ved mannen som følsomhet og intuisjon.

Mens Bly leter i gamle myter og eventyr etter det essensielt mannlige vender de kristne forfatterne seg til bibelen og dens fortellinger. En populær bok er skrevet av Stu Weber og bærer tittelen *The four pillars of a man's heart: King, warrior, mentor, friend* (1997). Boken skiller seg noe ut fra de andre i sjangeren ved at den beskriver flere arketyperiske mannligheter og ikke bare én (Lockhart 2001:79, Bartkowski 2004: 59). Likevel er også dette en bok hvor menn må passe inn i gitte og relativt snevre bilder og forestillinger inspirert av fortidige bilder og idealer. Mens om vi har sett er den essensialistiske forståelsen av kjønn som ligger til grunn mer fleksibel, noe som gjør at en lettere kan holde følge med kulturelle endringer i samtiden. En slik mannlighet er også skildret av Bartkowski (2004).

Innen denne sjangeren er boken *Wild at Heart* skrevet av John Eldredge (2001) verdt å merke seg. Den er i dag er å finne blant bevegelsens anbefalte litteratur, men ble i utgangspunktet skrevet polemisk mot bevegelsen. Den har høstet enorm popularitet og er trykket i flere millioner eksemplarer. Eldredge beskriver i boken den mannlige kirkegjengeren som en pliktoppfyllende mann som aldri gjør noe galt. Kristne menn forventes å være "Really Nice Guys", hevder Eldredge (2001:7). Den amerikanske sosiologen Sally K. Gallagher peker på at det er flere kritiske hentydninger til bevegelsen Promise Keepers i denne beskrivelsen av mannlighet (Gallagher 2005). I kontrast til bildet Promise Keepers konstituerer, mener Eldredge det dypt i mannens hjerte finnes en farlig villmann. Han bærer disse kjennetegn: "wild, dangerous, unfettered and free" (Eldredge 2001:12).

Et argument Eldredge legger til grunn for en slik skildring av mannlighet er at mannen ble skapt i Guds bilde og av den grunn er krigersk i sin sjel. "Aggression is part of the masculine design; we are hardwired for it. If we believe that man is made in the image of God, then we would do well to remember that 'the LORD is a warrior, the LORD is his name' (Ex. 15:3)" (Eldredge 2001: 10). Mens alle menn drømmer om våpen og krig når de er små, er dette ikke tilfelle for det kvinnelige kjønn: "The World kills a woman's heart when it tells her

to be tough, efficient, and independent” (Eldredge 2001: 17). Mens menn først og fremst er modige og farlige, møter kirken menn med et krav om at de skal leve et moralsk liv. Dette leder til at kristne menn undertrykker sin mannlighet: ”That is pitifully insufficient. Morality is a good thing, but morality is never the point” (2001: 101). Gallagher viser til at den mannlighet Eldredge skildrer har flere likheter med “the self-made man” som vi tidligere har beskrevet (Gallagher 2005:137). På grunnlag av bokens salgstall ser bokens innflytelse ut til at å være sterk. I dag er boken for øvrig inkludert i bevegelsens liste over anbefalte bøker (Promise Keepers 2009).

Når Promise Keepers til tross for indre mangfold likevel forblir en bevegelse, og mangfoldet av mannligheter ikke sett på som en selvmotsigelse, skyldes dette ifølge Bartkowski at de ulike diskursene flettes sammen. For å skildre hvordan dette foregår låner han et begrep fra en seilbåtførers ordforråd, krysning (tacking) (Bartkowski 2004: 53). Når vinden blåser fra siden sett i forhold til den retning seileren ønsker å bevege seg i, løses dette ved at en veksler på seilets posisjon. Først føres båten skrått fremover med vinden den ene retningen, for så å snu seilene slik at vinden trekker båten skrått fremover i den andre retningen. Med andre ord juster bevegelsen sitt seil etter behov og beveger seg fremover i et ”sikksakk” mønster. Dette fenomen beskriver også Sally K. Gallagher. I boken *Evangelical identity and gendered family life* (2003) skriver Gallagher at evangelikale kristne gjennom sitt selektive forhold til bibeltekster og kultur kombinerer to tilsynelatende uforenelige ideologier. På den ene side er den preget av en symbolsk tradisjonalistisk ideologi, på den andre side en pragmatisk egalitær ideologi (Gallagher 2003: 175 - 177). Dette tilsynelatende paradokset er knyttet til at moderne erfaring integreres til tross for at Bibelen forblir en bok (bokstavig)inspirert av Gud¹. Det samme funn gjør Gallagher i artikkelen *Godly manhood going wild?*(2005), som er en kvalitativ undersøkelse hvor syn på og forståelse av Eldredges bok er tema. Informantene i studien leser boken selektivt på bakgrunn av sin egen erfaring, finner Gallagher (2005: 156). Eksempelvis leser eldre menn og kvinner et annet innhold ut av boken enn de yngre da de leser den i lys av sin livserfaring.

Lockhart viser også til en veksling mellom ulike ideologier, men viser til at den uttrykksfulle mannlighet i dag er hegemonisk i bevegelsen. Majoriteten av nyere bøker offisielt utgitt av bevegelsen tar denne praktiske pragmatiske tilnærming til temaet, hevder Lockhart (2001: 81). Bevegelsen er i dag mindre opptatt av detaljene knyttet til hvor

¹ Gallagher viser til at samtlige av dem hun intervjuet holdt fast på at Bibelen var inspirert av Gud, men at den ene halvparten betonte denne inspirasjonen sterkere og viste til at teksten var inspirert bokstav for bokstav mens de øvrige knyttet inspirasjonen til innholdet.

mannlighet og kvinnelighet kommer fra, eller hvordan kjønnsroller er ment å være. Fokus er derimot pragmatisk på hvordan nåværende tilstand kan repareres og forbedres (Lockhart 2001: 80 – 81). Et siste spennende poeng hos Lockhart med tanke på bilder av ideell mannlighet er at samtlige fremstiller Jesus som den ideelle mannen (Lockhart 2001: 78)

2.2.2 Promise Keepers og likestilling

De første studiene av bevegelsen Promise Keepers viste til at den var en antifeministisk motreaksjon, og at bevegelsens popularitet skyldtes at den gav legitimitet til mannlig dominans. Messner, som er blant disse, henviser som begrunnelse blant annet til en artikkelsamling bevegelsen profilerer hvor Tony Evans (1994) skriver følgende: “I am not suggesting that you *ask* for your role back, I’m urging you to take it back [...]. There can be no compromise here. If you’re going to lead you must lead” (Evans 1994: 79 -81). Messners konklusjon er at selv om kvinner er tjent med menns løfter om å være gode ansvarlige forsørgere, fedre og ektefeller, er handelens bakside for kvinner at patriarkatet på nytt godkjennes (Messner 1997: 35, 93).

John P. Bartkowski mener derimot at det i disse tidlige studiene begås en alvorlig feilslutning med tanke på representativitet. Messner og flere med ham gjør den slutning at Evans sine ord representerer ”posisjonen” Promise Keepers inntar med tanke på spørsmål som har med likestilling å gjøre (Bartkowski 2004: 12). Den alvorlige feilslutningen er knyttet til at et medlem av bevegelsen plukkes ut som representant for en hel bevegelse, og at selv om det er tale om et profilert medlem så burde bevegelsen vært studert grundigere. Etter Bartkowskis oppfatning er det et mangfold av ulike posisjoner i forhold til likestilling i bevegelsen, på samme måte som det er ulike idealer for mannlighet. De tre mannlighetene vi har beskrevet impliserer ulikt syn på likestilling (Lockhart 2001:78).

Vi har sett at Bartkowski eksempelvis henviser til en ekspressiv diskurs som åpner for lik innflytelse idet beslutninger skal tas. Fremfor et patriarkalsk veto foretrekker Oliver at avgjørelser tas ved at en flipper en mynt om uenighet skulle oppstå (Bartkowski 2001: 38). ”Marital egalitarianism” omtaler Bartkowski dette for å være, med andre ord et likestillingsbegrep hvor likhet mellom menn og kvinner sterkere betones (Bartkowski 2004: 52). Den diskurs Messner beskriver er å finne også hos Bartkowski. Han understreker at de som konstituerer en slik diskurs like fullt omtaler dette som likestilling (Bartkowski 2004: 52). Cole skriver i sin bok at patriarkalsk ledelse av familien ikke umuliggjør likestilling. Gitt de essensialistiske forestillingene om mannlighet og kvinnelighet innebærer likestilling, og en rettferdig fordeling av arbeidsoppgaver i familien, for Cole at menn og kvinner innehar

forskjellige roller. Internt i diskursen legges det vekt på at menn er barske og modige, men tidvis får andre kulturelle elementer innpass som medfører at skildringer av mannlighet som ligger nært til den Oliver beskriver slipper til. Tilsvarende er tilfelle for diskursen rundt Oliver, hevder Bartkowski. Dette kommer hos Oliver til uttrykk i form av en ambivalens i møte med feminisme, som Oliver hevder har til hensikt å utslette forskjellene mellom mann og kvinne (Bartkowski 2004: 56).

En siste diskurs med tanke på likestilling befinner seg i område mellom de to diskursene beskrevet ovenfor. Den mytopoetiske mannlighetsdiskursen, hos Bartkowski illustrert ved Stu Webers bok *Tender Warrior* (1993). I boken er mannlig lederskap av familien fundert på forestillingen om "tjenende-lederskap" (servant-leaders) (Bartkowski 2004: 59). Dette innebærer at en mann skal lede familien på en selvoppofrende måte. Denne diskursen skiller seg ut ved å være bygd på en mer fleksibel essensialisme, hevder Bartkowski. Mannlighet er føyelig og i utvikling, noe som impliserer at likestilling blir mindre problematisk (Bartkowski 2004: 60).

2.2.3 Promise Keepers og synet på homofile menn og homoseksualitet

Seksuell renhet er et tema Promise Keepers er opptatt av. Det tredje av de syv løftene bevegelsen bygger på, lyder slik: "A Promise Keeper is committed to practice spiritual, moral, ethical, and sexual purity" (Brickner 1999:125). I følge Bartkowski er bevegelsen tydelig i sin fordømmelse av samtidskulturens seksuelle frigjørelse, da spesielt slik den manifesterer seg gjennom økende toleranse for pornografi, utenom-ekteskaplig seksualitet samt homoseksualitet (Bartkowski 2004:39). Messner mener Promise Keepers fremmer en neoviktorsk forståelse hvor mannlig seksualitet som noe som er farlig og må temmes (Messner 1997: 96). Også Brickner studie finner at bevegelsen anser homoseksualitet å være syndig (Brickner 1999:87). Han mener dette har sammenheng med at Promise Keepers er opptatt av at menn skal kunne uttrykke sine følelser til og for andre menn. Menn kan føle og uttrykke følelser på samme vis som kvinner, men det er kun snakk om en platonisk kjærlighet. Menn kan omfavne hverandre, holde hverandres hender i bønn og til og med gråte sammen. Men det understrekes alltid at det er ikke-seksuelle ømhet som uttrykkes.

Den tydelige fronten mot homoseksualitet spiller en viktig funksjon i denne sammenheng, mener Brickner (1999: 83). Den er med å legitimere den emosjonelle åpenheten som preger det indre samholdet. Ovenfor omverdenen legitimerer dette tredje løftet samt den sterke fordømmelsen av homoseksualitet at menn kan be sammen, grine sammen og løfte sine hender i tilbedelse. Dette finner også Bartkowski å være tilfelle, og viser til at den fysiske og

emosjonelle nærheten som er å finne i bevegelsen først er mulig når mistanken om homoseksualitet er ryddet av veien (Bartkowski 2004: 80 – 81).

Selv om homoseksualitet er ansett å være en syndig handling understreker bevegelsen at den homofile er et Guds barn. Brickner trekker frem et intervju med en informant, Scot, for å illustrere. For Scot er homoseksualitet å forstå som et angrep på Guds barn. Han er villig til å akseptere homofile som kristne, men kun som kristne som har levd i synd. Her skaper han en distinksjon mellom handlingen og personen. Scot aksepterer mennesket, men fordømmer deres syndige livsstil (Brickner 1999: 96). Dette er også hva Bartkowski finner å være bevegelsens ståsted. ”Hate the sin, love the sinner” er en vanelig frase bevegelsens forkynnere med høy frekvens refererer til (Bartkowski 2004:80).

2.2.4 Oppsummering

Studiene av Promise Keepers viser at det er ulike forståelser av mannlighet å spore internt i bevegelsen. Forskningen har beskrevet tre diskurser bevegelsen benytter: en instrumentell, en mytopoetisk og en ekspressiv. Den interne spennvidden disse forståelsene av mannlighet i mellom er betydelig. Når bevegelsen likevel klarer å forbli en bevegelse kan det se ut til at det skyldes at disse diskursene i praksis flettes sammen. Det er likevel en diskurs som dominerer (Loackhart 2001). Det er den ekspressive, som med Connells terminologi kan beskrives som hegemonisk. Mangfoldet av forståelser av mannlighet finner vi igjen også med tanke på syn på likestilling. Den instrumentelle diskursen anvender et likestillingsbegrep hvor menn og kvinner er likestilt ved å ha komplementære roller. Menn og kvinner har ulik essens og bør av denne grunn ha ulike roller. Den mytopoetiske diskursen bygger på en essensialisme som er mer fleksibel, og av denne grunn må ikke forskjellen mellom kjønnene betones like sterkt som med førstnevnte diskurs. Den ekspressive diskursen legger minst vekt på forskjellighet. Her åpnes det for at menn og kvinner skal være likeverdige i beslutningsprosesser. Med tanke på synet på homofili ser det ut til at bevegelsen er mer samsamt om sin posisjon. Fordømmelsen av homofili ser ut til å utspille en viktig funksjon da den ovenfor omgivelsene, og den ytre hegemonisk mannlighet, legitimerer det intime indre samholdet. Ved å definere homofili som syndig understreker bevegelsen at den kjærlighet de deler med hverandre er ytterst platonisk.

Disse studiene kan danne et utgangspunkt når vi skal studere de norske miljøene. Kanskje vil disse trekkene også være å finne i de tilsvarende miljøene i Norge? Promise Keepers er i hovedsak en bevegelse av evangelikale menn, som skulle tilsi at studiene er en relevant refanse for de mer lavkirkelige miljøene.

3 Forskningsspørsmål og metode

Vi redegjør i det følgende for de forskningsspørsmål denne studien har til hensikt å besvare, samt metoden som er benyttet for å komme frem til disse svarene.

3.1 Forskningsspørsmål

Denne studien har til hensikt å undersøke syn på mannlighet i ulike kristne miljøer. Vi har valgt å intervju informanter fra fire ulike miljøer: Den norsk-lutherske frikirke, pinsebevegelsen, den lavkirkelige fløy av Den norske kirke samt den høykirkelige fløy av Den norske kirke. Vi ønsker å lete frem ulike forståelser av mannlighet innenfor de ulike miljøene. Mer presist vil vi reise følgende spørsmål:

- (1) Hvilke bilder har informantene av ideell mannlighet?
- (2) Hvilke roller mener informantene at det norske samfunn samt kirke og menighet innlemmer dem i, samt hvordan vurderer informantene disse rollene?
- (3) Hva slags syn har informantene på likestilling og homofil mannlighet?

3.1.1 Presiseringer av de underordnede forskningsspørsmålene

(1) Ideell mannlighet

Studier av den amerikanske mannsbevegelsen Promise Keepers viser at det er ulike bilder av ideell kristen mannlighet å finne internt i denne bevegelsen (Bartkowski 2004). På den ene siden konstituerer den kristne mannsbevegelsen en diskurs som betegnes som instrumentell mannlighet, hvor mannen er kalt av Gud til å være "hodet" og ta styringen over familien, og hvor kvinnen er mannens rake motsetning, hvor aggresjon, styrke og rasjonalitet er egenskap som i hovedsak er mannlige. På den andre siden finnes det ekspressive mannlighetsidealer, hvor menn skal få rom til å være mennesker, føle, elske, være gode ektefeller, fedre og venner, og hvor menn oppfordres til å utforske og uttrykke sine følelser. Fremfor å forsvare en patriarkalsk familiestruktur åpnes det for gjensidig innflytelse i beslutningsprosessen. Sistnevnte ser ut til å være den hegemonisk internt i miljøet (Lockhart 2001:81).

En norsk undersøkelse utført av kjønnsforskeren Åse Røthing, *Par på tvers av tro og kjønn*, diskuterer i et avsnitt temaet mannlighet i kristne miljøer (Røthing 2002). Her finner vi beskrevet et bilde av ideell mannlighet, riktig nok skildret av en kvinne, som skiller seg ut og som knyttes opp mot kristendommens innvirkning. En av informantene i Røthings studie, Ellen, beskriver sin samboer Espen som en annerledes og utypisk mann:

Espen kombinerer det beste av mannlig og kvinnelig [...]. Han kan uttrykke seg. Mange gutter klarer ikke å snakke om følelser og klarer ikke å fortelle hvordan de egentlig har det. Og Espen er kosete og sånn. Jeg ser på ham som en veldig utypisk gutt og det er derfor jeg er så glad i ham, tror jeg. For det typisk guttete er mer maskulint (Røthing 2002: 227).

Espens mannlighet ansees av Ellen for å være et produkt av en diskurs i det kristne miljøet han er tilknyttet. I kontrast til øvrig mannlighet skildres den som positiv, noe Røthing for øvrig tolker dit hen at det er en mannlighet som innehar en marginalisert posisjon i Connells modell (Røthing 2002: 227). Mens de sosiologiske studiene gjort i amerikansk kontekst viser et mangfold av mannligheter, fanger denne undersøkelsen kun opp en mannlighet, noe som utvilsomt kan ha sammenheng med at dette ikke er et direkte tema i Røthings undersøkelse. Samtidig kan det kanskje tenkes at en norsk likestillingsdiskurs har større innvirkning på måten kristne menn forstår mannlighet enn den har i amerikansk kultur?

Vi ønsker altså å undersøke hvilke bilder informantene i denne studien har av ideell mannlighet. Videre ønsker vi å undersøke om det finnes ulike bilder av ideell mannlighet i de forskjellige miljøene de har tilhørighet til. Et siste moment vi vil studere er hvorvidt informantenes idealer henger sammen med det bilde de tegner av Jesus. Lockhart peker i sin studie av Promise Keepers på at med de ulike bildene av ideell mannlighet er Jesus skildret med tilsvarende egenskaper (2001: 78). Vi vil se om det er slik i denne studien også.

(2)Refleksjoner rundt det å være mann

Røthings undersøkelse diskuterer som nevnt i et avsnitt temaet mannlighet i kristne miljøer. Under overskriften ”Snille koner og følsomme menn” beskrives en mannlighet som er annerledes og utypisk (Røthing 2002: 226). Eksempelvis beskriver en av Røthings informanter, Grethe, som kommer fra en kristen familie, mennene i sin familie i kontrast til mennene i sin ektemann Gabriels familie:

Mennene i min familie tør å være svake fordi... det tror jeg har mye med kristendommen å gjøre, at man kan tørre å bli lagt i Guds hender, liksom. At man tør å snakke om litt mer ting hvor du kan bli såret. Mens i hans familie så er det mye... man tør ikke gå noe dypt”, forteller Grethe (Røthing 2002: 228).

Informanten knytter tilhørighet til et kristent miljø sammen med mulighet for å vise følelser og svakhet. En slik rolle som tilrettelegges for menn i kristne miljøer vurderer hun positivt. Hun kobler det å vise svakhet opp mot det å være modig. Vi mener det er et spennende funn Røthing her gjør. På samme tid er dette med roller i kristne miljøer noe som er lite utforsket. I Røthings studie er det ikke et hovedtema, snarere en digresjon. Ikke minst viser dette

eksempelet en kvinnes vurdering av en rolle for menn. Kanskje vil menn erfare rollen annerledes? Kanskje er det også slik at rollen som her beskrevet er avgrenset til et spesifikt miljø. Kanskje er det også andre roller å spore? Kanskje er det ulike roller internt i et miljø? Vi ønsker i denne undersøkelsen å studere hvilke roller i kristne miljøer som beskrives av informantene og hvilken vurdering rollene blir gitt. Vi vil også undersøke beskrivelser og vurderinger av roller med tanke på det norske samfunn. Det vil også kunne gi oss noe som å se beskrivelsene i lys av, hvorvidt informantene er mer kritiske eller positive til rollen i kristne miljøer enn øvrige roller de innehar. Ikke minst ønsker vi å se beskrivelsene og vurderingene i lys av de ideelle bildene av mannlighet informantene har tegnet.

(3) Syn på likestilling og homofil mannlighet

Vi har sett at noen røster innenfor mannsbevegelsen Promise Keepers oppfordrer menn til å ta tilbake lederrollen i familien. Menn bør ta ansvar, og dette ansvaret finner den amerikanske mannsforskeren Michael A. Messner å innebære at menn oppfordres til å stå frem som familiens leder og overhode (Messner 1997:32). Bevegelsen har til hensikt å legitimere samt konstituere patriarkatet etter Messners oppfatning (1997: 92). Dette perspektiv på likestilling nyanseres av Bartkowskis studie (2004). Han peker på en sterk korrelasjon mellom bilder av ideell mannlighet og syn på likestilling. Med et instrumentelt bilde av mannlighet opprettholdes patriarkatet, selv om også denne diskurs hevder at den praktiserer likestilling. Med diskursen knyttet til ekspressive bilder av ideell mannlighet ser likestilling derimot ut til å være i tråd med amerikansk kultur forøvrig, hevder Bartkowski (2004: 51 - 52). Med andre ord er det ikke uventet ulike perspektiver på likestilling internt i bevegelsen.

I norsk sammenheng viser nyere undersøkelser at majoriteten av befolkningen i dag støtter opp om likestilling. I 2007 kom en ny undersøkelse om norske menn med tittel *Likestilling og livskvalitet 2007*². Et av funnene rapporten gjorde var at "så godt som alle menn og kvinner slutter opp om likestillingspolitiske kjerneelementer som 'Kvinner og menn bør ta like mye ansvar for å forsørge familien økonomisk' og 'Kvinner og menn bør dele arbeidet hjemme likt'" (Holter, Svare og Egeland 2008: 94). Denne undersøkelsen viser forøvrig til at det ikke alltid er samsvar mellom bilder av ideell mannlighet og syn på likestilling. Undersøkelsen finner likevel at de mer tradisjonelle bildene av mannlighet er vanskeligere å kombinere med en likestilt praksis (Holter, Svare og Egeland 2008: 282). Det

² Undersøkelsen er gjennomført av Helge Svare, Cathrine Egeland og Øystein Gullvåg Holter, og er et samarbeidsprosjekt mellom Nordisk institutt for kvinne og kjønnsforskning(NIKK) og Arbeidsforskningsinstituttet(AFI). Prosjektet er utført på oppdrag av Barne- og likestillingsdepartementet (BLD).

fremgår videre at likestilling blir forstått på ulike vis, og at "likestillingsbegrepet er i dag til forhandling" (Holter, Svare og Egeland 2008: V, 112).

Vi ønsker å undersøke hvordan informantene forstår likestilling, og hvorvidt deres forståelse korrelerer med deres bilder av den ideelle mannen. Vår undersøkelse studerer informantenes syn på likestilling med utgangspunkt i variablene makt, ansvar og omsorg. Stortingsmelding nr.8 *Menn, mansroller og likestilling* hevder at likestilling dypest sett handler om en rettferdig fordeling med tanke på disse tre størrelser (St. melding nr.8 2008: 9).

En annen variabel som kan fange opp synet på forskjellighet er forståelsen av homofil mannlighet. I følge den tysk-jødiske historikeren Mosse har homofil mannlighet i de siste århundrene av europeisk historie fungert som en mottype (1996). Det har innebåret at homofile har blitt fremstilt med en feminin mannlighet. De er blitt skildret med noe som har vært ansett for å være en umannlig mykhet og følsomhet, ettersom den har vært en mottype til den heterofile mannens hegemoniske mannlighet (Mosse 1996: 13). Den amerikanske psykologen Gregory K. Lehne hevder også han til at den underliggende motivasjon bak det å tegne bilder av homofil mannlighet som feminin er at dens funksjon er å vedlikeholde den mannlige kjønnsrolle (1998). Gjennom å dyrke frem "homofobi" kan mansrollen reguleres og kontrolleres. Også bevegelsen Promise Keepers markerer en front mot homofili for at menn internt i bevegelsen kan tillate seg en intimitet som ellers ikke ville være kulturelt legitim, skal vi tro Brickner (1999: 83). Det skulle kanskje kunne indikere en korrelasjon mellom bildene av ideell mannlighet og forståelsen av homofil mannlighet. Den amerikanske mannsforskeren Michael Schwalbe hevder dette: "Men (and women) who are fervent believers in rigidly defined gender roles tend to be the most homophobic" (Schwalbe 1996: 197). Lehne hevder forøvrig at religion er en av de viktigste kildene stigmatisering av homofile i dag kan hente sin inspirasjon fra ettersom det i religiøse tekster finnes materiale for å argumentere for at homofili moralsk sett er galt (Lehne 1998). Vi ønsker i denne undersøkelse å studere hvilket bilde informantene i denne studien har av homofil mannlighet.

3.2 Metode

3.2.1 Utvalg

Utvalget er plukket strategisk med undersøkelsens problemstilling som bakgrunn. Vi vil her redegjøre for kriteriene for utvelgning av informanter som er benyttet. Ettersom vi har ønsket å få størst mulig spredning med tanke på miljø har vi bevisst valgt å unngå den såkalte "snøballmetoden". Denne tilnærmingen innebærer at forskeren først kontakter noen få personer, for deretter å spørre om disse informantene igjen kan foreslå andre kandidater

(Thagaard 2003: 54). Vi mottok tips med tanke på potensielle informanter fra flere hold, men i hovedsak medstudenter og bekjente. Dette kan ha innvirkning på hvem som ble intervjuet, men vi har i valgprosess vært bevisst på dette og gjort bevisste valg i forhold til hvem vi kontaktet. Førstekontakten med informantene ble gjort gjennom e-post. Vi valgte denne kontaktmåte da vi hadde et ønske om at informantene skulle få en reell mulighet til å svare ærlig på forespørselen. Kun en forespørsel ble ikke besvart. De øvrige tilbakemeldingene var positive. Kriteriene vi la til grunn for utvalget var at de skulle være i tyve- eller trettiårene og at de skulle ha tilnærmet lik sosioøkonomisk bakgrunn. Med tanke på det å finne et utvalg med informanter av tilnærmet lik sosioøkonomisk bakgrunn har vi i hovedsak tatt utgangspunkt i lengden av deres utdanning. Informantene i denne studien har alle minimum tre år med høyere utdanning. Samtlige av dem er bosatt i området rundt Oslo, men har ulik geografisk opprinnelse. En av informantene i utvalget er homofil, mens de andre er hetrofile. Dette ettersom syn på homofil mannlighet er tema i undersøkelsen.

Vi har også delt opp informantene ut fra tilhørighet til ulike miljøer. Vi har, som tidligere nevnt, valgt fire miljøer på grunnlag av medlemstall. Da Den norske kirke er relativt mye større enn de øvrige kirkesamfunnene valgte vi å dele opp i et høykirkelig og et lavkirkelig miljø. Et moment det er viktig å merke seg i forhold til undersøkelsen er en begrensning knyttet muligheten for komparasjon. En sammenligning av miljøene som er representert må gjøres med ytterste ydmykhet ettersom informantene ikke kan regnes som representative for miljøene de representerer (Thagaard 2003: 164 - 165).

Utvalget vårt består av informanter som kommer fra fire forskjellige miljøer. De to miljøene vi har definert i Den norske kirke krever en nærmere presisering. Høykirkelig brukes her som en betegnelse på de kirker og menigheter som praktiserer en sakramental og liturgisk kristendom. Det høykirkelige er blant annet kjennetegnet av at liturgien har formaliserte og faste ledd, ritualiserte handlinger under gudstjenesten og fastlagte regler for prestenes klær. For øvrig assosieres det høykirkelige gjerne med luftige romslige katedraler som gjerne er gamle og rike på utsmykning. Graden av høykirkelighet varierer sterkt fra kirkesamfunn til kirkesamfunn. Faktisk er det også tilfeller hvor det forekommer betydelige variasjoner innenfor ett og samme kirkesamfunn. Den norske kirke er et slikt eksempel. Her finnes på den ene siden kirker og menigheter som er høykirkelige samtidig som det på den andre siden finnes kirker og menigheter med en mer lavkirkelig profil. I kontrast til de høykirkelige gudstjenestenes høytidelige form er de lavkirkelige gudstjenestene langt friere og uformell liturgisk sett. Den lavkirkelige gudstjenesten har eksempelvis rom for at prestene friere kan velge sine formuleringer og bønner, samt åpner for sterk grad av deltagelse fra forsamlingen

øvrige medlemmer. Forøvrig regnes de mer karismatiske kirkesamfunnene, som eksempelvis pinsebevegelsen, for å ha beveget seg lengst i retning det lavkirkelige. Disse menighetene har kuttet mest med tanke på de liturgiske rammene rundt gudstjenesten. Eksempelvis har en pinsemenighet i Oslo, *Citykirken*, gudstjenestene sine på en pub. Evangelisk-luthersk kristendom er kjent for gjerne å posisjonere seg et sted i mellom disse to ytterpunktene, slik Den norsk-lutherske frikirken er et eksempel på. Den norske kirkes "lavkirkelige" fløy er langt mindre lavkirkelig enn pinsebevegelsen, den ligger nærmere en mellomposisjon.

De åtte informantene vi møter i denne undersøkelsen har vi gitt navn hvor forbokstav i navn og miljø er den samme. Peter og Pål tilhører Pinsebevegelsen, mens Frode og Fredrik tilhører Den norsk-lutherske frikirken. Lars, Leif, Helge og Haakon tilhører alle Den norske kirke. Men mens Helge og Haakon er del av den "høykirkelige" fløy av Den norske kirke, befinner Lars og Leif seg på den "lavkirkelige" fløy.

3.2.2 Intervju og analyse

Omgivelsene hvor intervjuene fant sted ble valgt av informantene, gjerne var det et stille rom på deres arbeidsplass. I forkant av intervjuene fikk informantene et skriv som inneholdt en kort presentasjon av undersøkelsen, informasjon om deres rettigheter knyttet til deltakelse, samt informasjon om taushetsplikten og at undersøkelsen av hensyn til personvern var meldt til Norsk samfunnsvitenskaplig datatjeneste (NSD). Etter at skrevet var lest og informantene hadde fått svar på eventuelle spørsmål knyttet til dette, signerte samtlige informanter et skjema hvor de bekreftet samtykke til deltakelse. De kvalitative intervjuene ble tatt opp på en båndopptaker. Disse opptakene ble etter at de var transkribert av hensyn til personvern destruert umiddelbart. Spørsmålene informantene ble stilt tok utgangspunkt i en intervjuguide (ligger vedlagt). Intervjuenes varighet var mellom 1 og 1½ time.

Når vi har analysert intervjuene har det vært et ideal for oss å forsøke å finne frem til den indre logikk i informantenes refleksjoner. Vi har etter beste evne forsøkt å forstå verden fra deres perspektiv. Intervjueren skal forsøke å se den virkelighet som informantene ser og beskrive den (Repstad 1993:16). Den franske sosiologen Pierre Bourdieu påpeker at ettersom vi selv er gjenstand for det som undersøkes er det å forske på kjønn særdeles krevende (Bourdieu 2000: 13). Med tanke på analysen som er gjort er det klart at de fortolkningene som er gjort er betinget av min posisjon og mine synspunkter. Et forhold som kan tenkes å virke inn på fortolkningene som er gjort i denne undersøkelsen er blant annet at jeg selv identifiserer meg med et mer høykirkelig kristent miljø. Jeg håper at jeg allikevel har klart å få tak i informantenes syn og presentert disse på en rettferdig måte.

3.2.3 Metodisk refleksjon og etiske vurderinger

Et viktig kriterium når informasjonen som fremkommer av materialet skal evalueres er reliabilitet (Rubin og Rubin 2005: 71). Er det slik at informasjonen gitt av informantene er troverdig? Er det faktorer som kan ha spilt inn og påvirket informasjonen som ble gitt? Det vil alltid forekomme en effekt av at informanten vet at han(/hun) blir forsket på (Repstad 1993:35, 50). Det innebærer at individet som er objekt for forskning opptrer annerledes enn det hun eller han ellers ville ha gjort. Dette innebærer at informasjonen som blir gitt i intervjuene er modifisert ut fra hva informanten tror intervjueren ønsker å høre, hevder Repstad. En slik effekt kan ikke elimineres, men forskeren kan ved å være bevisst på denne effekten forsøke å minimere den.

I utformingen av intervjuguiden samt i formuleringen av oppfølgingsspørsmål under intervjuet har vi vært bevisst på dette, og forsøkt å formulere spørsmålene slik at de ikke skulle kunne lede informantene til å avgi svar i en bestemt retning. Måten intervjueren leser spørsmålene på eller gir respons på har utvilsomt innvirkning på dataene som kommer ut av et intervju. "Intervjuerens egne verbale og kroppslige respons til et svar kan også fungere som positive eller negative forsterkere på svaret som er gitt, og dermed påvirke svarene på andre spørsmål", påpeker den norske psykologen Steinar Kvale (1997:97). Ved å være vår over denne dynamikken kan forsøke å begrense den. Likevel innebærer ikke dette at passiv lytting er en bedre tilnærming (Repstad 1993: 35). En passiv tilstedeværelse vil kunne skape usikkerhet og utrygghet hos informanten. I intervjuene forsøkte jeg etter beste evne å lytte aktivt. Vår egen erfaring var at passivitet gjerne smittet over på informanten. I de tilfeller hvor vi selv merket at vi var slitne og det var vanskelig å være aktiv og konsentrert kunne vi se en tilsvarende reaksjon hos informanten.

Det er imidlertid særlig et forhold som kan tenkes å ha innvirket på materialet. Det er knyttet til det at intervjuer og informant er av samme kjønn. Det er noe som potensielt ville kunne svekke troverdigheten ved den informasjon som er samlet inn. En kvinnelig intervjuer ville trolig fått en annen informasjon. Kanskje gjelder dette særlig med tanke på spørsmål som har med likestilling å gjøre. Kanskje er tilbøyelighetene til å "skryte" større ovenfor en person av samme kjønn slik at informanten på den måte fremstår godt i intervjuerens øyne. Det kan tenkes at enkelte av informantene ville moderert sine synspunkt dersom en kvinne hadde intervjuet dem. Samtidig gjelder dette også den andre veien. Den informasjonen en kvinne ville fått ville også vært modifisert. Kanskje er det vanskeligere å svare ærlig ovenfor en kvinne, eksempelvis med tanke på likestilling. Vi mener likheten primært er en styrke. Sosiologer som forsker på menn og mannlighet har påpekt at mannlighet handler minst like

mye om relasjonen menn i mellom, som relasjonen mellom mann og kvinne (Kimmel 2006: 5). Vi har sett at modellene som har vært brukt for å studere mannlighet har vært orientert rundt de interne maktrelasjonene mellom menn (Connell 2005). Når vi mener fordelene veier noe tyngre enn ulempene mener vi med det ikke å argumentere for at sosiologiske studier av menn og mannlighet bør være forbeholdt menn. Det viktigste er å være seg bevisst disse implikasjonene av eget kjønn.

Et annet lignende forhold er knyttet til egen tilhørighet til miljøet som studeres. Det innebærer en delt identitet som utvilsomt hadde implikasjoner på informasjonen som ble gitt. Det ble eksplisitt ved enkelte tilfeller. Eksempelvis kommenterte en informant ved et tilfelle at: "der tror jeg vi har et problem". Det fremgikk tydelig av konteksten at "vi" henviste til en delt identitet. Dette kan eksempelvis kanskje innvirke på den måte at informanten ikke oppfatter at han forskes på som følge av den tillitt som følger av et felles "sosialt felt". Vi har med tanke på dette vært opptatt av å gi informantene grundig informasjon om prosjektet, uten at selve forskningsspørsmålene har blitt avslørt, og samtidig vært opptatt av å legge vekt på å betone rettighetene i forbindelse med deltakelse. Det er Nærhet til det miljø som studeres kan være både en styrke og en svakhet med tanke på den forståelse forskeren utvikler i løpet av et prosjekt (Thagaard 2003: 170). På den ene siden kan nærheten innebære en styrket mulighet til å forstå informantene. Kanskje ville noe av informasjonen som ble utvekslet ikke vært tilgjengelig for en forsker uten en slik tilhørighet. På den andre side kan det innebære at forskeren kan ha vanskelig for å rokke ved sin egen forforståelse, eksempelvis ved at forskeren kan være blind for forhold som burde vært problematisert. Men nettopp det at jeg har vært oppmerksom på disse forhold tror jeg gjør at denne likhet primært er en styrke. Det har ført med seg et sterkere fokus på etiske utfordringer, og en skjerpet bevissthet på at egen forforståelse kunne måtte revideres.

Et annet moment det er viktig å reflektere over er knyttet til studiens validitet. Etter vår oppfatning er det nettopp kriteriene vi benyttet i det vi gjorde utvalget som forteller oss mest om studiens validitet. I det vi gjorde utvalget la vi vekt på alder og sosioøkonomisk likhet. Informantene er menn i tyve- og tredveårene med minimum tre år med høyere utdanning. Undersøkelsen sier med andre ord noe om mannlighet blant menn med disse kjennetegn. Videre er det et relativt beskjedent materiale som ligger til grunn for denne studien. Dette innebærer at undersøkelsen kun kan brukes til å antyde noen tendenser, ikke til å trekke klare slutninger.

4 Ideell mannlighet

I dette kapittelet vil vi undersøke hvilke bilder informantene har av ideell mannlighet. Vi har i materialet sett etter ulike bilder av ideell mannlighet skildret av informantene. Et tema informantene gir mye oppmerksomhet er følelser. Av denne grunn vil forholdet mellom deres bilder av ideell mannlighet og syn på følelser bli gransket nærmere. Vi undersøker videre om det synes å være samsvar med deres bilde av ideell mannlighet og deres bilde av Jesus. Tilslutt forsøker vi å samle trådene og oppsummere de funn som er gjort.

4.1 Beskrivelser av den ideelle mann

Analysen tyder på at åtte ulike bilder av den ideelle mannen er beskrevet av informantene.

4.1.1 Den selvstendige mannen

En internasjonal studie gjennomført av *International Society for Sexual Medicine* fra 2008 viser at idealet om selvstendighet er et sterkt ideal for menn i mange deler av verden. Undersøkelsen som ble publisert i tidsskriftet *Journal of Sexual Medicine* studerer mannlighetsidealer hos et representativt utvalg menn i alderen 25 til 75 år fra Storbritannia, Frankrike, Tyskland, Spania, Italia, USA, Mexico og Brasil. Undersøkelsen fant at de tre sterkeste idealene menn konstituerer var selvstendighet, hederlighet og det å være vel ansett av venner (Sand m.fl. 2008: 583). Hos informanten Haakon, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke, ser vi dette idealet eksplisitt beskrevet:

Men hovedsaklig er det litt sånn tradisjonelt det jeg mener, men med frihet. Slike som jeg tenker på som gode og avslappede mannspersoner, har såpass selvfølelse at de ikke er redde for hvordan de blir oppfattet. Dét synes jeg er en spesielt maskulin verdi. At en er selvstendig.

Den selvstendige mannen beskrives her av informanten som en mann som har den egenskap at han trygg på seg selv. Han har god selvtilitt og av den grunn ikke avhengig av å søke andres anerkjennelse. Han forteller videre at han ser dette i en lærer han hadde til forbilde når han var yngre:

Et viktig forbilde før var en lærer som jeg hadde på ungdomsskolen. Han oppfylte de fleste idealene. Han var veldig tradisjonsbevisst. Og samtidig på en måte moderat konservativ, og veldig godt likt av elevene. Han hadde [...] en veldig god selvtilitt. Som utstrålte en slags ro og autoritet. Og ettertenksomhet og trausthet [...]. Traustheten har noe med den selvstendigheten å gjøre, at han ikke lar seg følge med på enhver stemningsbølge om det så er i et rom hvor det

skjer noe, hvor det er opphøysa stemning, eller om det er mer i utvida forstand at det er moteting i tiåret [...]. Han kunne kommunisere med unge uten å late som om han var ung selv.

Informanten ser ut til å betone at selvstendighet handler om å ikke være avhengig av andre, om å være selvhjulpen. Han er en som ikke lar seg påvike av andre, men som selv har autoritet og det kan se ut til at han derimot er en omgivelsene lytter til. Vi ser også at selvstendighet handler om å tenke selv. Han er ikke en som følger flokken, noe som blant annet innebærer at fremfor å kaste seg på det som er trendy og på mote så er han moderat konservativ. Senere i intervjuet forteller Haakon at han opplever at det i dag er slik at: "40 og 50 åringer både kler og oppfører seg som om de var i tenårene. At man er ikke voksen. Er man tretti så er man fortsatt ungdom". Det skulle kunne indikere at han mener menn i dag er for lite selvstendige. I hovedsak beskriver Haakon den selvstendige mannen som en mann som er et autonomt subjekt i møte med andre mennesker. Det kan se ut til den selvstendige mannen tenker individualistisk.

Vi møter idealet om selvstendighet igjen hos informanten Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, men her ser vi det i en noe annen utgave. I likhet med informanten Haakon legger Leif vekt på at selvstendighet handler om å ha selvillit nok til å gjøre selvstendige valg: "En rolig men bestemt mann som vet hvor han står". Denne informanten skiller seg derimot ut ved å betone det å gå sine egne veier og ikke gjøre det omgivelsene forventer:

Mange synes at mannen i dag skal følge det tilrettelagte sporet og bidra i samfunnet, og studere, få seg jobb, bosette seg. Det har blitt idealet føler jeg kanskje, men jeg tenker at man skal være rotløs på en måte, ikke binde seg, ikke få røtter til alle tingene og alle stedene du befinner deg. Du skal være litt løs og være litt impulsiv.

For Leif er den selvstendige mannen en som ikke lar seg påvirke av samfunnets forventning i valgets øyeblikk. Fremfor å realisere samfunnets forventning realiserer den ideelle mannen seg selv og sine egne drømmer. Han ønsker å gjøre opprør mot tradisjonelle fastlagte mønstre samfunnet har tegnet opp av besteborgeren. Noe overraskende er det kanskje da å høre at Leif utdanner seg til å bli lege. Som medisinstudent fremstår han selv, for den som beskuer dette utenfra, som en vellykket og seriøs student. For Leif er det viktig å påpeke at verken studiet eller fremtidig yrke skal være hans viktigste identitet:

"Åja, studerer du medisin ja, da må du være en pliktoppfyllende og folkesky person som setter seg ned og leser", tror jeg mange da tenker. For min del så kommer studier og jobb sekundært i livet [...]. Nå er studiet bare et nødvendig onde, en tårn som jeg må ta. Som kommer på siden

av det virkelige livet mitt. Som er å ut å gjøre ting, være i naturen, henge rundt med folk, være sosial og sånne ting da.

Den selvstendige mannen slik informanten her beskriver ham jager ikke etter anerkjennelse og prestisje. Han tar livet med ro, og verdsetter seg selv ikke etter hva han produserer:

Det er klart jeg synes det er veldig spennende å studere medisin, og det er klart jeg kunne ikke tenkt meg å studere noe annet for min del [...]. Likevel så vil jeg ikke at det skal komme foran alt det andre. Jeg er veldig redd for studier og jobb skal ta opp den delen som det virkelige livet representerer. Mens mange andre ikke er redd for det i det hele tatt. De ser frem til å komme seg videre i karrieren sin, og komme opp og frem. Nå håper jeg at jeg kan ligge lavt, og komme unna dette karriere higet.

Kanskje er det nettopp det at han har lyktes som gir ham muligheten til å inneha denne holdningen? Han oppgir å være i studieinstitusjonen noe motvillig, til tross for at han trives godt. Det ser ut til at selvstendighet i form av autonomi er et mannsideal også hos Leif, men mens Haakon er opptatt av å være autonom i relasjoner kan det se ut til at Leif knytter det å være autonom til produksjon. På den ene siden kan det se ut til at han forteller at den selvstendige mannen er en som ikke måler sin verdi i hva han produserer, og som ikke lar samfunnets forventninger får innflytelse på sine valg. På den andre side kan det tenkes at vi her ser en sammenheng med tilhørighet til samfunnslag. Stortingsmeldingen *Menn, mannsroller og likestilling* viser til at menn av arbeiderklassen har andre idealer for mannlighet enn middelklassen (St. meld. nr. 8 2008: 143). Arbeiderklassens menn er etter egen oppfatning overlegne de skoleflinke mennene som ender opp som akademikere og byråkrater. Mens de skoleflinke har ”brukt ungdomstida på å sveitte over bøkene” har de selv tjent penger og levd livet, betoner disse mennene (St. meld. nr. 8 2008: 143).

4.1.2 Den trygge mannen

Flere av informantene skildrer et bilde av en mann som er trygg i seg selv, og som andre kan være trygg på. Vi ser dette idealet beskrevet hos Fredrik, som tilhører Den norske lutherske frikirke. Han beskriver sine mannlige forbilder slik:

Det er gjerne litt sånn type ledertyper som jeg har sett opp til. Enten som pastor eller som lærer [...]. Som nettopp har vært denne trygge personen som du også vet at du kan komme til. Som ikke godtar det du har gjort, hvis du har gjort noe dumt, som samtidig tar deg alvorlig, og går inn i den situasjonen. Og samtidig hvis du har noe du lur på, som tar seg tida til å sette seg ned og, ja.. Og som er sånne klassiske trygge leder figurer.

Den selv-trygge mannen gjør andre mennesker trygg i kraft av at han hjelpe dem i situasjoner de selv ikke mestrer. Informanten forteller at i vanskelige situasjoner har de kunnet berolige ham og ufarliggjort den truende situasjonen. Ved å fjerne uroen har de fått ham til å slappe av og føle seg trygg. Disse mennene har vunnet hans tillitt gjennom å være der for ham når han har opplevd seg utrygg. Selv i situasjoner der det er ham som ”har gjort noe dumt” har de stilt opp for ham. De har heller ikke tatt fra ham verdigheten i situasjoner der han selv har handlet galt. Disse menn har samtidig evnen til å lytte til ham og ta ham på alvor – de ”tar seg tid”. Det kan se ut til at denne tryggheten den ideelle mannen har lindrer andres uro og på dette vis skaper en frihet i medmenneskene sine. Idealet er å være trygg i seg selv og gjøre andre trygge. Bildet av den trygge mannen ser Fredrik også hos sin far:

Pappa er et forbilde. Han er utrolig dyktig til det han gjør. I sitt yrke er han kjempe dyktig. Nettopp det at han er ærlig og dette her. Han er arbeidsom. Hvis du trenger han så stiller han opp. Han reiser ikke spørsmål, han bare stiller opp. Når du trenger det, fordi du trenger det.

Det kan se ut til at det at Fredrik vet at faren vil stille opp for ham dersom han trenger det gir ham trygghet. En måte å forstå dette på kan være at det er slik at det at hans far har erfaring og evne til å beherske mange situasjoner medfører at Fredrik føler seg trygg. Med andre ord at den tryggheten som skapes i andre mennesker knyttes opp til den kompetanse og dyktighet den ideelle mannen besitter. For Fredrik innebærer det at han har tillitt til at hans far vil kunne hjelpe ham med å ordne opp dersom det skulle oppstå situasjoner han selv ikke vet hvordan han skal løse. Fredrik beskriver den ideelle mannen som ”en som står fast, et holdepunkt”.

Informanten Lars, som tilhører Den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, beskriver også han den ideelle mannen som en som er trygg i seg selv og som skaper trygghet i andre:

Jeg har ofte eldre menn som forbilder. Farfar var det, men han er død nå. Han var en trygg staut kar, som bare var godheten selv, og som man ser på som noe sånn bunnsolid i livet, urokkelig. Og det er vel kanskje fordi han hadde levd lenge og prøvd seg med mye, og var tilfreds med livet.

Det kan se ut til at informanten ser ideell mannlighet i eldre menn ettersom de har ballast og livserfaring som gjør at de er til å stole på. Stortingsmeldingen *Menn, mannsroller og likestilling* viser til at mens yngre menn gjerne knytter mannlighet til prestasjoner, er manlighet hos eldre menn romsligere (St.meld. nr. 8 2008: 142). Kanskje er det en av grunnene til at informanten skildrer sin farfar som en å være trygg på, ettersom han ikke måtte prestere noe ovenfor ham for å bli godtatt.

Informanten Frode, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke, skildrer også han den ideelle mannen som en trygg mann. Han viser til at fremfor å være trygge i seg selv er mange menn rundt ham trygghetsøkende:

Det er veldig mange som lever veldig safe. I min omgangskrets så er nok jeg unntaket. For folk er ekstremt opptatt av trygghet. Hvis jeg skal ta min far som eksempel, og hans generasjon menn, så er jo det eneste de tenker på trygghet. De skal være gjeldfrie før de er femti. Da skal de i tillegg ha lagt seg opp litt, og så skal de i tillegg ikke risikere noen ting. De skal ut å reise da, men de er livredde. De satser ingen ting. At alt de har jobbet hardt for i alle år skal smuldre opp for dem mellom fingrene.. Så jeg opplever at i den grad noen tar noen risiko så er det jo i sportslivet [...], og også i forretningslivet, og der er det jo flest menn.

Den trygge mannen er fri fra frykt. Han er ikke risikoavers, noe han mener mange menn i hans omgivelser er. Selv er Frode i forretningslivet, hvor han tar høy risiko. I motsetning til sine omgivelser er han trygg på seg selv når det gjelder dette med finans:

Jeg er nok den typen som hele tiden tar mye risiko. Jeg satser veldig hardt og voldsomt, og har litt sånn briste eller bære taktikk. Men det tror jeg man slutter med når man får ansvar for flere enn seg selv. For akkurat nå er det bare meg selv det går utover hvis jeg tar en risiko.

Samtidig som den trygge mannen ikke frykter risiko forholder han seg modent og ansvarlig ovenfor den dersom konsekvensene rammer andre enn ham selv. Den trygge mannen er hederlig kan det se ut til. Denne informanten forteller at han har latt seg inspirere av den norske sosiologen Preben Müller. Müller skriver i sin bok *Pen søker trygg* at menn i dag forventes å være trygge i seg selv, mens kvinner søker en mann de kan være trygg på (Müller 2007).

4.1.3 Den rasjonelle mannen

Informanten Helge, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke, er en av dem har den rasjonelle mannen som ideal. Han skildrer dette bildet med utgangspunkt i sin svoger: ”Ja, han er intelligent, velformulert, samtidig som han har temperament. Han er rasjonell. Så rasjonalitet er kanskje en sånn egenskap”. Den ideelle mannen er videre i følge informanten: ”klok, følsom og bestemt.. Har vilje til å gjennomføre det han setter seg i mål”. Den rasjonelle mannen har intellektuelle kvaliteter og hans prestasjoner er knyttet til det kognitive. Selv forteller informanten at et slikt ideal var avgjørende for hans yrkesvalg:

Ja, jeg er opptatt av at jeg har en jobb der jeg realiserer mitt potensial. Ikke bare for å tjene penger til livets opphold. Men det er viktig for meg at jeg får brukt meg selv og mine ressurser

og at jeg får utrettet noe i jobben. Men ikke sånn karrieremessig i forhold til posisjon og makt i et hierarki. Den er ikke så viktig for meg; karrierestigen.

Fremfor å knytte selvrealisering til penger, makt eller status knytter informanten dette til å realisere sitt potensiale. I lys av det vi har sett han fortelle ovenfor er det trolig det å realisere seg selv kognitivt sett, som er det avgjørende. I møte med eget kirkesamfunn byr dette på problemer forteller Helge:

Den er fokusert på det litt sånn overfladiske følelsesmessige[...]. Jeg tror menn i større grad er opptatt av at troen oppleves som eksistensielt relevant. Hvis ikke barn er tilknytningspunktet for kirken, så er man avhengig av at troen i seg selv oppleves som eksistensielt relevant, når den ikke gjør det så kommer mannen ikke.

Det er ikke rom for den rasjonelle mannen i kirke og menighet i dag ettersom et fokus på følelser dominerer, mener informantene Helge. Dette temaet vi vil komme tilbake til. Men vi vil her peke på at det er beskrevet en spenning mellom følelser og rasjonalitet. Samtidig beskriver denne informantene den rasjonelle mannen, som vi har sett ovenfor, som følsom.

En annen informant som beskriver den idelle mannen som rasjonell er Haakon, som også han tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke. "Mitt idealbilde svarer nok mye til det tradisjonelle[...] bildet av mannsrollen. Hva nå enn det er da.. Det vil si kanskje at han er litt sånn avbalansert og rasjonell og gjerne litt sånn modig og ettersom", forteller han. Også hos denne informantene ser vi at beskrevet en spenning mellom rasjonalitet og følelser. I Den norske kirke opplever han at et sterkt fokus på følelser går på bekostning av troens kognitive aspekter:

Kanskje for følelsesorientert, og kanskje, nå blir det veldig sånn personlig i forhold til hva jeg liker da, men jeg liker jo det gammeldags lutherske fokuset på at Gud er til stede i og virker gjennom sakramentene, og ytre ting, og at kanskje dagens gudstjenester, for å si stygt minner mer om et masete symøte enn om et stille maskulint nærvær.

Det kan se ut til at følelser og mannlighet her er antonymer i beskrivelsen. Hos begge informantene handler mannlighet om å bli stimulert og utfordret intellektuelt sett.

4.1.4 Den autentiske mannen

Informantene Lars, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, skildrer ideell mannlighet som autentisk. Den autentiske mannen tar ikke på seg en maske, men lever ekte:

At man har kommet bort fra det machobildet av en mann, at man hele tiden skulle være tøff og aldri snakke om følelser, eller innrømme feil eller mangler, det ser jeg som veldig positivt. For

det hadde jeg ikke hatt sjanse til selv, å ikke snakket om. Det er såpass viktig i livet mitt å kunne innrømme feil, kunne gå til venner eller kone når ting blir vanskelig å si at nå synes jeg det er tøft. Så det synes jeg er fint, at det har blitt bedre.

Autentisk mannlighet handler om å være ærlig og oppriktig med sine medmennesker om alle livets forhold. Det være seg følelser eller egen utilstrekkelighet. Det kan se ut til at mens ”machobildet” forteller at menn må skjule sin svakhet, handler autentisk mannlighet for Lars om å ha mot til å snakke om sin svakhet med sine medmennesker:

Det å våge å jobbe med disse tingene, fremfor å skjule at man ikke stoler på seg selv ved å kle seg i fine klær, kjøpe fin bil, og ha fin leilighet for å late som man er mann. Og hele tiden kanskje være redd for at folk skal skjønne at man egentlig ikke stoler på sin egen tyngde. Jeg tror den ideelle mannen er en mann som tør å stole på sin egen tyngde.

Vi ser her at det å være autentisk korrelerer, eller henger sammen, med det å være trygg i seg selv. En måte å kompensere for sin egen utrygghet er gjennom å skjule seg bak sine materielle ting. Gjennom å holde en fin ytre fasade forsøker disse menn å skjule indre usikkerhet, hevder informanten: ”Ja, man prøver å vise verden et annet bilde enn det man ser selv. Og så er man kanskje livredd for å bli gjennomskuet. Så bruker man kanskje hele livet sitt på å skjule det, fremfor å jobbe med det og tørre å gå inn i det”.

Selvtillitt beskrives som en nøkkel til det autentiske livet, men denne må være forankret på rett sted:

Min far har alltid vært veldig omsorgsfull [...]. Men han var veldig på at vi skulle bygge selvtillitt på ting vi kunne opp gjennom oppveksten. Han var lærer i idrett og var opptatt av at vi skulle bruke kroppen vår og lære oss idrett. Det har jeg gjort, men man hadde nok et ganske skjævt bilde av hvorfor man trente, som kanskje ikke var helt sunt.

Selvtilliten må være ubetinget av prestasjoner, mener informanten. Han forteller at dette er noe han vil lære en sønn om mannlighet: ”..å stole på seg selv, at han er god nok i seg selv, ikke det at han må kunne den og den tingen eller være sånn eller sånn”. Til tross for at han har blitt opplært til å bygge selvtillitt på prestasjoner forteller informanten at hans far i dag er et forbilde når det kommer til autentisk mannlighet:

Han er veldig omsorgsfull, samtidig som han utad er en sånn veldig macho type. Så den er han veldig flink på da, å forbinde de to da. For han har ikke noe mål om å være veldig macho, han er veldig sånn brautende type og ja.. Så det håper jeg at jeg har lært, i alle fall så ønsker jeg å lære meg det da, å være begge deler. Og så tar han ikke seg selv noe særlig høytidelig, og det også synes jeg er en herlig egenskap. Han er rett og slett litt av en type, en herlig type.

Når det å være ”macho” her skildes som noe positivt kan det se ut til at det skyldes at hans far ikke har noen bevisst målsetning om å være macho. Informanten forteller at han har latt seg inspirere av av en bok skrevet av den romersk-katolske presten Richard Rohr med tittel *Villmannen*. Rohr er en amerikansk fransiskanerpater. I boken argumenterer Rohr for at en mann må integrere både sine maskuline og sine feminine sider. Rohr er inspirert av psykologen Carl Jung som var opptatt av at menn har en feminin side ved sin psyke som han omtaler som *anima*. For å utvikle en stabil identitet må mannen utvikle sin anima. Anima er for Jung egenskaper ved mannen som følsomhet og intuisjon (Geels og Wikström 2001:408). Et lite utdrag fra Rohrs bok ser ut til å kunne kaste lys over hvordan Lars tenker:

Jesus er den vakreste balanse man kan tenke seg mellom mannlighet og kvinnelighet. En gang ser vi ham i kontemplasjon i ørkenen, en annen gang igjen taler han sterkt og krast mot fariseerne. Han engasjerer seg og helbreder og kjemper – og trekker seg så igjen tilbake for å være i stille bønn, i Guds moderlige fang, hvor han kan hvile ut og samle krefter. Her er han ganske passiv, han hører, han forstår og blir forstått. Jesus beveger seg i evangeliene stadig fram og tilbake mellom begge polene (Rohr 1989: 69).

Det er ikke det å være ”macho” i seg selv Lars er imot. Det er idet mannen ikke åpner opp for både de mannlige og kvinnelige og sidene ved ens mannlighet at han blir ikke-autentisk.

Også informanten Fredrik, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke skildrer den autentiske mannen. Han er ”så trygg på seg selv at han kan innrømme at han har feil uten problemer”, og er ”ærlig og oppriktig. Du vet at når han sier noe så er det sant”. Samtidig er han ”En du har mulighet til å se opp til. En som ikke er konfliktsky heller på mange måter. En som våger å mene det han mener”. Det er tydelig at det å kunne vise svakhet samt det å være trygg i seg selv er viktige kvaliteter ved den autentiske mannen. Vi ser også at det bilde vi skal presentere nedenfor er vevd inni dette: den modige mannen.

4.1.5 Den modige mannen

Informanten Lars forteller at det å være modig er en forutsetning for å kunne leve autentisk. Mot er da knyttet til hverdagslivet. Den modige mannen er en som ikke flykter fra hverdagens utfordringer:

Jeg tenker på det som substitutter for alt man ikke tør å leve ut i hverdagen, fordi man ofte kvier seg for å ta ansvar, kvier seg for å gå inn i konflikter og konfrontasjoner, stole på seg selv [...]. Jeg tror det kan være minst like spennende hvis man våger å gripe an de tingene i hverdagen man er mest redd for. Det tror jeg kan være minst like utfordrende som å hoppe fra ti meter eller kjøre ned en bratt fjellside på ski.

Når menn oppsøker risiko i sport forbundet med fare kan det være et uttrykk for at de får utløp for sitt mot andre steder enn i hverdagen, mener Lars.

Hos informanten Leif, som også han tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, derimot tar motet form nettopp av det å utfordre naturen. Den modige mannen ser han i eventyre som våger å leve ut sine impulser og drømmer: ”I mitt tilfelle så er det jo litt påvirka av den stereotypiske mannligheten som du for eksempel ser hos Lars Monsen, som du ser hos eventyrere og som du ser hos folk som lytter til sine impulser. Rett og slett en mann som våger å følge sine impulser og drømmer”. Lars Monsen, Erling Kagge og Max Manus er eksempler på våghalsen han beundrer:

Erling Kagge [...]. Han er jo familiemann nå da, så han har jo gått tilbake fra eventyrlivet sitt, men han hadde jo en epoke hvor han fikk oppfylt drømmene sine da. Og så har du selvfølgelig [latter], det er bare meg da. Du har Max Manus [...]. Det går litt på det samme da han er en person som ofrer seg for en sak han virkelig tror på, som virkelig går inn for noe. Litt av det samme som eventyrene. Han brenner så sterkt for en ting at han engasjerer seg, havner ikke i midtsjiktet.

Dette er personer som har lyktes og har meritter de kan vise til. Dette bildet av den ideelle mannen lar seg ikke kominere med familieliv ser det ut til. Dette å utvise mot i møte med naturen tror han er et mer allment mannlighetsideal, selv om det sjelden gjøres eksplisitt: ”Jeg tror fortsatt det sitter i samfunnet, i helheten. Det tradisjonelle står sterkt fortsatt. At det ikke bare ligger i naturen, men at samfunnet rundt deg krever at du skal være modig. At idealene fortsatt står sånn at en mann skal være tøff og fysisk”, forteller Leif. Selv er han en mann som har utvist stort mot og våget mye. Det er på dette området han har erfart at de ”tradisjonelle” idealene fortsatt konstitueres av menn:

Nei, egentlig ikke det at man sier det engang, men man får anerkjennelse for å gjøre sånne ekstreme ting da. Som å gå en lang tur, som å utfordre naturen. Selv om folk ikke vil uttrykke det eller innrømme det, så står det fortsatt sterkt som et mannsideal. Jeg merker det bare selv, om jeg sier at jeg har vært en måned på Finnmarksvidda, så er det bare sånn: ”Det er så sykt mann”. I alle fall ut fra det tradisjonelle, så er det mannlig. At det følger med et sånt press egentlig. At mange ganger så gjør folk ting som ikke de hadde gjort hvis ikke det tradisjonelle synet hadde vært der da. De gjør ting for å få anerkjennelse.

Til tross for at Leif skifter fra ”jeg” til ”de” ser det ut til at dette er noe selvopplevd. Eventyreren er en mann som mottar anerkjennelse. Mens motet hos Lars handler om å være modig nok til å være autentisk i møte hverdagens utfordringer, handler det hos Leif om å modig utfordre naturkreftene. Det ser vi også av hva han vil formidle videre til sin sønn:

Min sønn skulle fått prøvd seg ute. Han skulle blitt pusha opp i klatreveggen – fra *Slipp deg løs mann*³ [latter]. Jeg skulle gitt han utfordringer i alle fall. Han skulle fått lov til å lære av sine egne feil da [...]. Ikke det at jeg ville pushet ham til å dette ned, men sånn ting da. Man må få kjenne litt på hva som er farlig selv, og få kjenne på utfordringer.

4.1.6 Martyren

Hos informanten Leif kan vi se antydninger til at motet kan ta form av martyrium om situasjonen krever det. Vi har sett at han beundrer Max Manus og beskrev ham med trekk som gir gjenklang til martyrbildet: ”han er en person som ofrer seg for en sak han virkelig tror på”. Men den som tydeligst dyrker dette bildet av den ideelle mannen som en martyr er informanten Peter, som tilhører pinsebevegelsen. Han forteller at:

Mannen er sterk, mannen er modig, mannen er en kriger, mannen er en som ikke er tilfreds med å sitte og tvinne tomler. Han er ikke tilfreds med å leve livet sitt verken rundt en jobb [eller] rundt et videospill. Han vil gi livet sitt for noe, og gjerne for òn sak.

Motet er primært knyttet til å fullt og helt å leve ut sin kristne tro:

Fellestrekket ved menn som inspirerer meg, som er forbilder for meg da, er folk som har gitt fra seg noe som jeg ser har kostet for å følge noe som de kanskje ikke enda vil få noe igjen for annet enn at de vil ha tilfredsstillelsen av å leve i martyrlivet som bibelen snakker om [...]. Forbilder for meg, er for eksempel menn som har valgt å leve som en ensom pilegrim, ikke stifte familie, ikke ha kone. At de har gitt seg så fullt og helt til en tjeneste at det kanskje ikke er forenelig med et vanelig familieliv, det har kosta de så mye.

Motet knytter seg til å gi avkall på noe for troens skyld. Det er i lys av løftet om et evig liv at det er et mannsideal å gi avkall på hverdagslivets goder:

De [dvs. forbildene] har innsett at hvis jeg skal leve det liv jeg vil leve så kommer det til å koste meg alt[...]. At jeg ikke vil ha ei kone å komme hjem til på kvelden, men jeg vil komme hjem til en åpen bibel. At jeg bruke hver dag av livet mitt til et selvoppofrende liv for noe som er større enn meg. For at jeg kan dra så mange som mulig inn i evigheten. For at jeg kan leve for ei uforgjengelig krone.

Han veksler her fra ”de” til ”jeg”, noe som kan indikere at dette er en utfordring han sterkt identifiserer seg med. For ham er det å oppgi alt, om nødvendig, for et høyere formål et ideal. Familie er også her noe den ideelle mannen kan måtte bli nødt til å gi avkall på.

³ Tittelen på den norske oversettelsen av boken *Wild at heart* skrevet av John Eldredge, jf kap 2.

Hans foreldre er viktige forbilder for ham i dette. De har gitt ham en viktig ballast for ”martyrielivet”. Begge har virket som evangelister og gjort store personlige ofre for sin tro:

De gikk inn i en heltidstjeneste og var i den i tolv tretten år. Reiste rundt i Norge og hadde ingen ting. Hadde bare det de stod og gikk i. Jeg vokste opp og var liten, men jeg husker vi hadde ingenting. Og det husker jeg, som barn så var jo det knalltøft. Jeg kunne aldri reise på fotballturnering. Det var ikke noe selvfølge at du fikk nye fotballsko selv om det var hull i de gamle. Vi hadde alltid mye mindre i ukelønn enn alle de andre. Når de andre fikk tretti kroner i ukelønn så fikk vi 5. Altså, jeg lå hele tiden bak, og jeg synes at det var urettferdig at det skulle gå utover meg, den livsstilen som de hadde valgt.

Mens han som barn opplevde at foreldrenes livsstil gikk på hans bekostning, anser han seg i dag for å være privilegert som har fått gjøre disse erfaringene. Vreden er snudd til beundring:

Men når jeg ser tilbake på det i dag, så sier jeg takk Gud for at jeg har vært så privilegert og hatt [slike] foreldre. Og det må være det verste for foreldre. Ikke det at en ikke kan kjøpe seg alt den en vil selv, men at en ikke kan kjøpe nye sko til sønnen sin engang når han går med hull i skoene sine og blir våt på sokkene sine hver dag. Det tror jeg er noe som stikker dypt. Hvis ikke du har en sterk overgivelse i livet ditt til kallet, så tror jeg ikke det vil gå.

Martyren er med andre ord en som er overgitt til sin sak, og som gjør stor ofre for sin tro. I lys av historien om sønnen som har ”hull i skoene sine og blir våt på sokkene sine hver dag” gir han gjenklang i Henrik Ibsens karakter *Brand*. ”Brand er klar over at fullkommenhetsidealet hans vil kunne medføre lidelse for andre og seg selv, men anser det som uvesentlig mot den seier viljesterke offer gir”, påpeker Helje Kringlebotn Sødal (2007:122), og gjengir Brands ord: ”Sjel, vær trofast til det siste! Seierens seir er alt å miste. Tapt *alt* din vinning skapte; - evig eies kun det tapte!”. I likhet med Brand er Peters bilde av martyren en kompromissløs mann. Det ser ut til at han er villig til å forsake selv familielivet, om nødvendig, for å følge sitt kall.

4.1.7 Den omsorgsfulle mannen

Hos informanten Frode, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke, tar ideell mannlighet også form av den omsorgsfulle mannen. Han er slik: ”En person som er trygg, handlekraftig, omsorgsfull og i balanse i forhold til sine maskuline og feminine egenskaper”. Denne mannligheten forteller denne informanten at det har vært vanskelig å realisere. Selv om han i dag forretningsmann, forteller Frode at han utdannet seg til å arbeide i helsevesenet: ”Jeg tok en utdanning innen et typisk omsorgsyrke hvor jeg fikk bryne meg på de klassisk feminine

egenskaper som ligger i både kvinner og menn”. Tre år med utdanning i helse og omsorg medførte tvil rundt egen identitet som mann:

Jeg ble veldig usikker på hvor jeg egentlig hørte hjemme. Jeg ble veldig preget av kvinner, fordi det er 95 % kvinner i utdanningsinstitusjonen, i hele miljøet. En utdannes av kvinner, en er sammen med kvinner hver dag, en vurderes av kvinner. Det ble en sånn veldig lite maskulin tilnærming, den savnet jeg litt. Så tror jeg at jeg kanskje fikk litt nok.

Han forteller at den kvinnelige dominansen på institusjonen skapte forvirring for ham og at i dag har revidert sine mannlighetsidealer: ”Jeg vil nok si at jeg på noen måter trekkes mot å være en klassisk mann”.

Men selv han i dag arbeider i næringslivet forteller han at han egentlig ønsker å jobbe i helse og omsorgssektoren. I intervjuet kommer ambivalens knyttet til yrke tydelig til uttrykk: ”Men jeg er jo egentlig utdannet til å gjøre veldig positive ting for samfunnet, for å utrette en forskjell, og så gjør jeg jo ikke det”, utbryter han. Han forteller også at han har dårlig samvittighet for yrkesvalget sitt: ”..men jeg har litt dårlig samvittighet for at jeg tjener bra. Og for at det går bra. At jeg er del av en sånn markedstankegang”. Han forteller videre at han i samtaler etter beste evne forsøker å styre unna temaet:

Jeg synes ofte det er problematisk i sosial sammenhenger å fortelle hva jeg driver med. Jeg føler på en måte at jeg må rettferdiggjøre det jeg driver med. Jeg driver jo i en veldig sånn pengedreven økonomijobb, og så er jeg utdannet sosionom. Når folk får høre det så får de blod på tann.

Han opplever at det han arbeider med ikke er tilstrekkelig idealistisk forankret; det er i hans øyne ikke samfunnsnyttig: ”For mine venner [...]som gjør noe ”positivt” for samfunnet da – så er det her veldig egoistisk. Og det tenker jeg jo for min egen del også da, jeg er litt redd for at jeg skal bli veldig sånn grisk”. Kanskje må også den lave statusen som følger med det å være sosialarbeider tas med i dette regnestykket. Frode forteller at han ”..har en kamerat som driver med noe som har veldig lav status, som er noe som han synes er vanskelig å ta frem i sosiale sammenhenger”. Det kan se ut til at også dette var noe som ledet ham til å velge et annet yrke. Etter intervjuet beretter han at han har en langsiktig plan om å utdanne seg til å bli lege.

4.1.8 Den relasjonsorientert mannen

Når informanten Pål, som tilhører pinsebevegelsen, skal beskrive den ideelle mannen legger han vekt på relasjoner. Han skildrer idealmannen slik:

Lydhør og spørrende i familieliv, ikke liksom begravd bak avis og pc. I stand til å skru av tv-en og de tingene der[...]. Tilstedeværende. Levende da, kan du kanskje si. Jeg føler liksom jeg har sett så mange slukna, falma menn som har gitt opp alt fra liksom romantikk til og type liksom livskvalitet.

Dette er en mann som har tid til andre mennesker, og som ikke stenger seg inne i sin egen verden. Den relasjonsorienterte mannen er aktiv og tilstede i sine relasjoner. Heller ikke er den ideelle mannen en som dominerer og tar beslutninger på egenhånd i relasjonen han har til sine nærmeste. Han er ”lydhør og spørrende”, forteller han. Senere i intervjuet presiserer han om denne ideelle mannen at ”han har ikke nok med seg selv. Han er til stede for andre”. Pål beskriver den ideelle mannen i kontrast til disse menn som har sluknet og falmet: ”Han vil søke nye ting. Han vil reise. Han vil smake ny mat. Han vil lese gode bøker. Han vil snakke om interessante ting, og sånn da”. Pål beskriver ham videre som en ”myk, men sterk mann”. Denne myke kvaliteten består i at han: ”er mottagelig, at han ikke en festning, at han er sympatisk og liksom inkluderende og sånn”. Han forteller at de idealene han ville ført videre til sin sønn er som følger: ”det at man er ikke mindre mann om man er omsorgsfull og inkluderende ovenfor andre, og myk og tilgjengelig for omgivelsene, selvoppofrende, at man har plass til flere enn seg selv i livet, og at man kan lytte”.

En oppsummering av de funn som er gjort med tanke på bilder av ideell mannlighet kommer vi tilbake til avslutningsvis i dette kapittelet.

4.2 De problematiske følelsene

Følelser er et tema informantene er opptatt av. Flere av informantene omtaler i positive ordlag det at mansrollen i dag har blitt friere. Lars er, som vi har sett, blant disse. I dag er mulighetene for å leve autentisk større, forteller han. I dag kan det se ut til at det største problemet for en kristen mann som ønsker å leve autentisk ikke er knyttet til den mansrolle samfunnet tilrettelegger for, men derimot til måten følelser håndteres på i kristne menigheter. Han forteller at han opplever at kulturen i kristne miljøer forhindrer et autentisk følelsesliv:

For eksempel at man hele tiden skal være snill og grei. Det tror jeg ikke bare er positivt, snarere tvert om. Jeg tror det kan være mye negativt i det. Jeg tror det kan hemme mye mer enn det gagnar. På sikt da. Det kan være veldig fint for noen å ha en veldig snill og veloppdragen gutt, men jeg tror kanskje ikke det hjelper den gutten noe særlig når han blir eldre. Det handler kanskje litt om å få lov til å rase fra seg [...]. Man skal liksom ikke bli sint.

Lars er opptatt av å forholde seg autentisk til følelsene. Dette innebærer at individet ikke må knebles gjennom at forventningene til hvilke følelser det skal uttrykke blir for sterke. Den ideelle mannen lever autentisk med sine følelser.

Kanskje er dette temaet følelser særlig relevant for informantene grunnet deres kristne tro. Ole Riis og Linda Woodhead skriver i artikkelen *Religion and emotions* at følelser er et uunnværlig instrument for all religion. "Religion plays on the emotions, and that its capacity to stir deep feeling is more than incidental.", hevder (Riis og Woodhead 2007:153). Med dette ønsker de ikke å si at religion handler om følelser alene, men at det er en tett sammenkobling mellom religion og følelser. Riis og Woodhead viser til at en av de viktigste funksjoner et ritual har er å vekke bestemte følelser. Gudstjenesten har en tilsiktet emosjonell rytme, påpeker de, og viser videre til at dette er et bevisst virkemiddel hos den ansvarlige liturg. Et rituals vellykkethet bedømmes nettopp ut fra dets evne til å vekke følelser hos tilskuerne. "If religion fails to evoke emotions altogether, or tries to hard to do so and appears manipulative, then the failure is more likely to be perceived as a failure of religion than a failure of reception", påstår Riis og Woodhead (2007:153).

Følelser er et tema som vekker frustrasjon hos flere av informantene. De forteller at de møter på følelser i kirke og menighet som vanskelig kan kombineres med deres mannlighet. Informanten Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, forteller at han opplever at noen menigheter betoner følelser han selv ikke trives med å uttrykke:

I mange menigheter, kanskje sånne karismatiske menigheter da, så er det veldig vekt på følelser, og følelser i forhold til Gud. Det blir liksom å uttrykk seg feminint. Å skulle vise følelser, grine, opp med hender, og oppføre seg sånn radikalt kristent. Der trives ikke jeg. Jeg vil få ting. Det er vanskelig for meg å uttrykke meg.

Det ser ut til at det å ikke uttrykke visse følelser er en del av det ideal informantene konstituerer. Det "å oppføre seg radikalt kristent" har større appell hos kvinner tror han:

Det å være aktiv i en menighet innebærer jo å blottlegge seg litt emosjonelt kanskje. Det innebærer jo at du må uttrykke deg og oppføre deg på en litt mer følelsesmessig måte. Og det tror jeg er mer naturlig for jenter. Jeg tror det er en mindre byrde for dem, fordi jeg tror de fra naturen er bedre anlagt for det.

Når visse følelser ikke kan forenes med mannlighet har dette sammenheng med at mannlighet av informantene forstås essensialistisk kan det se ut til. Hos den amerikanske mannsforskeren Michael Messner forklares den mannlige aversjonen for å uttrykke visse følelser med at det å sensuerere sine følelser har vært en måte menn har oppnådd dominans (Messner 1997: 22).

En aversjon mot å uttrykke følelser er bakt inn også i idealene til de to informantene fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke, Helge og Haakon. Igjen er det kirke og menighet som blir rammet av kritikk når temaet er følelser. Haakon forteller at han av hensyn til følelsesregister tror den sakramentale kristendommen har større appell hos menn: ”Ta den Romersk-katolske kirken da. Istedenfor at man faller ned på kne for den tilstedeværende Kristus i brød og vin så skal man på en måte stå og se på lovsangsbandet. Og så skal man på en måte fokusere så veldig på det fellesskapet”. Han retter her et kritisk blikk til noe av virksomheten i Den norske kirke som har et friere forhold til liturgi. Mens Romersk-katolsk kristendom retter fokuset utover, fokuserer en ”lavkirkelig” kristendom innover på fellesskapet og på følelser:

Kanskje for følelsesorientert. Og kanskje, nå blir det veldig sånn personlig i forhold til hva jeg liker da, men jeg liker jo det gammeldags lutherske fokuset på at Gud er tilstede i og virker gjennom sakramentene, og ytre ting, og at kanskje dagens gudstjenester, for å si stygt minner mer om et masete symøte enn om et stille maskulint nærvær.

Den sakramentale gudstjenesten assosieres her med et stille maskulint nærvær, og stilles i kontrast til et kvinnelig masete symøte. For denne informanten er den sakramentale religionen en mer mannlig tro da den unngår å bli for opptatt av (visse) følelser. Det kan se ut til at det er slik at han foretrekker den sakramentale religion da den tyr til følelser han bedre kan håndtere. Som tidligere nevnt viser Riis og Woodhead (2007) til at gudstjenestens vellykkethet avhenger nettopp av liturgens evne til å vekke følelser hos deltakerne. Det som derimot varierer fra forsamling til forsamling er det register av følelser det appelleres til.

Informanten Peter, som tilhører pinsebevegelsen, er opptatt av at (den selvoppofrende) kjærlighet er noe annet enn følelser:

Det store er å bli kjent med Jesus. Tilegne deg og utfolde hans totale og selvoppofrende kjærlighet som gir seg selv. Der kjærligheten defineres ved at man gir seg selv. Ikke at vi får, ikke at vi skal føle, og ikke masse sånn vissvass og emosjonelle ting. Der skinner kanskje mitt mannsideal igjennom [latter]. Det er ikke en nedvurdering av følelser, men det er en oppvurdering av at kjærlighet er mye mer enn følelser.

Når følelser omtales i konteksten av ”vissvass og emosjonelle ting” indikerer dette et negativt syn på visse følelser. Et eksempel hentet fra Riis og Woodhead (2007) kan kanskje kaste lys over at det er visse følelser som er problematisk for disse informantene, og ikke følelser i sin helhet. Ved å gjøre en sammenligning mellom hvordan et møte med den gresk ortodokse kirke på en langfredag ville utspille seg i kontrast til et møte med en baptistisk ”mega-church”

i sørstatene i USA får de frem hvordan to svært ulike følelsesmessige opplevelser vil vente oss. Mens atmosfæren i den gresk ortodokse kirke langfredag er dyster og følelsene som vekkes i forsamlingen trolig vil være sørgmodighet, skyldfølelse, takknemlighet og kanskje ærefrykt, er atmosfæren i den baptistiske megakirken en plass i sørstatene trolig langt lystigere med muntre og glade ansikter og hvor lykke og glede er mer sentralt for det emosjonelle repertoaret, enn sorg og bedrøvelse. Dette gir en god illustrasjon på hvordan det register av følelser som tas i bruk varierer fra trossamfunn til trossamfunn. Trolig er Peters kritikk ikke rettet mot alle typer følelser, men til konkrete følelser knyttet til bildet som tegnes av kjærlighet. Det kan eksempelvis se ut til at følelsen av ærefrykt ligger under hans bilde av den ideelle mannen som en martyr og bak beskrivelsen han gir av hva kjærlighet er.

Den andre informant fra den høykirkelig fløy av Den norske kirke, Helge, ser også han ut til å mislike det følelsesregister han støter på i noen kristne forsamlinger. Han omtaler dette som sentimentalisering: ”Den er fokusert på det litt sånn overfladiske følelsesmessige, det som appellerer til følelsene, og at det går på bekostning av det rasjonelle. Jeg tror at for menn er det ofte det er viktig at troen er rasjonell, og at troens funksjon er på et rasjonelt plan”. Det ser ut til at følelsesregisteret noen kristne kirkesamfunn bruker er noe flere av informantene reagerer på. Kanskje utgjør slike følelser en trussel for deres mannsideal. Den ideelle mannen forholder seg etter deres oppfatning nøkternt til følelser. Dette er et ideal som er på vei bort i følge Messner. Han viser til at kravet til mannens uttrykksløshet de siste tiårene har avtatt betraktelig, spesielt da prisen av dominans har vist seg å være svært høy i form av redusert livskvalitet og helse (Messner 1997: 22).

Det er i hovedsak knyttet til tro at følelser er problematisk for informantene, men noen av dem forteller også at følelsene kan by på vanskeligheter i møte med det motsatte kjønn. Helge antyder at han finner det problematisk om mannen utviser mer følsomhet enn kvinnen: ”Jeg vil heller ha en varm og kjærlig mor og en fast og bestemt far enn motsatt kanskje. Og det er kanskje enklere å akseptere at ens mor er følsom enn ens far.. eller det er lettere å akseptere at ens mor griner da, enn om ens far gjør det”. Heller ikke informant Haakon neglisjerer at idealmannen har følelser, men viser til at han må ha en ”moden evne til å vise følelser, og til å kunne snakke om det, uten at det kanskje er det som er hovedinteressen”. Forskningsrapporten *Likestilling og livskvalitet 2007* finner at det oppleves problematisk både for kvinner og menn å ligne på det motsatte kjønn (Holter, Svare og Egeland 2008). En person som har en kjønnsutforming som assosieres med det motsatte kjønn rammes ofte av stigmatisering, hevder rapporten (Holter, Svare og Egeland 2008: viii). Kanskje er også dette en kilde til aversjon mot (visse) følelser. Samtlige av informantene betoner at det må være

noen forskjeller mellom mann og kvinne. Dette vil vi beskrive og diskutere nærmere under temaet likestilling (kap. 6).

De øvrige informantene har en større åpenhet for at den ideelle mannen kan uttrykke følelser. På samme tid er det tydelig at følsomheten har grenser også for dem. Informanten Frode, som tilhører frikirken, forteller eksempelvis at den ideelle mannen ”gjærne kan føle litt av og til, men han kan ikke føle mer enn damene”. Følelser er et tema gjenstand for mye ambivalens. Visse følelser oppleves truende for deres bilde av ideell mannlighet, med informanten Lars som et mulig unntak. Når menn i dag åpner for et rikere register av følelser skulle vel det indikere at de i dag er mindre opptatt av makt og dominans? I følge Messner er det ikke slik. Han hevder denne revisjon av mannlighet blant privilegerte menn ikke må tolkes som et uttrykk for at menn ønsker å gi avkall på sine maktposisjoner. Det er derimot slik at disse privilegerte menn ønsker å bevare sin posisjon samtidig som selv-destruktive elementer ved egen mannlighet lukes bort. ”These shifts indicate that these men would like to stop paying these costs but not that they desire to cease being ‘on top’”, forfekter han (1997: 22). Kanskje er en side av saken, at en ved å utvide sitt følelsesregister gjør seg svak og må gi avkall på makt og dominans, og at det er dette som er en kilde til ambivalens i informantenes forhold til følelser?

En annen forklaring finner vi hos Michael Kimmel. I boken *Manhood in America* hevder Kimmel at mange kvinner ikke har lykkes som mannsforskere, og videre at grunnen til dette har vært at deres feministiske analyser ikke har maktet å oppnå resonans med menns egne erfaringer. Kvinnene har teoretisert fra *eget* perspektiv som kvinner, fra måten kvinner erfarer mannlighet. Fra sitt kvinnelige perspektiv sluttet de at menns relasjoner med kvinner var den mest vesentlige relasjonen i både kvinner og menns liv. Mannlighet var definert av maktbegjær, dominans og kontroll. I følge Kimmel er det ikke slik menn opplever det. Hans forskning viser at ”manhood is less about the drive for domination and more about the fear of others dominating us, having power or control over us”(Kimmel 2006:4). Menn er mer enn noe annet har vært drevet av redselen for å bli beskuet som umannlige av andre menn, hevder han. Kanskje er det dette presset informantene kjenner på kroppen når følelser diskuteres? At det å vise følelser oppleves som at en i andre menns øyne beskues som umannlig. ”Men define their masculinity, not as much in relation to women, but in relation to each other. Masculinity is largely a homosocial enactment”, hevder Kimmel (2006:5).

En årsak til at menn vegrer seg for å uttrykke følelser kan ifølge Kimmel skyldes frykt for å bli beskuet som umannlig av andre menn. Pål, som tilhører pinsebevegelsen, forteller at

den ideelle mannen har sensitive sider, men også han er rask til å avgrense denne følsomheten den ideelle mannen besitter:

En myk, men sterk mann. Så det er vel dagens manndomsideal det da sikkert. Men han er ikke feminin noen steder egentlig[...]. Det myke er heller bare det at han er mottagelig, at han ikke er en festning, at han er sympatisk, og liksom inkluderende og sånn. Men ja, ikke sånn myk, sånn at han trenger hudkrem. Selv om han tar det fordi kona synes at han skal gjøre det. Og da lærer han seg det etter hvert da. Og det har jeg da, jeg har lært meg å bruke hudkrem.

Informanten forteller her at han har begynt å bruke hudkrem, og bruker ”kona” som alibi for denne handling. Det ligger mellom linjene at han opplever at han har brutt en sosial norm. Dersom vi ser dette i lys av Connells modell kan det tenkes at en hememonisk mannlighet bestemmer at menn ikke bør være for opptatt av estetikk. Dersom Kimmel har rett er det Pål's frykt for å bli beskuet som umannlig som følge av normbruddet som gjør at han må finne seg et alibi. Vi ser også av eksempelet at humor kan være et viktig virkemiddel et individ kan ta i bruk idet det bevisst eller ubevisst bryter med kulturelle koder det eksisterer en forventning om det skal overholde. Selvironisk forteller informanten at menn ikke bør bruke hudkrem, men at hans kone manipulerer ham til å gjøre det. Det kan se ut til at humoren bidrar til å kamuflere normbruddet. Skal vi tro Kimmel og Connell kan en årsak til at menn vegrer seg for å bruke hudkrem og for visse følelser være et regelverk knyttet til mannlighet. Trolig kan dette perspektiv belyse hvorfor informantene har et ambivalent forhold til følelser, at ytre krefter stiller dem til ansvar ovenfor at de gjennom sin religiøsitet viser følelser og svakhet.

4.3 Jesus – mannlig eller androgyn?

Kristendommen forteller at Gud ble menneske og tok bolig i en mannskropp. Dette er for deler av feministteologien å forstå som en kilde til kvinnelig underordning og ekskludering. Mary Daly er av den oppfatning at Kristus er et mannlig symbol som ekskluderer kvinnen. Hun vil derfor si at å dyrke Kristus er avgudsdyrkelse (Hauke 1993: 85). Forestillingen om en mannlig frelser har legitimert mannlig overlegenhet, påpeker hun og krever at slike uttrykk for mannlig arroganse må dissekere bort fra kristen tro. Chatarina Halkes støtter Daly og tror at Jesu mannlighet er et tidsbetinget faktum. For øvrig henviser Halkes til psykolog og teolog Hanna Wolffs bidrag til kristologien. Wolffs beskriver Jesus som androgyn, det vil si både kvinnelig og mannlig. Hennes kilde til inspirasjon er mystikeren Jakob Böhme. Jesus var den første mann i verdenshistorien som fullkomment levde ut den kvinnelige siden av sin personlighet, *anima*, hevder hun. Og videre argumenterer hun for at også Jesu gudsforestillinger er androgyne. Jesus lar en kvinnelig verden dominere gudsbildet (Hauke

1993: 86). Noen feministiske kvinnelige og mannlige kunstnere har da også latt seg inspirere av slik tenkning og fremstilt en kvinne på korset.

Som feminist-teologene finner også den amerikanske sosiologen Brian Brickner at femininitet gjøres til noe mindreverdig idet mannlighet kobles til det guddommelige. Brickner mener at den amerikanske mannsbevegelsen Promise Keepers ikke bare opererer med en essensialisme grunnfestet i anatomien: "...they also secure the identification as masculine male in Christ-likeness" (Brickner 1999:81). "Such an identification constructs masculinity as part of the Holy Trinity and subordinates femininity to something less than the Father, Son and Holy Spirit" hevder han videre (Brickner 1999:81). Denne måte å gjengi Jesus på som finner vi også hos forgjengerne til Promise Keepers, det såkalte "muscular Christianity". Den amerikanske mannsforskeren Michael Kimmel skriver at Jesus av dem ble fremstilt som " ...a brawny carpenter, whose manly resolve challenged the idolaters, kicked the money changes out of the temple, and confronted the most powerful imperium ever assembled. This was no 'Prince of peace at any price' " (Kimmel 2006: 118). De siste tiårene har det blitt noe større sosial aksept for at menn kan vise følelser i det offentlige rom. Det ser ut til at dette er kvaliteter ved Jesus som i dag i sterkere grad vektlegges. Eksempelvis det at Jesus gråt. Forskningen på mannsbevegelsen Promise Keepers viser at også slike bilder av Jesus er å finne i bevegelsen. Den amerikanske sosiologen John P. Bartkowski viser til at en bok skrevet av en av bevegelsens ledere, Gary Oliver, kan figurere som et godt eksempel. "Oliver contends that personality characteristics often linked with womanliness are actually 'human' traits clearly exemplified by Jesus", konstaterer Bartkowski (2004:50). Følsomhet, medlidenhet, og sensitivitet er eksempel på slike egenskaper Oliver finner hos Jesus. Det ser ut til at også informantene i denne studien vektlegger slike kvaliteter ved Jesus. Et spennende poeng sosiologen William Lockhart gjør i en artikkel om bevegelsen er at med samtlige av bevegelsens ulike bilder av mannlighet følger et bestemt bilde av Jesus (Lockhart 2001: 78). Ikke nok med det, bildene av Jesus gjenspeiler deres egne bilder av ideell mannlighet. Er dette også tilfelle for informantene i denne studien?

Informanten Pål, som tilhører pinsebevegelsen trekker frem Jesus som et av sine mannlige forbilder. Den selvoppofrende kjærligheten er et ideal han ønsker å modellere:

Det var vel denne blandingen mellom å se den enkelte, og å gi seg selv for verden... Men sånn som mannen er bedt om å gi seg selv for familien av Paulus senere.. Jeg vet ikke jeg. Men er det spesielt mannlige? Er det mannlige å være selvoppofrende? Det er jo stort sett kvinner som tildeles den [egenskapen].. Så kanskje det egentlig er et kvinnelig trekk da [...]. Så det er kanskje mer menneskelig enn mannlige.

Den opprinnelige uttalte mannligheten ved Jesus blir trukket i tvil av informanten. Selvoppofrende kjærlighet er ikke et trekk som er reservert for det mannlige konkluderer han. Vi har sett at hans bilde av ideell mannlighet er orientert rundt relasjoner. Det ser vi også i hans bilde av Jesus. Han forteller at han tror Jesus var opptatt av "å se den enkelte". Videre var han selvoppofrende. Dette er elementer som gir gjenklang i Pål's bilde av den ideelle mannen.

Informanten Frode, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke, forteller at han synes det er vanskelig å snakke om Jesus som en tydelig kjønnet person:

Jeg opplever ikke han som mann.. Han er jo en mann, men jeg har ikke et tydelig bilde av hvordan han fungerer som mann, for han har på en måte veldig mye av begge kjønn, om jeg kan si det sånn. På samme måte som jeg opplever at Gud har; at Gud er både mor og far.

Hos disiplene ser Frode i motsetning mange typiske mannlige egenskaper, hvilket virker å være egenskaper han anser for å være negative:

Men Jesus var jo ikke en mann av sin tid. Han hadde en helt annen tilnærming til de svake i samfunnet, de utstøtte, til kvinnene, til barna. Jeg opplever vel han som såpass guddommelig at jeg ikke ser på ham som en typisk mann [...]. [Hos] disiplene han var sammen med ser en jo mange trekk, typiske mannlige egenskaper, som Jesus egentlig ikke var så veldig opptatt av.

Det kan se ut til at informanten stiller mannlighet i negativt lys, og at disiplenes utilstrekkelighet ses i lys av deres mannlighet. I lys av disse er Jesus mer kvinnelig:

Det er det som kvinnene i vårt samfunn klassisk sett har tilnærmet seg[...]. Men som forbilde som mann så er han jo helt fantastisk fordi han har på en måte... Det er jo vanskelig å si at hans mannlige egenskaper er et forbilde for han er jo Gud og har jo alt det gode, han har jo bare godt i seg. Så det vanskelig å si hva som er positivt i hans mannlighet.

Mannligheten hos Jesus er for informanten positivt forskjellig fra den mennlighet han (av bibelske tekster) ser hos menn i hans samtid. Han mener Jesus er en mann som våger å vise svakhet og som omgås mennesker med lav status. Først viser informanten til Jesus som et fantastisk forbilde som mann, men etter nærmere ettertanke kan det se ut til at han trekker dette tilbake. På den ene side kan dette skyldes at han er redd for å si at dette er eksklusivt mannlige trekk. På den andre side kan det ha sammenheng med en ambivalens til mannlighet hos informanten. Kanskje assosierer han mannlighet med hegemoniske forestilling om at menn ikke bør utvise svakhet. Hvorvidt Jesus speiler denne informatens bilde av ideell mannlighet er vanskelig å avgjøre.

Heller ikke informanten Haakon ønsker å beskrive Jesus som mann. Han beretter at kjønnetheten hans ikke har vært så viktig for ham:

Det kan tenkes at jeg ofte fokuserer mest på sann Gud, men han var jo sant Gud og sant menneske. At jeg kanskje mer tenker på en litt sånn metafysisk kristusskikkelse. Hvis en skal holde de to sammen er det vel viktig å fokusere på begge to, men.. Det har kanskje ikke vært så viktig for meg hva slags kjønn han har.

Etter nærmere ettertanke forteller informanten at han opplever at Jesus representerer en: ”positiv mannsrolle i forhold til at mannen også kan vise følelser. Han gråt når Lasarus var død. At mannen også kan gjøre det i motsetning til sånn urealistisk machogreie”. Også kvinnelige trekk ser han ved Jesus:

Det er jo noen som sier at Jesus var det mest androgyne mennesket ettersom han bare var født av en kvinne [...]. Jesus som ideal gjelder for alle uansett hva slags kjønn, og at han var såpass spesiell at han sprenger rammene for mannlighet og kvinnelig med tanke hvordan et menneske skal oppføre seg. Og alle kan jo ikke dø for menneskenes synd.

Beskrivelsene av Jesus speiler hos Haakon ikke hans bilde av den ideelle mannen, som for Haakon er selvstendig og rasjonell. Kanskje har denne informantens bilde av Jesus sammenheng med hans legning? Haakon er den informanten i utvalget som er homofil.

For informanten Lars, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, er Jesus nettopp den ideelle mannen. Han er for Lars kroneksempelen på den autentiske mannen:

Jeg tror Jesus må kalles den ideelle mannen [...]. Han våget å gå inn å bryte med alt og bare ha omsorg for uteliggere og prostituerte, være tjener for sine disipler. Våget å gå inn i begge rollene, uten at det var noe større å gjøre den ene tingen fremfor den andre. Det er forbilledlig. Han var rett og slett en maskulin type som ikke trengte å bevise det gjennom ytre ting.

Jesus trenger ikke bevise sin mannlighet for omverdenen, men har en iboende trygghet som gjør at han ikke trenger å ty til kompensasjoner.

De fire øvrige informantens bilder beskriver ikke Jesus med androgyne kvaliteter. Fredrik, som tilhører frikirken, forteller eksplisitt at Jesus speiler hans mannlighetsideal: ”Jesus leder litt som en klassisk mann[...]. Han er litt den trygge lederen som jeg snakker om, som sier nå metter vi fem tusen stykk. Du bare gjør sånn, og så fikser det seg”. Jesus er en å være trygg på. Også informanten Helge tegner et bilde av Jesus som til en viss grad speiler hans bilde av ideell mannlighet. Han er beskrevet som en selvstendig selvsikker mann:

Ja, jeg tenker jo at han var fysisk sterk da. Som snekker, levde i naturen på mange måter... Han hadde vel en sterk selvbevissthet. Og en evne til å både trosse de autoriteter.. Ja det som var holdt for å være rett og sant da [...]. Ja, jeg tror ikke Jesus var et kaffelatte menneske. Han var liksom en håndverker. Drog ut i villmarken og var alene med Gud. Kjempet med fristelsene.

Riktig nok skildres Jesus som en arbeiderklasse mann, men de kognitive og selvstendige kvalitetene er beskrevet. At Jesus speiler hans bilde av ideell mannlighet ser det også ut til at vi kan se av hans beskrivelse av det bildet av Jesus Den norske kirke i dag bruker: "en litt sånn snill og mild feminin mann som har litt sånn supermann krefter og formidler et bilde av Gud som er en slags Ole Brum skikkelse".

Informanten Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, forteller at han tror hans egen far speiler mange av egenskapene Jesus hadde: "Jeg tror Jesus og pappa ligner litt på hverandre. Jeg tror Jesus var ekstremt ydmyk. Jeg tror han var veldig resolutt og bestemt. Han visste hva han stod for. Han proklamerte sitt budskap på en klar og tydelig måte". I intervjuet beskriver denne informanten sin far som et stort forbilde, ikke minst når det kommer til det å utfordre naturkreftene. Det var hans far som lærte ham å like dette. Når han tenker at Jesus ligner på hans egen far skulle det da kanskje kunne bety at Jesus speiler bildet av den modige mannen. Jesu mannlighet er også hos informanten Peter, som tilhører pinsebevegelsen, tydelig artikulert. Kanskje er det her den er mest eksklusivt mannlig. "Den ideelle mannen er jo Jesus da", svarer Peter idet han blir spurt om å beskrive den ideelle mann. For Peter er det den selvoppofrende kjærligheten som er det mannlige ved Jesus:

For min del så er det først og fremst Jesus som den selvoppofrende kjærligheten. Det er det største mannstrekket jeg finner ved Jesus. Så kan du spørre om ikke det er et allment trekk for hvilket som helst kjønn. Men jeg tror at menn, det de skulle først for fremst lede i var den selvoppofrende kjærligheten, som vil gi seg utslag både i hvordan du gir deg selv til familien, både i hvordan du vil gi deg selv i tjenesten for Gud og hvordan du vil gi deg til Gud.

Martyrium er den selvoppofrende kjærlighetens fullkomne uttrykk. Dette speiler hans idealer. For han er dette et isolert maskulint trekk ved Jesus. Femininitet assosieres med noe som ikke lever opp til den guddommelige standard:

..et sånn urinstinkt i gutter da, i mennene, som bare roper og skriker og ønsker å leve helhjertet for Gud da. Svette og blø altså. Det vil foredles gjennom ild, de følelsene der. Eller det at det kommer til uttrykk, for jeg tror kjøttet vårt vil trykke det ned. Det vil gjøre oss til slaver av det feminine..[latter] for å kalle det dét [latter]. Det er kjøttet, fordi det er mest behagelige.

Selv om latteren kanskje kan indikere et snev av overdrivelse ser det ut til informanten her assosierer det feminine med det behagelige. Det er å forstå som noe som er mindre enn det guddommelige. I kristen teologi finner vi en dualisme mellom ånd og kropp. Det kan kanskje se ut til at hos Peter er "kjødet" assosiert med det feminine, mens det maskuline til kontrast er assosiert med ånden, jf. urinstinktet i menn. I kristen tradisjon henviser kjødet til kroppen og dens lyster som frister mennesket (her: mannen) til å handle mot sin vilje. Hva Brickner skriver om mannsbevegelsen Promise Keepers tror kan se ut til å speile denne informantens tenkemåte: "Masculinity is allowed a symmetrical relationship with the son of God, and femininity is presented as a gender position that is less than divine" (Brickner 1999: 99).

Det kan se ut til å være en sammenheng mellom flere av informantenes bilder av Jesus og deres egne perspektiver på mannlighet. Informanten Haakon er kanskje unntaket. Når Jesus i dag omtales med andre egenskaper kan dette også skyldes at kristendommen endre ansikt i takt med samtiden. Eksempelvis er det i dag mindre fokus på en kristen lære om livets to utganger (Repstad 2002). Slike endringer vil kunne få implikasjoner på bildene som skisseres av Jesus. I en tid hvor religiøsitet subjektiveres er det kanskje ikke underlig at andre (sjelesørgeriske?) kvaliteter hos Jesus blir sterkere betont.

4.4 Bilder av ideell mannlighet i ulike kristne miljøer

Vår analyse avdekket åtte ulike bilder av ideell mannlighet. Hovedtendensen i materialet ser ut til å være at informantene grovt sett tegner to kategorier av bilder hvor det på den ene side er informanter som vektlegger "tradisjonelle" bilder av mannlighet, mens det på den andre siden er det informanter som vektlegger en mannlighet hvor følelser, omsorg og relasjoner også er viktige egenskaper for en mann. Vi har valgt å omtale førstnevnte kategori som "instrumentell" mannlighet, da en slik mannlighet er knyttet til produksjon, og mannen som et redskap. Det har vært en mannlighet fundert i en manns prestasjoner i den offentlige sfære (jf. kap. 2). Sistnevnte har vi valgt å omtale som "ekspressiv" mannlighet. Det kan se ut til at fordelingen med tanke på disse to kategorier av mannlighet er at utvalget deler seg omtrent på midten. Fire av informantene tegner i hovedsak "instrumentelle" bilder av ideell mannlighet, mens fire av informantene tegner "ekspressive" bilder av ideell mannlighet.

De fire informantene vi har kategorisert i gruppen med instrumentelle idealer tilhører, med ett unntak, Den norske kirke; informanten Leif fra den lavkirkelige fløy samt informantene Helge og Haakon fra den høykirkelige fløy. Unntaket er en informant fra pinsebevegelsen, Peter. De to informantene fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke, Helge og Haakon, tegner relativt like bilder av den ideelle mannen. Begge informantene

fokuserer på mannens kognitive kvaliteter. Idealene som er viktigst for dem er rasjonalitet og selvstendighet. Bildene de tegner av Jesus som mann er derimot forskjellige. Mens informanten Helge beskriver Jesus med disse ideelle kvalitetene for mannlighet, vegrer informanten Haakon seg for å snakke om Jesu mannlighet.

De to andre informantene med instrumentelle idealer, Peter og Leif, har det til felles at de begge tilhører et lavkirkelig miljø. Vi ser også av deres bilder at det er klare likhetstrekk mellom deres beskrivelser. Både informanten fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, Leif, og informanten fra pinsebevegelsen, Peter, forteller at for å leve opp til deres bilder av ideell mannlighet bør familielivet forsakes. For dem er familien å betrakte som et hinder for å realisere deres mannlighetsidealene. Familie er noe de har et negativt syn på. For informanten fra pinsebevegelsen ser dette ut til å ha sammenheng med at misjon og det å gi den kristne tro videre er viktigere enn noe annet. Også for informanten fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke er forsakelsen av familielivet knyttet til det å kjempe for en større sak. Bildet hos denne informanten er mindre knyttet til en religiøs diskurs og mer til det dennesidige, til det å forsvare fedrelandet. Informanten fra pinsebevegelsen er sterkere preget av religionen som noe altomfattende ved tilværelsen, mens dette idealet kommer i en mer moderat/verdslig utgave hos informanten fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke. Vi har eksempelvis pekt på at informanten fra pinsebevegelsen har klare likhetstrekk med Henrik Ibsens karakter Brand. Mannlighet handler for begge disse informantene om å være helhjertet og annerledes, om å bryte med det konforme og det omgivelsene forventer av dem. Begge anser det for positivt ”å ofre seg for en sak”. For informanten fra pinsebevegelsen er martyren den ideelle mannen. Martyren er helhjertet og lever for noe som er større enn seg selv. Når det kommer til bildene informantene tegner av Jesus samstemmer også disse med idealene de har beskrevet; Jesus er den ideelle mannen.

Det vi her har beskrevet ser ut til å være to ulike varianter av instrumentelle mannlighet. En høykirkelig variant samt en lavkirkelig variant. Den høykirkelige utgave av instrumentelle mannlighet er orientert rundt mannens kognitive kvaliteter, men den lavkirkelige utgave av instrumentelle mannlighet er orientert rundt det å være modig, eksempelvis ved å ofre sitt liv for den kristne tro. Det kan se ut til at vi her ser at den instrumentelle mannligheten får ulikt uttrykk i ulike samfunnslag.

En tendens det er verdt å merke seg ved de instrumentelle bildene av mannlighet er at det feminine ved noen tilfeller nedvurderes. Vi ser eksempelvis dette hos informanten fra pinsebevegelsen. Han forbinder det feminine med det behagelige og med ”kjødet”. I kristen

tradisjon henviser ”kjødet” til kroppen, og da gjerne til dens lyster som frister mennesket til å handle mot sin vilje/samvittighet. Implisitt i dette nedvurderes det feminine, i aristotelisk ånd.

De fire informantene vi har kategorisert i gruppen med ekspressive bilder av den ideelle mannen tilhører, med ett unntak, et frikirkelig miljø; informanten Pål, som tilhører pinsebevegelsen, samt informantene Frode og Fredrik, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke. Unntaket er informantene Lars, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke. Disse informantene har det til felles at deres bilder av ideell mannlighet er av en mann som kan uttrykke det som ligger ham på hjertet. Han kan være omsorgsfull, snakke om sine følelser samt være opptatt av å dyrke gode relasjoner. Den ideelle mannen lever autentisk, noe som blant annet innebærer at han våger å vise svakhet. Dette kan han gjøre uten at det gjør ham mindre mannlig. Det kan se ut til at trekk som informantene med instrumentelle bilder av ideell mannlighet kanskje ville definere som kvinnelige, av disse informantene ansees å være menneskelige. Det er samtidig tydelig at også disse informantene er opptatt av å bevare visse forskjeller mellom mann og kvinne. En beskrivelse informantene fra pinsebevegelsen, Pål, gir ser ut til å være karakteristisk for disse informantene; den ideelle mannen er en ”myk, men sterk mann”. Dette ser vi eksempelvis av at de tre av dem beskriver den ideelle mannen som en å være trygg på. Flere av dem mener forøvrig det er viktig å integrere maskuline og feminine sider ved sin personlighet.

Når denne gruppen av informanter skal beskrive det bildet de har dannet seg av Jesus skildrer de ham, i hovedsak, med mer androgyne trekk. Det kan se ut til at Jesus (også) beskrives med egenskaper som det å være omsorgsfull, følsom og relasjonsorientert. Et par av dem forteller at de synes det er vanskelig å snakke om at Gud er kjønn. Informanten Fredrik, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke, skiller seg noe ut, men også hos ham speiler bildet av Jesus hans egne idealer for mannlighet, men det ser ut til at han legger mest vekt på at Jesus var ”en å være trygg på”. Det kan for øvrig se ut til at informantene fra Den norsk-lutherske frikirke betoner idealmannens ”maskuline” sider noe sterkere enn de øvrige to.

Følelser ser ut til å være nerven av uenigheten med tanke på ideell mannlighet. Et trekk de fire informantene med instrumentelle bilder av mannlighet har felles er at de er kritiske til måten følelser håndteres på i enkelte kristne kirker og menigheter, mens de øvrige fire informantene ser ut til å være komfortable med det register av følelser de møter. Dette er tema vi vil komme nærmere inn på i det neste kapittelet som blant annet diskuterer roller menn møter i kirke og menighet.

En målsetning med dette kapitlet har, som nevnt, også vært å kaste lys over denne studiens overordnede problemstilling. Vi har hatt som målsetning å undersøke hvorvidt det finnes ulike bilder av ideell mannlighet i forskjellige religiøse miljøer. Vi har sett at informantene fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke begge har instrumentelle bilder av ideell mannlighet, mens begge informantene fra Den norsk-lutherske frikirke tegner ekspressive bilder. Fra de to øvrige miljøene, pinsebevegelsen og den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, er bildet mer nyansert. Av de to informantene fra pinsebevegelsen forteller kan det se ut til at det er et ekspressivt bilde av ideell mannlighet som er hegemonisk. Informanten Pål som tegner et ekspressivt bilde av den ideelle mannen forteller følgende: "Jeg tror vel egentlig at jeg ikke skiller meg så veldig ut. Jeg tror det, men det er klart at det er menn i ytterkanten som tenker annerledes enn meg, at det kan være noe der. Jeg tror jeg er i mainstreamen". Det kan se ut til at den andre informant, som beskriver den ideelle mannen med instrumentell mannlighet, tenker om seg selv nettopp som et ytterpunkt: "Jeg synes det er for tamt [i menigheten]. [...]. Og nå er jo jeg mest evangelist [...]. Selvfølgelig så har du menigheten din som er basen din, men [menigheten min] er nok litt for mainstream for min del". Med tanke på informantene fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke gir de begge uttrykk for at de til en viss grad speiler det miljøet de tilhører. Det er med andre ord vanskelig å peke på hvilket bilde av den ideelle mannen som ifølge informantene gir det beste innblikket i dette miljøet. Kanskje skyldes dette at det er i de lavkirkelige miljøene tilknyttet Den norske kirke at disse to idealene for mannlighetene i størst grad lever side og side? Dersom vi skal tegne et grovt bilde av tendensen i materialet ser den på denne bakgrunn ut til å være at informantene fra Den norske kirke hovedsakelig konstituerer instrumentelle bilder av ideell mannlighet, mens informantene fra frimenighetenes bilder derimot er av ekspressiv mannlighet. Dette er altså et forsøk på å trekke ut en tendens fra et materiale som i realiteten er mer komplekst og mangfoldig.

5 Refleksjoner rundt det å være mann

Det foregående kapittel fokuserte på ideell mannlighet. Vi vil her bevege oss over til det informantene beskriver å være de deskriptive realiteter de møter. I dette kapittel er det informantenes refleksjoner rundt det å være mann som står i fokus. Først undersøker vi mer konkret informantenes syn på og vurdering av rollene de selv mener de innlemmes i som menn i det norske samfunnet. Vi undersøker hvilke roller de mener at menn forventes å skulle ha og hva de synes om disse rollene. Et tema som vi vil være spesielt opptatt av er informantenes syn på rollen som familiens forsørger. Dette er et trekk som ”tradisjonelt” har vært sterkt knyttet opp mot mansrollen og av den grunn vil deres syn på denne gi oss mye informasjon om i hvilken grad endringer finner sted også blant kristne menn. For det andre undersøker vi informantenes refleksjoner rundt det å være mann i kirke og menighet. Det vi mer konkret studerer er deres syn på og vurdering av rollen de selv mener de som menn innlemmes i når de deltar på møter og gudstjenester i sitt eget kirkesamfunn, samt erfaringer fra øvrige kirkesamfunn de besøker eller har besøkt. Til slutt forsøker vi å trekke trådene sammen og sammenligne informantenes refleksjoner for på denne måten å kunne se om det er systematiske forskjeller ut fra deres tilhørighet i det religiøse landskapet.

5.1 Informantenes refleksjoner rundt det å være mann i det norske samfunn

Vi vil i det følgende gjøre et forsøk på å trekke ut ulike roller informantene i denne studien mener de i det norske samfunn blir innlemmet i. Analysen tyder på at det i alle fall er seks ulike roller informantene beskriver.

5.1.1 Den instrumentelle mannen

En rolle som blir beskrevet i flere av intervjuene er en instrumentell rolle. Denne rollen stiller blant annet forventninger til at mannen skal være sterk og modig. Videre er han ventet å være selvstendig, ansvarlig og en lederskikkelse. Det ser ut til å være en rolle hvor menn ikke kan ha de egenskapene kvinner har; som eksempelvis er det å være følsom og omsorgsfull. Informanten Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, er blant disse. Han forteller at han har merket et press på å leve opp til en slik instrumentell rolle: ”At idealene fortsatt står sånn at en mann skal være tøff og fysisk [...]. At det følger med et sånt press egentlig. At mange ganger så gjør folk ting som ikke de hadde gjort hvis ikke det tradisjonelle synet hadde vært der da. De gjør ting for å få anerkjennelse”. En slik instrumentell rolle er i dag godt skjult, men informanten forteller her at han merker at han mottar anerkjennelse for å

leve opp til dens idealer. På den andre side forteller han samtidig at han tror motivasjonen for å gjøre ekstreme ting for "folk" kan være anerkjennelsen i seg selv, mer enn egne behov; "...så gjør folk ting som ikke de hadde gjort hvis ikke det tradisjonelle synet hadde vært der". Det kan være en antydning til at han ikke er entydig positiv til denne rollen.

Den instrumentelle rollen knytter informanten Fredrik, som tilhører Den norsk-lutherske frikirken, til visse geografiske områder og miljøer. Men han mener rollens levedyktighet avhenger sterkt av de geografiske og kulturelle omgivelsene:

Det er veldig forskjellig fra hvor du kommer fra. Noen steder forventes det at mannen skal ut å fikse en del praktiske ting. Der det fortsatt er litt sånn klassisk kjønnsrollemønster. Andre steder så kanskje at du som mann ikke skal følge dette klassiske kjønnsrollemønsteret[...]. I Oslo så er det også veldig forskjellig hvilket miljø du går i.

En instrumentell rolle gis av Fredrik primært en positiv vurdering: "I et klassisk kjønnsrollemønster så finner du igjen mye av det som er forskjeller mellom kvinner og menn, noe som ikke vil si at det er optimalt med et klassisk kjønnsrollemønster, men jeg tenker at det er mye der som beskriver forskjellene mellom kvinner og menn", beretter han. Men i noen miljøer i Oslo mener Fredrik en slik rolle er spesielt truet da det forligger et ønske om å fjerne alle forskjeller mellom menn og kvinner: "En del kretser, en del miljøer, gjør det ikke til likestilling men likegjøring. Det blir feil å likegjøre en mann og en kvinne på alle punkter". Fredrik har en essensialistisk forståelse av kjønn og tenker at det er noen forskjeller mellom mann og kvinne som er gitt fra naturens side han. Han foretrekker en slik instrumentell rolle da han tror disse forskjellene mellom kvinner og menn ikke så lett kan utviskes.

5.1.2 Metromannen

"Metrosexuality" er et begrep som ble først brukt av den britiske journalisten Mark Simpson. I boken *It's a Queer World* (1996) beskriver Simpson i et essay med tittel *Here come the mirror men* at forfengelighet og narsissisme er de viktigste kjennetegnene på den metroseksuelle mannen. Informanten Haakon, fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke, forteller at en av rollene han møter i det norske samfunn i dag er en metromannlig rolle:

Jeg synes det er en litt sånn rar blanding [...]. På den andre siden har en jo, det er jo på sett og vis sånn at det er en oppsplitting.. At man ikke har en felles mannsrolle, men det man kan kalle for en feminisering. At menn kan sminke seg og sånn. Det man kaller for en slags "metrosexuality". Bedre å si det på engelsk.

Haakon sier ikke eksplisitt hva det er ved denne (andre) rollen som gjør at han vurderer den negativt, men det kan tenkes at det handler om dannelse. Vi har sett at dette er noe som er viktig for ham og noe han mener det er lite av i dag. Dette at menn har begynt å bruke sminke kan tenkes å bryte med bildet av hva det vil si å ha dannelse. Forfengeligheten den metroseksuelle utviser bryter med Haakons instrumentelle idealer. Mark Simpson beskriver den metroseksuelle slik:

He has a perfect complexion and precisely gelled hair, and is inspecting a display of costly aftershaves. [...] Metrosexual man, the single young man with a high disposable income, living or working in the city (because that's where all the best shops are), is perhaps the most promising consumer market of the decade (Simpson 1996).

Det er først og fremst en livsstil Simpson referer til og ikke egentlig en seksuell orientering. Grunnet likheter i livsstil har det vært antydning at denne mannlighet har homoseksuelle karaktertrekk, men som allerede nevnt er det i større grad tale om en beundring av seg selv mer enn en draging mot personer av eget kjønn. Det er nytelsen av å pleie seg selv samt av å få oppmerksomhet fra andre som er drivkraften bak, hevder Simpson (1996). Den metromannlige rolle skyldes kvinnefrigjøringen, som har gjort kvinnen uavhengig av menn både økonomisk og sosialt, mener Simpson. Kvinnefrigjøringen har for menn brakt med seg utrygghet og usikkerhet rundt egen identitet, samtidig som den har medført at også menn har begynt å bli betraktet som sexsymboler. Den metromannlige rolle må således sies å være en følge av den senere tids bevegelse mot likestilte kjønnsroller. Da seksuell legning ikke er det sentrale ved denne rolle omtales denne mannlighet her som metromannlig til tross for at "metroseksuell" kanskje er mer i tråd med Simpsons begrep. Simpson må for øvrig sies å tidvis skrive sarkastisk og ironiserende om fenomenet. Et av metromannlighetens største ikoner er David Beckham. På sin nettsider harselerer Simpson med Beckham og omtaler han blant annet som "an international-standard narcissist", "a sporting star who wants to be a model" og antyder at "sissy" er en passende beskrivelse av en slik mannlighet (Simpson 2002).

Informantene i denne studien som kommenterer en slik rolle vurderer den negativt. Dette ser vi også hos informant Pål, som tilhører pinsebevegelsen. Han forteller at: "Jeg tror nok ikke at David Beckham er den ideelle mannen. Det tror jeg ikke". Det Pål finner problematisk med de mer androgyne rollene kan se ut til å være det at det gir for lite rom for å imponere det motsatte kjønn; hvilket han omtaler som "mannlighetskapiital". Det kan det se ut til at dette er en av grunnene til at han ønsker å holde fast på noen instrumentelle elementer ved sin rolle som mann:

Jeg er ikke så ekstremt handyman liksom[...]. Hun [kona] henger gjerne opp en lampe eller skrur inn en skrue eller noe sånt [...]. Når hun gjør sånne ting så.. [...], at hun tar fra meg litt av min mulighet til å være mann i huset. De gangene jeg virkelig gjør sånn ting så kjenner jeg en sånn solid dose tilfredsstillelse. Hvis jeg for eksempel har skrudd opp to nye lamper, [...] eller fikset helt sånn banale småting [...] så er det litt sånn mannligetskapiital. Det tenker jeg.

Det at hans kone utfordrer hans ”handyman” sfære ettersom hun er praktisk anlagt er for Pål en problematisk side ved dagens mannsrolle.

5.1.3 Den frie mannen

Informanten Pål, som er pinsevenn, er som vi har sett ovenfor kritisk til noen sider ved den metromannlige rolle. Like fullt er han positiv til mye av utviklingen som preger storbyens mannsroller:

Jeg føler meg ganske fri. Jeg føler egentlig ikke at jeg har blitt gitt så mye mannsrolle. Det eneste jeg egentlig kan huske er fra barndommen. Jeg vokste opp på en øy i Nord-Norge med 750 innbyggere, mye fiskeri, bannskap. For eksempel det med språket mitt da kanskje. Da følte jeg at det å snakke sånn som jeg gjør var mindre mandig enn sånn de gjorde der oppe [...]. Det ligger et større drag av femininitet over bokmål som dialekt. Så det er kanskje en sånn rolle jeg har følt meg presset inn i da, men som ikke lot meg presse inn i da..

I det urbane har han erfart større frihet til å være mann på sitt vis enn i Nord-Norge. Dagens tilværelse er langt friere. Det ser ut til at det har sammenheng med at det er færre normer og regler han må overholde.

Helge, som altså tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke, beskriver også han en rolle som gir stor frihet. På samme tid mener han den bringer med seg noen tvetydige forventninger til hans rolle:

Det problematiske ved mannsrollen er kanskje det at forventningene til mannsrollen er så sprikende. At du både skal være følsom og sterk på samme tid. Det kommer kanskje tydeligst til uttrykk ovenfor kvinner. Du er forventet både å være en følsom samtalepartner og samtidig å være den som tar initiativ og er den styrende parten. Eller å være den aktive parten da.

Den frie rollen innebærer at kvinner på den ene siden forventer av ham at han som mann skal være likestilt med kvinnen samt være hennes følsomme samtalepartner. På den andre siden skal mannen være den som tar ledelsen i parforholdet. Det å både være følsom og dominerende finner han vanskelig å realisere samtidig. Informanten mener at det er et paradoks i lys av ønsket om at partene skal være likestilt at det knyttes forventninger til en

mann skal lede i kjærlighetsforholdet. Han er like fullt i all hovedsak positiv til den rolle han erfarer som mann i det norske samfunn i dag. Når Helge tegner sitt bilde av den ideelle mannen vektlegger han som vi har sett primært hans kognitive kvaliteter. I dag mener han at mannsrollen han møter gir større rom for dette:

Det mangfoldet i forventninger bidrar jo også til en større frihet. En mann kan friere definere seg sin egen rolle. En er litt fri fra de stereotype oppfatninger om hvordan en mann bør være. En kan være mer følsom uten at det er negativt. Og en trenger liksom ikke nødvendigvis å være den sterkeste fysisk, eller ha en perfekt fysikk for å bli verdsatt.

Det kan se ut til at han ser noe befriende ved rollen ettersom hans idealer for mannlighet er orientert rundt det kognitive og ikke det fysiske. Sistnevnte er noe han mener at mannlighet før gjerne var knyttet til; god fysikk. Det kan altså se ut til at forståelsen av dagens mannsrolle som et tveegget sverd er knyttet til mannens følsomhet. Vi har sett at for Helge er det problematisk om en mann utviser mer følelser enn en kvinne. På den andre side ser han altså ut til å verdsette at det i dag er større frihet til å uttrykke følelser enn før.

Også hos informanten Frode, som tilhører Den norsk-lutherske frikirken, finner vi beskrivelser av en rolle for menn som i dag er langt friere. Med eget kirkesamfunn som kontekst forteller han at han mener dette preger mannsrollen han møter både i det norske samfunn generelt og i eget kirkesamfunn mer konkret:

Jeg kommer fra et kirkesamfunn hvor mannen har hatt og fortsatt har en veldig overlegen rolle [...]. Så min mannsrolle i kirken og i samfunnet opplever jeg av og til som en begrensning. Fordi den utstråler mer makt enn den utstråler de egenskapene som jeg nevnte innledningsvis og som jeg ønsker at en mannsrolle skal ha.

Det er tydelig at Frode vurderer det positivt at rollen han møter som mann er i dag mindre forbundet med det å skulle ha makt ovenfor det motsatte kjønn, og således har blitt friere. Det er med andre ord en rolle han vurderer positivt. Likevel mener han at det fortsatt er et stykke før maktbalansen mellom kjønnene nærmer seg det symmetriske.

Men ikke alle informantene stiller seg positive til denne friheten som flere av intervjuene beskriver. Informanten Peter, som tilhører pinsebevegelsen, beskriver rolle som møter menn i det norske samfunn i dag som friere, men vurderer denne utviklingen som negativ. Han er utilfreds med den rolle han møter som mann i samfunnet i dag. Han mener følgende om denne rolle: "Jeg synes egentlig at det er for få forventninger til det å være mann i dag. Det er litt for enkelt. Det er veldig dvaskt. Før så var det jo mye klarere kjønnsroller, men nå er det jo ikke det lenger. De glir liksom inn i hverandre". Han etterlyser derimot en

rolle som stiller større forventninger til menn, hvor menn forventes å bære et større ansvar enn kvinner. Vi skal senere se at dette blant annet er knyttet til det å forsørge familien.

5.1.4 Den ansvarsfulle mannen

I kontrast til de mange positive beskrivelsene av en friere rolle vi ovenfor har bevitnet, beskrives mansrollen i det norske samfunn hos noen av informantene negativt; som bindende, begrensende og forpliktende. Disse informantene beskriver en rolle hvor de pålegges mye ansvar (motvillig). Informanten Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, forteller at fremfor større frihet er rollen han møter som mann i dag snarere en forpliktende og bindende rolle. Den innskrenker hans frihet til å leve ut sitt mansideal om å være en eventyrer:

Jeg opplever at mange ser på det som litt negativt, eller at samfunnet rundt meg ser på det som litt negativt det med å bare følge idealene sine. At det blir litt egoistisk ville mange si[...]. Mange synes at mannen i dag skal følge det tilrettelagte sporet og bidra i samfunnet, og studere, få seg jobb, bosette seg [...]. Jeg føler at jeg blir presset inn i en mansrolle som jeg egentlig ikke ønsker.

Informantenn etterlyser en rolle hvor den enkelte står friere til å leve ut sine egne idealer og ønsker. Denne rolle og de forventninger han konfronteres med kan ikke kombineres med idealet om å være en eventyrer, selvstendig og modig. For omverdenen mener han det oppfattes som egoistisk å leve ut disse idealene. Fremfor større frihet til den enkelte bringer dagens rolle med seg forpliktelser og ansvar, en byrde han vegrer seg for å bære. Vi har sett at studie og yrke er noe som stod i kontrast til "det virkelige livet" for ham: "Materialistisk, utdannelse, og sånne ting [...]. Det er forventninger og press på å bli utdannet fort, og sånn. Og at jeg vil forsøke å løsrive meg litt fra det", forteller han.

Vi har ovenfor sett at Frode er positiv til at hans rolle som mann i det norske samfunn i dag i mindre grad enn før er assosiert med makt. På samme tid vurderer informanten Frode, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke, sin rolle i det norske samfunn på et negativt vis:

Samfunnet har noen voldsomme forventninger til hvordan du skal være, men mest kanskje til hvordan du ikke skal være [...]. Jeg skulle ønske at man stilte litt mer med blanke ark i forhold til å tilpasse seg hverandre, for samfunnet har noen forventninger til mannen i forhold til hvordan rollene skal være i et forhold i det hele tatt, som jeg ikke vet om jeg kan oppfylle.

Frode uttaler seg noe vagt vedrørende eget synspunkt på mansrollen han møter, men det ser ut til at også han synes rollen han konfronteres med i det norske samfunn i dag kraftig

innsnevrer hans frihet til selv å velge hvordan egen rolle skal utformes. Det kan se ut til at Frode forteller at han trekkes i forskjellige retninger ettersom han på den ene side, som vi har sett ovenfor, er positiv til at rollen han innlemmes i har blitt friere, mens han på den andre side mener at hans rolle blir for sterkt bundet opp av ”samfunnets voldsomme forventninger”. Det kan se ut til at han enda ikke har et avklart forhold til hvordan han ønsker at hans egen rolle skal være. Kanskje er det usikkerhet og tvil mer enn ambivalens som preger hans refleksjon:

Så ble jeg litt lei av at det ikke var noe forskjell på kvinner og menn, i alle fall slik som sosialdemokratiet vil at jeg skal tenke. Så har jeg nok kommet mer i kontakt med de klassiske mannlige egenskapene i etterkant. Jeg har nok ikke orket å tilpasse meg så voldsomt. Ikke orket å være så opptatt av at jeg ikke kan være maskulin, at jeg hele tiden må nærme meg det feminine idealet, som en slags mellomting.

Det ser ut til at han er forvirret og usikker på egen rolle som mann. Han forteller at han kjenner et sterkt press på å tilpasse sin væremåte til de forventninger det norske samfunn konfronterer ham med. Kanskje synes han denne rollen er vanskelig å leve med da det på samme tid er forbundet en sosial kostnad i møte med menn som konstituerer en instrumentell rolle?

En annen informant som kanskje noe uventet beskriver sin rolle i dag som friere og stille seg positiv til denne, er informanten Lars, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke. Men også han forteller overraskende nok at han mener det er knyttet for mange forventninger til hans rolle som mann:

Jeg tenker det er lett som mann at man føler at man skal tjene mye penger. Eller at det er stadig større krav i den verden vi lever i da [...]. Og det kan kanskje være mannen som må ta på seg ansvaret for å få inn alle disse pengene slik at man får muligheten til å oppleve alle disse tingene, for det gjør jo alle andre rundt oss. Syns man i alle fall selv at man ser. Så det kan være en litt sånn stressende tanke, negativ tanke i forhold til det å være mann, at man føler at man hele tiden må prestere og levere i forhold til inntekt.

Det ser her ut til at han forteller om dette presset på å tjene penger som noe som er eksklusivt for rollen menn møter i det norske samfunn, men senere i intervjuet forteller han at han ikke opplever at ansvaret er heftet sterkere på hans rolle enn på hans kone: ”Jeg tenker mer at familien i dag er en institusjon hvor man bare må få kabalen til å gå opp, med tusen planer og alle skal hver sine ting [...].Jeg tenker egentlig ikke at det er mannens oppgave. I alle fall ikke sånn som det er i dag” Til tross for at han i utgangspunktet artikulerte følelsen av et

større forventningspress som mann på å tjene penger kan det se ut til at han egentlig opplever dette som et press som påføres både manssrollen og kvinnerollen.

5.1.5 Machomannen

En rolle som kun skildres hos en av informantene er en type machorolle. Informanten Haakon, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke, mener det er tydelig i dag at en machokultur igjen blomstrer i det norske samfunn. Han mener denne rollen illustreres godt av et program på Tv som heter *Manshow*: ”Jeg synes det er en litt sånn [...] udannet machokultur, blant annet uttrykt gjennom et Tvshow på tv som heter ”manshow”. Der er det å være mann ensbetydende med å være litt sånn udannet rølp”. Haakon ser ut til å være kritisk til det han oppfatter for å være en ”machokultur” da denne rolle den skisserer for menn fullt og helt neglisjerer viktigheten av det å ha dannelse.

5.1.6 Familieforsørgeren

En rolle som ”tradisjonelt” har vært en viktig side ved det å være mann er rollen som familiens forsørger. Det norske samfunns arbeid mot å oppnå likestilling mellom kjønnene har utvilsomt ført med seg store endringer for denne rollen. I følge Stortingsmelding nr.8 av 2008 *Menn, manssroller og likestilling* er det fortsatt slik at det ”å vere hovedforsørgjar har blitt ståande som ein av dei sentrale karakteristikkane på det mannlege” (St.meld. nr 8 2008: 143). Informantene i denne studien ble i intervjuet spurt om å ta stilling til følgende utsagn: ”Noen mener at det er mannens oppgave å forsørge familien. (Hva mener du?)”. Rollen som familiens forsørger er et tema som av informantene dedikeres mye oppmerksomhet. To av informantene skiller seg ut ved at de skildrer rollen som familiens forsørger som en rolle primært forbeholdt menn. Informanten Peter, som tilhører pinsebevegelsen mener rollen som familiens (hoved)forsørger er en av de sentrale karakteristikkene på det mannlige. Han mener rollen i dag har blitt sterkt svekket og at dette har fått uheldige konsekvenser for menn:

Før så hadde jo ikke damer, og det var selvfølgelig ikke noe idealsamfunn det da, men før så var det jo sånn at damene de giftet seg fordi de hadde jo ikke mulighet til å forsørge seg selv. [...]. Uansett om han ville det eller ikke så var han en leder. [...] Hvis ting skulle gå rundt så måtte han ta det største ansvaret[...]. Samtidig så tror jeg at mannen har mistet veldig mye. Og det kan jeg se. Nå kjenner jo ikke jeg alle, men jeg kan jo se i min egen vennekrets da, så ser jeg jo hvem som er mann i forholdene. Det jeg vil si er mann da.. Det er damene som styrer.

Det viktigste ved mannens rolle som forsørger av familien er for informantene ikke knyttet til finansiering, men derimot til det å være åndelig leder for familien: ”Mannen skulle holde et klart og tydelig fokus for familien hele tiden, slik at det ikke bare handler om familien, men

sånn at du klarer å sette alt inn i et større perspektiv [...]. I et evighetsperspektiv". Han mener menn ikke lengre tar ansvar ettersom kvinner i dag selv kan tjene penger til livets opphold. Det kan se ut til at ettersom han tenker essensialistisk om mannlighet er det menn som holdes ansvarlig ovenfor at religiøsiteten har blitt mer dennesidig. Det er manglende ansvarsfølelse hos menn som har gitt seg utslag i at de større perspektiver på tilværelsen blir glemt:

Jeg tror at i de tilfellene hvor en familie har nok med bare det å være en familie, nok med seg selv. Da tror jeg kanskje det er mannen som på en spesiell måte ikke har tatt sitt ansvar for å lede familien inn i en større og mer betydningsfull mening enn bare det at vi skulle finne en make og avle noen barn.

Vi ser igjen at informanten fokuserer på det eskatologiske ved religionen. Det kan se ut til at mens det jordiske familielivet er trivielt, er det evige livet det virkelige livet. Det er alvorlig når religion i dag mister sin makt over individenes hverdagsliv, og menn er ansvarlige:

Det er ikke nok for noen [å finne en make og avle noen barn], men noen må være de som drar. Og fordi at kvinnene er de som har et så stort omsorgshjerte så kan det være vanskelig for dem. Altså, de kan være så oppslukt i familien at det er ikke sikkert at de klarer å ta de grepene som må til for at familien som helhet blir ledet inn i det kallet som Gud har for alle familier, og alle mennesker. Og der tror jeg at mannen har et spesielt ansvar. Der tror jeg mannen har et forsørgeransvar. Og der tror jeg penger bare er en bi-ting.

På bakgrunn av en essensialistisk forståelse av menn og kvinner tegner informanten opp komplementære roller. Dette er ifølge Helje Kringlebotn Sødal et trekk som er typisk for pinsebevegelsen. Hun skriver at "Pinsebevegelsen lærer at alle mennesker er like mye verd, men holder også frem funksjonsfordeling og underordning som bibelske prinsipper [...]. Pinsevennene har ulikt syn på hva underordning konkret innebærer for kvinner ut over det generelle i å akseptere mannen som familiens 'hode'" (Kringlebotn Sødal 2004: 325). Sitt essensialistiske syn på kjønn begrunner informanten ut fra bibelske tekster. Dette er et syn som en finner igjen i studier av den kristne mannsbevegelsen Promise Keepers. Den amerikanske sosiologen Michael Messner hevder at bevegelsen opererer med noe han omtaler som en "bibelsk essensialisme": "Promise Keepers relies entirely on a fundamentalist biblical interpretation of essentially fixed and categorically different natures of women and men" (1997:27). Denne essensialismen er som sagt grunnlagt ut fra fortolkning av religiøse tekster. Dette ser ut til å være identisk med måten Peter argumenterer på:

Hva Bibelen i sin helhet sier, det er jo flere tekster som omhandler menneskenaturen, som omhandler hvordan Gud har satt oss sammen, kjønnsrollene, Korinterbrevene ikke sant. Så der må du kanskje støtte deg til andre ting også da, for å få et fullstendig bilde.

Peter forteller at når han skal ta stilling til spørsmål som har med kjønn å gjøre er det viktige hva "Bibelen i sin helhet" sier om disse spørsmålene om kjønn og kjønnsroller. Han mener at rollen som i det norske samfunn i dag tegnes opp av mannens rolle som familiens forsørger avviker fra den han finner å være menns naturlige bibelske rolle som familiens forsørger.

Den andre informanten som beskriver mannens rolle som (hoved)forsørger av familien som en av de sentrale karakteristikene på det mannlige er informanten Haakon, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke. Han mener mannens rolle som familiens forsørger i det norske samfunn har blitt for snever. "Jeg synes det er positivt med det kjølige rasjonelle, det gammeldagse[...], en var forsørger, en blei ikke forsørga. Man var selvstendig og kunne forsørge seg selv, det synes jeg var litt fint", forteller han. Svekkelsen av denne rollen mener han har fått uheldige konsekvenser for menn. Etter hans oppfatning har det medført at menn i dag oppfører seg umodent:

Det er kanskje noe positivt med det moderne, men at det kanskje kan være noe befriende i det gamle tradisjonelle og da. At mansrollen blir oppløst og delvis blir erstattet av en sånn vulgær macho, en sånn villmann, det er litt synd. Men det handler kanskje om å avskaffe den 1800-talls kulturen. At 40- og 50-åringer både kler og oppfører seg som om de var i tenårene. At man er ikke voksen. Er man tretti så er man fortsatt ungdom [...]. En trenger jo ikke være så opptatt av hvordan en går kledd da. Men det er vel noe i det fortsatt, at menn går i dress.

Voksne menn generelt kler og oppfører seg i dag som yngre enn de i realiteten er. De mangler rett og slett dannelse. Dette ser informanten i lys av at det stilles færre krav til menn i dag. Han ser altså en bakside ved at rollen det norske samfunn innlemmer menn i har blitt friere. Her tar refleksjonen derimot en annen retning. Hos Haakon som er tilknyttet et høykirkelig miljø er dannelse brennpunkt for hans refleksjon rundt mannens rolle som forsørger av familien. Dette impliserer blant annet, som vi ovenfor har sett, at menn kler seg høytidelig. Et av Haakons idealer for mannlighet var selvstendighet. Det kan se ut til han ser på mannens rolle som familiens forsørger som en viktig kilde til selvstendighet. Som vi har sett forteller han om mannens rolle som familiens forsørger, slik den var før, med selvstendighetsidealet som kontekst: "Man var selvstendig og kunne forsørge seg selv, det synes jeg var litt fint".

Disse to ulike forståelsene av rollen som familiens forsørger vi ovenfor har gjengitt viser hvordan instrumentell mannlighet kommer til uttrykk i to ulike miljøer; et høykirkelig miljø versus et lavkirkelig miljø. Når det kommer til begrunnelsen for hvorfor de finner det viktig å være familiens forsørger at det er betydelige forskjeller i måten de reflekterer på. Hos informanten som representerer et lavkirkelig miljø er det misjon og det å spre Guds rike som står i fokus, mens det hos informanten fra et høykirkelig miljø er god atferd og dannelse som

er brennpunkt for begrunnelsen av denne rollens viktighet. Mens Haakon beundrer det han omtaler som "1800-talls kulturen" fordi menn den gang forsørget sine familier, gikk i dress og oppførte seg som dannede mennesker, er den hos informanten fra pinsebevegelsen knyttet til at menn den gang tok ledelsen, da særlig for familiens religiøse liv.

Vurderingen av den rolle som skisseres for menn som familiens forsørger i det norske samfunn i dag er hos de øvrige informantene derimot positiv. De fleste av disse informantene deler det synspunkt på rollen som familiens forsørger vi ser hos informanten Helge, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke. Han forteller at han mener rollen som familiens forsørger ikke bør være forbeholdt menn:

Det er jo klart at det å tjene egne penger er en viktig del av.. Det er en forventning og et mål på selvstendighet da, men jeg vet ikke om det i seg selv er avgjørende hvem som tjener mest penger da.

Hva om partneren din hadde tjent mer penger enn deg?

Ja, så lenge jeg har en jobb som jeg synes er meningsfull så går det fint det.

Informanten forteller at han ser på det å kunne forsørge seg selv som avgjørende for egen følelse av selvstendighet, men forteller samtidig at han tror dette også gjelder kvinner. For Helge kan selvstendighet være et ideal for både mann og kvinne. Men ettersom kvinnen føder barn mener Helge det er fint at et noe større forsørgeransvar knyttes til manssrollen:

Jeg mener at dette også henger sammen med at det rent fysisk er sånn at det er kvinner som får barn da. Selv om det ikke gjør henne økonomisk avhengig av mannen. Så er det i alle fall en forventning til at kvinnen skal være hjemme da, i den første perioden, og det synes jeg er sunt.

Dette noe større forsørgeransvaret Helge knytter til manssrollen begrenser han altså til å gjelde for den nærmeste tiden rundt en fødsel.

En informant skiller seg noe ut, men ser ut til å dele denne gruppens perspektiv. Informanten Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke er negativ til den ansvarsfulle rollen han mener å bli konfrontert med i det norske samfunn. Det kan se ut til at han kjenner et slikt ansvar også ut i fra sin kristne tro:

Ut i fra det bibelske så skal vel en god kristen mann være en forsørger og familiens overhode [...]. Det å være mann for min del er jo forbundet med det å være familiens overhode. Ikke på alle måter, men den som tar ansvar[...]. Du kan ikke bare flykte fra ansvaret heller[...]. Det stilles noen forventninger som du ikke kan oppfylle dersom du hele tiden samtidig skal oppfylle drømmene dine.

På den ene side er det tydelig at informanten kjenner et press på å etterleve en forventning, som han sporer tilbake til sin kristne tro, som går ut på at han er ment å bære en rolle som familiens hovedforsørger. Som vi har vært inne på i forrige kapittel ser det ut til at han er ambivalent til familielivet og til rollen som familiens forsørger. Det er en tydelig spenning i det informantene forteller mellom det å ha rollen som familiens forsørger og det å leve ut sine drømmer. Vi har sett at han mener rollen han konfronteres med knebler ham med ansvar og forventninger. Det kan se ut til at han ikke ønsker de forpliktelser som følger en slik rolle, og at han egentlig ønsker frihet til å leve ut sine drømmer. Det kan se ut til at når det kommer til stykket så er dette det viktigste for ham; å leve impulsivt og i takt med sine drømmer.

Stortingsmeldingen *Menn, mansrollen og likestilling* hevdet som sagt at det å være familiens hovedforsørger har blitt stående som et av de sentrale karakteristikene på det mannlige (St.meld. nr 8 2008: 143). Hvis det å være hovedforsørger betyr å være den som tar ut minst permisjon ved fødsel ser dette ut til å stemme. Det er kun et mindretall av informantene som ser det slik at det å være hovedforsørger mer generelt er en avgjørende karakteristikke ved det mannlige. Denne stortingsmeldingen hevder videre at det fortsatt er slik for en mann at: "først og fremst *er* han det han *gjør* i arbeidslivet" (St.meld. nr 8 2008: 143, original utheving). Et spørsmål verdt å stille seg er om ikke så også er tilfellet for kvinner i dag; hvorvidt det ikke heller er slik at arbeidet er den viktigste identiteten både for menn og for kvinner i dag? Forøvrig kan det nevnes at det er slik at den lovregulerte forsørgerplikten ovenfor barnet er like forpliktende for begge foreldre, uansett samlivsform eller hvorvidt foreldrene bor sammen med barnet eller ikke (Bratterud, Emilsen og Lillemyr 2006: 81). Majoriteten av informantene i denne studien forteller at rollen som familiens forsørger er en rolle de vil dele likt med sin partner, mens et mindretall av informantene derimot mener det å bære hovedtyngden av forsørgeransvaret er noe menn bør gjøre.

5.2 Informantenes refleksjoner rundt det å være mann innenfor ulike kristne miljøer

Vi vil i det følgende gjøre et forsøk på å trekke ut ulike roller informantene i denne studie mener de som menn innlemmes i når de deltar på møter og gudstjenester i sitt eget kirkesamfunn samt i øvrige kirkesamfunn de besøker eller har besøkt. Analysen tyder på at det i alle fall er syv ulike roller informantene beskriver.

5.2.1 Den feminine mannen

En rolle vi finner beskrevet i flere av intervjuene er den feminine mannen. Dette er en rolle hvor mannen blant annet er forventet å kunne uttrykke sine følelser samt føre intime samtaler.

Samtlige av informantene som skildrer en slik rolle forteller å ha erfart den i lavkirkelige miljøer. Informanten Haakon, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke, er blant disse som mener det som preger mannsrollen i lavkirkelige miljøer er at det er en feminin rolle:

Jeg vet ikke, men kanskje det at det er mer sånn... Det er stygt å si det, men sånn kosepietisme [...]. Altså den moderne formen for pietismen hvor du er innadventd og følelsesorientert samtidig hvor man har fjernet de mer utrivelige sidene ved Gud, og at kanskje det appellerer mer til kvinnen og det språk og den atferd som hun har pleid å ha som omsorgsperson.

Hans erfaring og vurdering av rolle er negativ. Det er spesielt forkynnelsen i de lavkirkelige miljøene som han tror gjør rollen problematisk for menn. Dette fordi miljøet oppfordrer menn til å ha et personlig forhold til Gud:

At kanskje det å være kristen har blitt fokusert på det innadventde personlige forholdet til Jesus og at det sånn kanskje har vært verre for menn [...]. Det er lettere for en kvinne å si at ”jeg har Jesus i hjertet” og sånne ting. Dette er jo forenklet da. Men at det kanskje er lettere for en kvinne, sånn som kjønnsrollene er, å snakke om det følelsesmessige forholdet til Gud enn hva en mann har. Ta for eksempel et stereotypisk bilde av en hedmarking, så kan ikke jeg se for meg at han skal kunne snakke om det vakre nære følelsesforholdet til Jesus.

Gjennom sitt språk og sin forkynnelse skaper den lavkirkelige kristendommen en rolle enkelte mannligheter ikke passer inn i, eksempelvis hedmarkningen. I det minste med de rollene som er i samfunnet i dag vil menn bli stigmatisert om de trer inn i en slik rolle mener han.

Denne beskrivelse finner vi også hos informanten Peter, som tilhører pinsebevegelsen. Men det er ikke først og fremst språk og forkynnelse han kritiserer, men passiviseringen som følger av at det ikke er noen aktiviteter tilpasset menn:

Jeg tror ikke menn får komme helt til uttrykk med det de har i rammen av de menighetene vi har nå. Det blir veldig sånn statiske greier. Valget er liksom å stå dele ut brosjyrer før gudstjenesten, eller å dele ut oblater under nattverden i gudstjenesten liksom. [...]Men jeg tror i forhold til at menn trenger på en mye mer radikal måte å få uttrykk for å kjempe for Guds rike. Så jeg tror ikke det ligger helt til rette. Det er litt dårlige kår for mannen.

Vi har sett at denne informanten har en essensialistisk forståelse av mannlighet. Selv om forventningene som stilles til menn har endret seg den senere tiden, mener han at menns natur ikke har forandret seg. Med de rollene menn får i dag på møter og gudstjenester undertrykkes bare denne natur. Han mener den feminine rollen har forsterket seg ved at en type ”evangelikal *Willow creek – Hillsong*” kristendom har påvirket de lavkirkelige miljøene:

Jeg vet ikke helt hva som har skjedd, eller hvorfor det har blitt så tamt og dvaskt, men jeg tror mye har med, og det er jo trist da, jeg tror mye har med at kirken er litt av verden [...]. Vi skal være "lavterskel". Vi skal være ditt og vi skal være datt, som egentlig i et perspektiv handler om at vi skal være lik verden sånn at de kan identifisere seg med oss, og så kan vi bare putte inn Jesus når vi har fått de innenfor døren.

Dette appellerer ikke til menn(s natur). Perspektivet denne informant besitter ser ut til å være likt med det den amerikanske forskeren Brian Brickner finner hos mannsbevegelsen Promise Keepers: "Feminization is used as a metonym for all that is unnatural to man. Feminization signifies liberal culture. Masculinity signifies nature. Feminization is that which distracts man from his true nature, from his biblical masculinity" (Brickner 1999: 80). Informanten mener menn ønsker seg noe helhjertet, noe kompromissløst. Av natur søker menn mot en radikal tro, menn har behov "for å kjempe for Guds rike", mener han.

Fredrik, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke, forteller også han om erfaringer med en feminin rolle i kirke og menighet. I motsetning til de to informantene som ovenfor har kommet til ordet, vurderer Fredrik den feminine rollen også positivt:

Jeg tenker at det har blitt feminisert, og av den grunn har det blitt sentimentalisert. Jeg tenker at det er ikke noe mål. Jeg tenker at vi må ha rom for det sentimentale og i en menighet. Men jeg tenker at det er ikke noe mål i seg selv. Jeg tenker at det kan være ei veigrøft å gå i. Også fordi jeg tror at det vil skremme bort en god del menn. Det kan godt være at det skremmer bort en god del kvinner også.

Denne rollen menn innehar på møter og gudstjenester i hans kirkesamfunn er Fredrik positiv til, men forteller at han langt på vei forstår dem som mener at det sentimentale får i overkant mye rom. Men det er ikke nødvendigvis bare for menn at det kan bli for mye av det sentimentale i kirke og menighet skal vi tro Fredrik. Han ønsker seg en kirke hvor det er rom for mennesker av alle slag: "Jeg tenker at kirken er de folkene som er der, så skal du kunne romme både kvinner og menn, og forskjellige typer kvinner og menn, så må kirken gi rom for det. Det blir galt og si at dette er kirken. Du må forme deg etter kirken". Det må etter hans oppfatning være rom for mannligheter av ulike slag i kirke og menighet. Han tror flere aktiviteter tilpasset menn er hva som må til for å bedre på klimaet:

En del aktiviteter kirken har tiltaler kvinner mer enn menn tenker jeg. Så jeg tenker at det går kanskje mer på at en må finne de aktivitetene innenfor kirken også som en tenker at menn kan også tenke at dette er aktiviteten for meg, så vil også menn bli mer aktive i kirke og menighet.

Fredrik snakker lite om hvordan han selv erfarer at det er å være mann i sin kirke, men er altså opptatt av at det skal være en arena hvor det er rom for og frihet til å være mann på ulikt vis.

Informanten Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, beskriver også han en feminin rolle. Hos ham er perspektivet igjen snudd til det negative:

Slik jeg opplever det så blir menn i en menighet litt begrenset altså [...]. At det har blitt så mye følelsesstyrt. [...] For min del i alle fall så avreagerer jeg på en annen måte enn at jeg hele tiden skal lempe frem følelsene mine og skulle prate om alt. At jeg selv også vil bli litt passivisert i en menighetssammenheng da, fordi at en kan ikke av reagere eller fremstå som en tradisjonell mann gjorde. En skal prate om alt. Komme til bunns i ting. En skal vende det andre kinnet til.

De lavkirkelige miljøer tar i bruk et register av følelser han ikke er bekvem med. Fokuset på åpenhet og på å skulle prate om sine følelser oppfattes som truende. Det er tydelig at dette han sammenheng med hans instrumentelle mannlighet. Rollen gjør at han trekker seg tilbake og forholder seg passiv. En slik feminin rolle mener han er mest markant i de mer karismatiske menighetene. Men noen menigheter i denne delen av kirkelandskapet er bedre enn andre:

Jeg har ikke vært så mye i Den norske kirke, men i Misjonssambandet trives jeg godt, Storsalen også for den saks skyld. Det er der de spiller minst på det med følelsene, mens de mer karismatiske menighetene blir "no go".

Storsalen er en menighet i Oslo som er tilknyttet Normisjonen, mens Misjonssambandet refererer til Norsk Luthersk Misjonssamband. På bakgrunn av det Leif her forteller kan det se ut til at det primært er de lavkirkelige miljøene han har gjort seg erfaringer med, og at det primært er de mer karismatiske miljøene han misstrives i. Han nevner som eksempel en pinsemenighet hvor han ville følt seg ukomfortabel grunnet menighetens fokus på (visse) følelser.

5.2.2 Den ekte og autentiske mannen

Flere av informantene skildrer som vi har sett ovenfor en feminin rolle. Kanskje er det den samme rolle Lars, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, forteller om når han snakker om den ekte og autentiske mannen. Han beskriver rollen han møter som mann i eget kirkesamfunn som en rolle som gir rom for å leve ærlig, noe som vi har sett er et ideal for ham. Med andre ord er hans vurdering av rollen han møter i eget kirkesamfunn svært positiv. Likevel er han enig med de mange informantene som hevder det er mye fokus på det sentimentale og på visse følelser i kirke og menighet i dag. Han har merket seg at en del menn

reagerer på dette, men forteller at han selv tror det er fordommer som gjør at noen menn vurderer dette å være negativt:

Det er mye i Bibelen og det Jesus sa og gjorde som ikke er spesielt feminint og sentimentalt. Men det er ofte det som vektlegges i kirken, og kanskje er synlig. Når du bare ser på tilbudet kirker har til dåp, vigsel, gravferd og konfirmasjon. Det blir jo det sentimentale. Det hyggelige og det triste. Det spiller jo på følelsene til folk der. Men jeg tror det er bare fordommer. Jeg tror at hvis man våger å gå inn i det, og virkelig våger å satse på det, så tror jeg ikke man tenker det, at det er spesielt feminint eller sentimentalt.

Fremfor å endre på rollen mener Lars at menn trenger å våge å bevege seg inn i dette sentimentale farvannet: "Det handler vel kanskje om å overbevise om det genuine kirken har å tilby i dag[...]. Jeg tror den har veldig mye godt i seg fra tradisjonen. Det handler kanskje om å klare å reklamere bedre for kirken". Mens kirkens problem er kommunikasjon, hevder denne informanten menn i dag er mer opptatt av prestisje og lignende enn det å leve autentisk:

Det har nok kanskje litt med at det ikke er noe prestisje. Litt kanskje at det er lagt opp slik at det tiltrekker seg det feminine. At det handler mye om forsoning, om tilgivelse[...], som kanskje ikke veldig mange menn relaterer seg til. Og så handler det kanskje litt om at mange menn kjeder seg. At det fort blir litt for stillestående og for lite som skjer. Og at det er et språk menn ikke skjønner. Hvis du tenker på det med penger makt og sex, så er det jo fraværende.

Når noen menn i dag forteller at de mistrives i kirken så skyldes dette at kirken på den ene siden ikke makter å vise at den er relevant for menn, på den andre side at menn ikke er opptatt av det autentiske liv, men tyr til substitutter. Han er av den oppfatning at menns begjær etter penger, makt og sex leder dem bort fra det autentiske liv. For Lars er disse størrelser å forstå som substitutter som ikke egentlig tilfredsstillers menns behov:

Jeg kan godt se at menn må forandre seg, for penger, makt og sex er vel ikke akkurat bare positive faktorer. Men [...] Det blir naivt å si at det er de som må endre seg så kjører vi vår greie[...]. Jeg tror nok kirken kunne endret seg på mye, men jeg tror også kirken har noe veldig genuint som bare må forstås og prøves.

Informanten forteller at han har gjort seg positive erfaringer med rollen som mann i kirke og menighet. Det kan se ut til at dette skyldes at kirken i Lars sine øyne kan hjelpe menn til leve mer autentisk. Når menn i dag er negative til mannsrollen de møter i kirke og menighet skyldes det at de ikke er modige nok til å la seg prege av det genuine kirken har å tilby.

Frode, som er medlem av Den norsk-lutherske frikirke, forteller som vi har sett at han synes det er positivt at det å være mann i mindre grad enn tidligere er forbundet med makt i

kirken i dag. "Nå er det jo sånn at menn har hatt utrolig mye de skulle ha sagt i denne religionen helt frem til nå, og fremdeles har de veldig mye de skulle ha sagt. Nå er det jo mange flere kvinner som kommer på banen", forteller han. Heller ikke han synes at det er noen grunn for menn til å være misfornøyd med rollen kirken tilrettelegger for menn:

Jeg tror ikke det at man tilfører feminine elementer eller sentimentale elementer bringer oss bort fra kristendommen sånn som den egentlig er. Men jeg tror det stemmer at det skjer [...]. Hele nåde konseptet er jo på sett og vis feminint. Og nåde elementet har jo på sett og vis alltid vært der som et avgjørende element av troen vår. Men jeg tror den har vært blandet med mange slike *men*, altså med en "n". At Gud har vært veldig maskulin hele veien. [...]. Men jeg opplever at den forkynnelsen man får i dag er veldig romslig og veldig omsorgsfokusert.

Den kristne tro har endret seg mener han, men endringen har vært av positiv karakter: "Jeg er ikke så redd for at vi utvikler oss i takt med samfunnet. Det hadde vært litt trist om vi ikke lot oss prege av noen av de tingene som skjer i samfunnet. Det er ikke sikkert at tidens ånd er en demon. Det kan godt være at den er en hellig ånd som det er fint å ta med seg". Han reflekterer positivt rundt rollen han har som mann i eget kirkesamfunn. Det kan se ut til at han antyder at det har vært sunt for Den norsk-lutherske frikirke å utvikle seg i takt med samfunnet når det gjelder spørsmål som har å gjøre med kjønn.

5.2.3 Den rause og romslige mannen

Pål, som tilhører pinsebevegelsen, beskriver rollen han møter som mann i sin egen menighet som raus og romslig. Fellesskapet gir rom for mange ulike typer menn:

Jeg har aldri kjent på noen konflikter eller ambivalens i forhold til det, og trives godt og har ikke noe å utsette på hvordan mannlighet fortolkes og utøves der jeg går. Det er romslighet, fra "MC mannlighet" til sånn "kastell t-skjorte mannlighet". Er stort rom.. Og trygt [...]. Men jeg befinner meg vel mer i "mainstreamen". Det blir liksom trygt når så mange forskjellige mennesker blir akseptert og inkludert i fellesskapet.

Det er rom for et bredt spekter av ulike menn, alt fra "MC mannlighet" til "kastell t-skjorte mannlighet", i hans menighet mener informant. Mens andre informanter beskriver rollen i de lavkirkelige miljøene som feminin mener han dette ikke er tilfelle:

Jeg har hørt folk snakke om at de opplever at kirken blir feminisert [...]. Men jeg opplever det ikke sånn. Jeg har ikke tenkt i de kategoriene mannlighet kvinnelighet der egentlig. [...] Jeg opplever det ikke sånn, som spesielt feminint, i kirken der jeg går da [...]. Men en kan jo se at evangeliet er en ganske feminin greie. Forsoning og tilgivelse fremkaller følelser."

Informanten vurderer denne rollen positivt da det er tryggt å vite at det er rom for mangfold.

5.2.4 En sentimentalisert rolle

Helge, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke, beskriver rollen han møter som mann i eget kirkesamfunn som sentimental. Med sentimental refererer han til en emosjonell reaksjon som ikke er proposjonell med situasjonen: ”Den er fokusert på det litt sånn overfladiske følelsesmessige. Det som appellerer til følelsene, og at det går på bekostning av det rasjonelle”. Når den kristne tro fremstilles på en slik harmonisert måte i Den norske kirke går dette på bekostning av muligheten til å holde fokus på det rasjonelle ved den kristne tro. Han har vanskeligheter med å forstå hvilke sider ved Den norske kirke som skulle appellere til menn. Rollen menn innehar er utilstrekkelig da den ikke er eksistensielt relevant:

Det er ikke noe som skaper forandring eller som står i relasjon til ens rasjonalitet, og moral egentlig. Det blir liksom litt sånn som en kjærlighet på pinne. Et bilde da, at en formidler et bilde av Guds kjærlighet som en kjærlighet på pinne som en kan slikke litt på og så er det behagelig, men det er ikke noe som griper inn i de grunnleggende problemer i menneskelivet. Det tegnes ikke et dypt bilde av verken livet eller troen, og det har ikke kraft til å skape noen moralsk forandring.

Han forteller videre at dette er tydelig av det bilde som skildres av Jesus: ”En litt sånn snill og mild feminin mann som har litt sånn supermann krefter og formidler et bilde av Gud som er en slags Ole Brum skikkelse. Det er liksom en sånn koselig bamsefyr”. Det ser ut til at det er det at forkynnelsen i dag ikke stimulerer menn kognitivt som for Helge er hovedproblemet.. Vi finner sentimentalitet beskrevet på en tilsvarende måte hos den romersk-katolske teologen Matthew Fox, som viser til at dette fenomenet er sterkt i amerikansk fundamentalistisk Kristendom (Fox 2003: 298). Når religion har mistet sin politisk inflytelse har det resultert i en sentimental religiøsitet. Foruten å være anti-intellektualistisk, hevder Fox sentimentalitet blant annet er kjennetegnet av en overfladisk materialistisk konsumer orientering, at et fokus på evigheten overskygger det nåtidige og at moral reduseres til et privat anliggende (Fox 2003: 302 - 307). Informanten er mest kritisk til rollen i eget kirkesamfunn. De øvrige kirkesamfunnene tror han ikke kommer fullt så ille ut av det som hans egen kirke:

Mens man har jo [menn] som tiltrekkes av det strenge, moralske og rituelle, slik som det er i Den Katolske kirken.. Og du har menn som tiltrekkes av det sterke fokuset på følelsesmessige erfaringer slik som det er i frikirker og pinsemenigheter og sånn. Det er vel kanskje det en savner mest da; menn som trekkes mot kirkesamfunn som fokuserer på det rasjonelle har veldig få plasser å gå. Jeg tenker at Den norske kirke kjennetegnes litt av å være underutviklet på alle disse punktene, fordi den hele tiden holder seg på en sånn , nå er jeg jo veldig slem og

generaliserende da, idyllisering av barnetroen. Og det fører til at verken det moralske, det rasjonelle eller det følelsesmessige får utvikle seg eller komme helt til uttrykk.

Erfaringen han har gjort seg med rollen som tegnes for menn i andre kirkesamfunn er at den gjerne har en type menn den appellerer til. Han mener lavkirkelige miljøer tegner opp en feminin rolle for mannen, uten å vurdere denne negativt. Men mens de øvrige kirkesamfunnene har noe ved seg som gjør at de er tiltrekkende for en type mannlighet, har Den norske kirke lite å tilby menn, mener Helge. Den norske kirke appellerer ikke til noen mannligheter. Hans vurdering av rollen menn møter på gudstjeneste i Den norske kirke er meget kritisk. Det er generelt vanskelig å finne møter og gudstjenester hvor det kognitive ved troen er brennpunkt mener han. Dette kan være en av grunnene til at han forblir medlem, at gode alternativer er vanskelig å finne.

5.2.5 Den praktiske og aktivitetsorientert mannen

Vi har sett at informanten Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, beretter å møte på en feminin rolle i noen lavkirkelige miljøer. Fremfor oppfordringer til å skulle snakke om følelser og vende det andre kinnet til ønsker Leif seg en rolle hvor fysisk aktivitet står i sentrum. Han forteller at han har funnet en arena der det er mulig for ham fremdeles å være mann på den måten han ønsker og samtidig være religiøs:

Jeg opplever at i de fleste kristne sammenhenger så er det lite vekt på å gjøre ting, at det er lite rom for å utfolde seg fysisk. At KRIK kanskje har blitt svaret på den perfekte menigheten for meg. Der kombinerer du idrett og religion. Det blir noe som jeg har lett etter i alle menighetene som jeg har vært i. Jeg trives best når jeg kan gjøre ting fysisk sammen med likesinnede kristne. Veldig mye, i mange menigheter, så er det lagt opp følelsesmessig.

Kristen Idrettskontakt (KRIK) er en kristen organisasjon som kombinerer idrett og kristen tro. KRIK arrangerer treninger hvor det gjerne er en andakt i midten av treningen. I dette miljøet finner Leif at det fortsatt er rom for instrumentell mannlighet. Det at KRIK har fokus på praktiske aktiviteter finner han tiltrekkende.

5.2.6 Martyren

Et av mannlighetsidealene til informanten Peter, som tilhører pinsebevegelsen, var det å være en martyr. I intervjuet snakker han om viktigheten av å leve "martyrielivet". Det innebærer en radikal tro hvor man(nen) er villig til å dø for det kristne budskapet om nødvendig:

Hvis du ikke presenterer evangeliet i sin mest blodige form, på korset altså, der Gud må komme ned fordi hele menneskeheten er på vei til helvete. Altså skikkelig tunge evige

prinsipper som manifesteres i inkarnasjonen og ved kors og offerhandlingen på Golgata. [...] Så lenge du bare synger en sang, holder en tale, og har en innledning, og tenner et lys og så går vi hjem så er det ingen, ikke én som kommer til å gi sitt liv. Det er ikke én som vil blir sendt ut som misjonær på livstid med bare å tenne et lys. Det er ikke nok.

Menn må stilles på valg som får radikale konsekvenser for livet den enkelte lever, mener informanten. Det er tydelig at han misliker at religionen i dag mister makt over individets hverdagsliv. ”Religionen er i stort grad blitt en privatsak, det er en norm som også står sterkt blant mange kristne”, påpeker Pål Repstad i boken *Dype, stille, sterke, milde* (Repstad 2002: 57). Samtidig etterlyser informanten en sterkere dualisme i forkynnelsen. Det at dualismen mellom frelse og fortapelse i dag er lite i fokus i norsk kristendom finner en tydelig støtte for i forskning. Eksempelvis artikkelsamlingen *Mykere kristendom?*, redigert av Pål Repstad og Jan-Olav Henriksen (2005). Dette er en studie av kristendom på Sørlandet. ”Det er mange eksempler i studiene på at Gud tegnes og forkynnes først og fremst som en kjærlig Gud, og det er få eksempler på at kristendommen presenteres på et tydelig bakteppe av dualisme”, skriver Repstad, som har ført bokens avslutningskapittel i pennen (Repstad 2005: 267). En av bokens artikler, *Å campe med Gud. Kristne sommerstevner på Sørlandet*, skrevet av Irene Trysnes, finner at dette også er tilfelle for sommerstevner for ungdommer, men med ett unntak. Dette unntaket er å finne nettopp innen pinsebevegelsen. På sommerstevnet til pinsemenigheten *Sarons Dal* i Kvinesdal ”trekkes et skarpt skille mellom frelste og ufrelste”, beretter hun (Trysnes 2005:96). Peter mener at dersom en i kirke og menighet igjen begynner å forkynne det han anser for å være det virkelige evangeliet vil menn igjen trives i sin rolle i kirke og menighet:

Jeg tror det er mer ved det å bli frelst enn bare det å få en fred som gjør at du kan sette deg ned på et møte å smile og være hyggelig. Det er et aspekt ved urmannen som er brutalt og primitivt. Det kan være ganske eksplosivt til tider [...]. Og det bare ligger og pumper inni mannen da, og det kommer ikke til uttrykk i menigheten.

Informanten mener at mens mannsrollen i kirke og menighet har endret seg, og menn i dag er forventet å være snille og hyggelige, så har mannens essens ikke uten videre endret seg. Mannlig essens er ikke forenelig med et slikt ”tynt evangelium”. Fra hans perspektiv er religion i dag bedre tilpasset kvinner. Menn må stilles på valg som får radikale konsekvenser for måten de lever livene sine.

5.2.7 Den selvransakende mannen

Informanten Haakon, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke, forteller at han tror rollen menn får i de høykirkelige miljøene blir for krevende for noen menn. Der mener han rollen er preget av selvransakelse. Han tror dagens mannskultur gjør det vanskelig for menn å delta i en religiøs sammenheng: ”Jeg lurer på om det kanskje også er sånn at manskulturen til en viss grad har blitt kanskje litt sånn vulgarisert. At det har blitt vanskelig å forbinde det [religiøse] med ’manshow’ seerne”. Vi har tidligere sett at Haakon mener machorollen igjen blomstrer i det norske samfunn og det er denne rolle han tror vanskelig lar seg kombinere med det at den religiøse bekjenner å være en synder. Dette tror Haakon er en ydmykelse av seg selv mange menn finner vanskelig. Det at det for dagens menn vanskelig å skulle underordne seg Gud: ”Det kristne fokuset på å underlegge seg Gud og være sånn, ikke selvpinende, men selvkritisk, og at man skal granske sin sjel og sånne ting [er vanskeligere for menn]”, forteller han. Hans egen vurdering av denne rollen er altså positivt. Rollen kan forenes med instrumentell mannlighet da den høykirkelige gudstjenesten formidler ”et stille maskulint nærvær”, mener Haakon. Skal en klare å skape en rolle i kirke og menighet som menn kan være komfortable med bør den rette lære og sakramentene være i fokus tror han. Vi har sett at rasjonalitet er et av Haakon mannlighetsidealene. Det er derfor kanskje ikke så underlig at han fremhever det kognitive ved troen.

5.3 Sammenligning

Når vi her har undersøkt informantenes refleksjoner rundt det å være mann i det norske samfunn samt i kirke og menighet har en målsetning også vært å undersøke om det er sammenheng mellom refleksjonene informantene gjør seg og hvilket kristent miljø de har tilhørighet til. Her vil vi først sammenligne informantenes refleksjoner rundt det å være mann i det norske samfunn, før vi sammenligner informantenes refleksjoner rundt det å være mann i kirke og menighet.

Analysen av informantenes refleksjoner rundt det å være mann i det norske samfunn har pekt på seks ulike roller som er beskrevet og vurdert av informantene. De seks rollene er: den instrumentelle mannen, metromannen, den frie mannen, den ansvarsfulle mannen, machomannen og familieforsørgeren. Sistnevnte rolle gir samtlige av informantene en beskrivelse og vurdering av ettersom de i intervjuet ble spurt direkte om å gjøre dette. Hos to av informantene finner vi en kritisk vurdering av denne rolle slik den i dag tar form i det norske samfunn. Den ene av disse informantene tilhører pinsebevegelsen, Peter, mens den andre tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke, Haakon. Deres kritiske vurdering av rollen skyldes at de mener menn generelt sett bør ta en større del av ansvaret enn kvinner. I dag venter en ikke at menn skal bære hovedtyngden av dette ansvaret, men derimot at denne

rollen skal deles med partneren/ektefellen. Dette strider med de to informantenes bilde av hva det er å være en instrumentell mann. Informanten Haakon mener menn i dag mangler dannelse. Med den rollen en mann før i tiden hadde som familiens forsørger fulgte det med ansvar som ledet til at menn oppførte seg dannet. Informanten Peter skisserer mer dramatiske følger av at rollen som familiens forsørger har endret seg; det har resultert i at en åndelig leder for familien ikke utpeker seg. De to ser nostalgisk tilbake til den nære fortid. Hos de øvrige informantene er vurderingen av rollen slik den i dag tilrettelegges i det norske samfunn positiv. Særlig verd å merke seg er det kanskje at to av informantene vi i forrige kapittel plasserte i gruppen av informanter med instrumentelle bilder av ideell mannlighet ser ut til å være positive til denne rollen. De to er informantene Helge og Leif. Rollen som familien forsørger er i dag et fellesansvar mannen deler med sin partner. Et større ansvar for å forsørge familien tilskrives vel og merke mannen i perioden rundt en fødsel.

Det ser ut til at dette mønsteret grovt sett også er gyldig med tanke på de øvrige rollene i det norske samfunn informantene beskriver og vurderer. Dette betyr ikke at de seks informantene som reflekterer mer positivt rundt det å være mann i det norske samfunn er foruten negative perspektiver. Informanten Pål, som tilhører pinsebevegelsen, kritiserer en metromannlig rolle for å neglisjere hans mulighet til å akkumulere ”mannlighetskapi tal” mens Fredrik, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke, snakker positivt om en tradisjonell rolle da han mener noen grupper i det norske samfunn i dag arbeider for å ”likegjøre” menn og kvinner. Lars, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, mener han møter en begrensende rolle og beretter om høyt forventningspress i forhold til å tjene penger. En bindende rolle beskrives også av Frode, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke. Han forteller at han føler på et sterkt forventningspress på hvordan han ikke skal være som mann. Informanten Helge, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke, beskriver en friere rolle, men mener forventningen til ham som mann også er sprikende, at han skal være både følsom og sterk på samme tid. Informanten Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, er kanskje den av disse informantene som er mest negativ i sine vurderinger av rollene han møter i det norske samfunn. Han føler at samfunnet forsøker å frarøve ham muligheten til selvrealisering. Til tross for dette forteller disse seks informantene hovedsakelig om positive sidene ved det å være mann i dag. Dette kan se ut til å være den største forskjellen. De to øvrige informantene beskriver nemlig ingen roller i det norske samfunn som de vurderer positivt.

Beskrivelser av roller som gis en positiv vurdering finner vi derimot kun hos de øvrige informantene. Informanten Helge, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke,

forteller at han er positiv til sin egen rolle som mann da han i dag kan leve et friere følelsesliv, samt ikke nødvendigvis må besitte god fysikk for å være mannlig. Informanten Pål, som tilhører pinsebevegelsen, beskriver rollen han møter som mann i storbyen som en friere rolle. Denne beskrivelse deler også informantene Frode, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke, da rollen i dag i mindre grad en før er assosiert med makt.

Synet på rollen som familiens forsørger ser med andre ord ut til å vise et mønster for måten informantene reflekterer rundt det å være mann i samfunnet i dag. På den ene siden av skillelinjen har vi en informant fra pinsebevegelsen, Peter, og en informant fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke, Haakon. Disse betoner i hovedsak noe de mener er negative sider ved det å være mann i samfunnet i dag. De øvrige seks informantene reflekterer langt mer positivt rundt det å være mann i det norske samfunn. Det er vanskelig å peke på en hovedtendens med tanke på tilhørighet til religiøst miljø og evaluering av roller i det norske samfunn. Det kan se ut til at det viktigste funnet vi har gjort er at majoriteten av informantene er tilfreds med mansrollene de møter i det norske samfunn. Faktisk forteller selv et par av informantene som skildret "tradisjonelle" bilder av idealmannen at de er tilfreds med rollene de møter. Vi har tidligere vist til at det kan tyde på at informantene Pål er den som best speiler pinsebevegelsen. Hvis så er tilfelle står vi igjen med at det er i det høykirkelige miljø tilknyttet Den norske kirke at de mest kritiske synspunkt på rollene i det norske samfunn er å finne. Men som sagt er det vanskelig å peke på noen tendens med tanke på dette temaet.

Det andre temaet vi har sett på i dette kapittelet er informantenes refleksjoner rundt det å være mann i kirke og menighet. Et funn som fremgår tydelig av informantenes beskrivelser og vurderinger av rollene de møter er at det er en sterk uenighet knyttet til en rolle menn møter i lavkirkelige miljøer. De strides over hvorvidt rollen bør vurderes negativt eller positivt; en feminin/en ekte og autentisk rolle eller en raus og romslig rolle. Denne interne uenighet ser vi eksempelvis hos de to informantene fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke. Informanten Leif på den ene side beskriver en rolle hvor menn kreves å opptre feminint. Det er en rolle hvor menn forventes å være følsomme og snakke om intime temaer. På den andre siden beskriver informantene Lars en rolle som gir rom for å leve ekte og autentisk. Han mener det er fordømmende og manglende mot som gjør at noen menn hevder mansrollen i lavkirkelige miljøer er feminin. Denne interne uenighet med tanke på vurdering av rollen ser vi også hos informantene fra pinsebevegelsen. Informanten Peter skildrer en feminin rolle, som han vurderer negativt da den forventer at mannen skal vise følelser, være snill og grei, samt oppføre seg rolig og forsiktig. Informanten Pål på den andre side beskriver en raus og romslig rolle, som han gir en positiv vurdering. Faktisk ser det ut til at også

informantene fra Den norsk-lutherske frikirke er noe uenige, men som vi har sett er refleksjonen hos dem mer positivt orientert. Det er tydelig at flere av informantene beskriver en rolle de strides over hvorvidt bør vurderes negativt eller positivt; en feminin/en ekte og autentisk rolle eller en raus og romslig rolle.

Denne spenning vi her ser beskrevet internt i lavkirkelige miljøer finner vi igjen i en rekke studier av den amerikanske mannsbevegelsen Promise Keepers. Dette ser vi eksempelvis av en studie gjort av den amerikanske sosiologen John P. Bartkowski (2001). Denne beskriver to ulike mannligheter med utgangspunkt i to bøker utgitt av bevegelsen. I den ene boken skrevet av Cole beskrives en tradisjonell mannlighet, mens den andre boken skrevet av Oliver skildrer en mannlighet hvor menn oppfordres til å uttrykke følelser og til å heve sin relasjonelle kompetanse. Felles for begge bøkene er at de er gjensidig kritiske til den andres måte å gjøre mannlighet på. En intern uenighet med tanke på vurdering av en slik mannlighet Oliver beskriver dokumenter også Lockhart (2001). Han påpeker at det i dag er den instrumentelle mannen som mister terreng til fordel for den mer moderne mannligheten. Dette at den instrumentelle mannligheten mister terreng i de lavkirkelige miljøene ser det ut til at også informantene i denne studien oppgir.

Også en annen norsk studie avdekker en mannlighet i kristne miljøer av den typen som blant annet er beskrevet som ekte og autentisk av noen av informantene i denne studien. I Åse Røthings studie *Par på tvers av tro og kjønn* beskriver noen av informantene en positiv moderne mannlighet i kristne miljøer (Røthing 2002). Denne rolle kristne menn ledes inn gir dem rom for å vise følelser og svakhet (Røthing 2002: 229). Dette at det i kristne miljøer er større åpenhet for å vise svakhet og visse følelser ser det ut til at også flere av informantene i denne studien oppgir. Det kan se ut til at informantene forteller at det er i de lavkirkelige miljøene dette fenomenet er sterkest. Informantene strides derimot over hvorvidt disse impulsene fra lavkirkelige kirker og menigheter beriker dem eller ikke.

Bevegelsen Promise Keepers er i hovedsak en organisasjon for konservative evangelikale kristne menn (Connell 2000: 3). Med andre ord er det primært en lavkirkelig organisasjon. Denne studien favner også informanter fra et mer høykirkelig kristent miljø. Også hos disse informantene finner vi skildringer av roller de har gjort seg negative erfaringer med. Det kan se ut at den ene informanten fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke, Haakon, beretter at det er lettere å være "tradisjonell" mann i de høykirkelige miljøene. Også han referer til en feminin rolle i de lavkirkelige miljøene, men når det kommer til de høykirkelige miljøene beskriver han en selvransakende rolle han vurderer positivt. Den andre informanten fra dette høykirkelige miljøet beskriver derimot ingen roller i eget miljø han

vurderer positivt, men skildrer derimot han en rolle han vurderer negativt; en sentimental rolle. Når det kommer til rollen i de lavkirkelige miljøene svarer han derimot diplomatisk at han tror denne rolle appellerer til enkelte menn. På bakgrunn av de mange kritiske vurderingene av en rolle som møter menn i lavkirkelige miljøer kan det alt i alt se ut til at tendensen i denne studien peker mot at "tradisjonell" mannlighet, i følge informantene, er lettere å forene med et høykirkelig miljø enn med et lavkirkelig miljø.

Til tross for at informantene som gir en negativ vurdering av en feminin rolle i de lavkirkelige miljøene forteller at denne rolle er den som er mest utbredt beskriver også de roller som de vurderer positivt. Den ene informanten fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, Leif, beskriver en praktisk og aktivitetsorientert rolle han som mann trives i. Den møter han eksempelvis i organisasjonen KRIK. Også informantene fra pinsebevegelsen, Peter, beskriver en rolle positiv; martyrollen. Dette er en rolle hvor dualisme mellom frelse og fortapelse igjen er i fokus i forkynnelsen, og hvor menn stille på valg som får radikale konsekvenser for hvordan de lever livene sine. Irene Tysnes finner i en studie av kristne ungdomsstevner på Sørlandet at det kun er pinsemenigheten *Sarons Dal* som fortsatt vektlegger en slik dualisme i forkynnelsen (Tysnes 2005). Med andre ord ser det ut til at det fortsatt er noen lavkirkelige miljøer hvor de lavkirkelige informantene med instrumentelle idealer kan finne seg til rette.

Noe det er verdt å merke seg er at det er flere negative vurderinger knyttet til rollene som beskrives i kirke og menighet sammenlignet med beskrivelsene av rollene informantene møter i det norske samfunn. De er særlig to informanter dette er tilfelle for og begge tilhører Den norske kirke. Den ene har tilhørighet til den lavkirkelige fløy, Leif, mens den andre har tilhørighet til den høykirkelige fløy, Helge. Begge disse to informantene har vi sett at har relativt instrumentelle idealer for mannlighet. Det kan se ut til at flere av informantene synes det er vanskeligere å være "tradisjonell" mann i et lavkirkelig kristent miljø.

Med tanke på problemstillingen, når det kommer til refleksjoner rundt det å være mann i kirke og menighet i dag, er det som i det forrige kapittelet, slik at informantene fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke samt fra Den norsk-lutherske frikirke har to informanter som har like perspektiver, mens informantene fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke samt pinsebevegelsen har divergerende perspektiver. Om vi igjen skal tegne et grovt bilde av tendensen i materialet ser den ut til å være at det er flere negative perspektiver å spore i refleksjonen informantene fra Den norske kirke gjør seg rundt det å være mann i kirke og menighet i dag, mens informantene fra frimenighetene reflekterer mer positivt. Mest negativ er refleksjonen hos informantene fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke, mens

det miljø hvor informantene er mest tilfreds med sine roller ser ut til å være Den norsk-lutherske frikirke.

6 Syn på likestilling og homofil mannlighet

”The challenge of difference” er et tema som står sentralt i sosiologien i dag (Calhoun 2002: 307). Her er kjønn og seksualitet to viktige dimensjoner. I dette kapitlet skal vi undersøke informantenes perspektiv på forskjellighet med utgangspunkt i deres syn på likestilling og homofil mannlighet. Vi studerer her først informantenes syn på likestilling med utgangspunkt i de tre variablene makt, ansvar og omsorg. Når vi studerer informantenes syn på homofil mannlighet vil vi ta utgangspunkt i en utbredt forestilling om at homofil mannlighet er kjennetegnet av å være utpreget feminin. Til slutt forsøker vi å trekke trådene sammen og sammenligne informantenes refleksjoner for på denne måten å kunne se om det er systematiske forskjeller ut fra deres tilhørighet i det religiøse landskapet.

6.1 Informantenes perspektiv på likestilling

Undersøkelsen *Likestilling og livskvalitet 2007* viser at likestilling er noe stort sett alle norske menn stiller seg positive til (Holter, Svare og Egeland 2008)⁴. Eksempelvis går det frem av rapporten at ”så godt som alle menn og kvinner slutter opp om likestillingspolitiske kjerneelementer som ’Kvinner og menn bør ta like mye ansvar for å forsørge familien økonomisk’ og ’Kvinner og menn bør dele arbeidet hjemme likt’ ” (Holter, Svare og Egeland 2008: 94). Et annet funn i rapporten er at ”en større andel av mennene enn av kvinnene mener at likestillingen mellom kjønnene har kommet langt nok og at likestillingen stort sett allerede er innført” (Holter, Svare og Egeland 2008:112). Det kan se ut til at denne uenigheten er grunnet i at ulike definisjoner og forståelser av likestillingsbegrepet ligger til grunn. Det er i det minste den konklusjon rapporten trekker og peker på at ”likestillingsbegrepet er i dag til forhandling” (Holter, Svare og Egeland 2008:V). Stortingsmelding nr.8 av 2008 *Menn, mannsroller og likestilling* viser til at likestilling dypest sett handler om å komme frem til en rettferdig fordeling av omsorg, makt og ansvar mellom partene (2008: 9). Vi vil undersøke informantenes likestillingsbegrep på bakgrunn av overnevnte definisjon.

6.1.1 Omsorg – nedarvet eller tillært?

Menn og barneomsorg er et tema vi her vil være opptatt av. Berit Brandth og Elin Kvande skriver i boken *Fleksible fedre* at ”temaet menn og omsorg er et felt som er fullt av

⁴ Undersøkelsen ble gjennomført som et samarbeidsprosjekt mellom Nordisk institutt for kvinne og kjønnsforskning(NIKK) og Arbeidsforskningsinstituttet(AFI) på oppdrag fra Barne- og likestillingsdepartementet (BLD).

forestillinger og myter” (Brandth og Kvande 2003: 103). Dette har sitt opphav i den dikotome forståelsen av kjønn som lenge rådet, hevder de. ”Omsorgsrasjonalitet blir ofte forstått som egenskaper kvinner har, og som menn ikke i samme grad er i besittelse av”, påpeker de videre (Brandth og Kvande 2003: 103). Fremfor å legge en slik forståelse til grunn mener de omsorg bør forstås som ”noe som kan læres hvis eller når situasjonen innbyr til eller krever det” (Brandth og Kvande 2003: 103). Omsorgsevne er for dem å betrakte som ”et potensial som de fleste av oss har, og som kan utformes og utvikles forskjellig avhengig av hvilke relasjoner og situasjoner vi skal praktisere omsorg i” (Brandth og Kvande 2003: 103).

En slik forståelse av omsorg vil flere av informantene i denne studien protestere mot. En av dem er informanten Peter, som tilhører pinsebevegelsen. Vi har sett at han tenker essensialistisk om kjønn. Dette kommer også til uttrykk når han reflekterer rundt omsorg. Han tenker at kvinner av natur er bedre skikket til å yte omsorg:

Jesus selvoppofrende lidende kjærlighet vil også fremelske de egenskapene som er genuint for damer [...]. Jeg tror ikke på en unisex kjønnsrolle sak. Ikke sånn diskriminerende sett, men jeg tror vi er skapt veldig forskjellige [...]. Ei jente er også ei som ønsker å gi seg over til noe større enn seg selv, og for hennes del så kan det òg være familien da [...]. Men jeg tror at omsorgsperspektivet er noe som er veldig særpreget for jenter.

Når likestilling diskuteres må det etter informantens oppfatning være med i betraktningen at kvinner og menn har forskjellige begavelser fra naturens side med tanke på omsorg. Dette syn møter vi også hos Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke:

Jeg tror de har størst tålmodighet, og emosjonelt sett så tror jeg de er mest tilrettelagt for å være hjemme. Mens jeg tror det er forskjellig når barnet blir eldre. Da tror jeg det endrer seg litt. Jeg tror likevel de har behov for en far som er bestemt, som kan være streng da, mens kvinnene kanskje ikke har samme autoriteten der.

Vi ser her komplementære roller streket opp, mens far gjerne er bestemt og har autoritet i familien, er kvinnen dyktigere på å yte omsorg enn mannen. Far er den myndige som setter grenser for sitt barn, og dette kan vanskelig forenes med en omsorgsrolle.

Vi finner denne oppdeling også i en vagere utgave. Informanten Fredrik, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke, ser ut til operere med et fleksibelt essensialistisk syn på kjønn:

Jeg tenker at en del omsorgsrelasjoner er nok kvinner mye bedre på enn menn [...]. Jeg synes det er vanskelig å si konkret, fordi en er så forskjellige både kvinner og menn. Men det at en del kvinner kanskje er bedre på design, innrede ting, gjøre det fint rundt seg, enn det menn er.

Menn er kanskje mye mer praktisk orientert, at det er mye viktigere at ting fungerer sånn som det skal, og at det er enkelt og en del sånne ting. Så er kvinner nok mer opptatt av det estetiske.

Selv om informanten betoner at det er interne forskjeller kvinner imellom og menn imellom, er han likevel av den oppfatning at kvinner generelt av natur har en større omsorgsevne.

Flere av informantene legger vekt på at kvinnen er den som gir barnet næring den første tiden, og at det bånd som gjennom dette knyttes impliserer en sterkere relasjon mellom mor og barn. En av dem er informanten Helge, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke:

Jeg tror ikke man kommer utenom at de fysiske båndene mellom kvinner og barn er mer grunnleggende den første tiden. Det henger jo nøye sammen med barnets behov for melk, og det er det jo kvinnen som kan gi og ikke mannen. Så enkelt er det, ikke så mye vi kan gjøre med det [latter].

Slik tenker også den andre informanten fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke, Haakon. Disse to informantene er opptatt av at arbeidet med å styrke mannens omsorgsrolle ikke bør gå på bekostning av kvinnens omsorgsrolle.

Informanten Frode, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke, er igjen ambivalent. For ham var det et ideal å være ”omsorgsfull og i balanse i forhold til sine maskuline og feminine egenskaper”. Han ønsker seg en omsorgsrolle, men det ser ut til at han er usikker på om han vil få tid til å kombinere dette med forsørgerrollen:

Men jeg ønsker å være så mye. Jeg ønsker å være den som sørger får at hjulet går rundt sånn rent økonomisk og også den som stiller opp, og så ønsker jeg meg en omsorgsrolle også. Jeg ønsker meg en jevn fordeling [...]. Hvis jeg finner ei dame som er glad i å lage mat så hadde det vært fint. Ikke fordi jeg er mann og ikke skal lage mat. Men så er det jo litt farlig å si det også da, fordi en må jo nesten være god til det også skal en oppfylle samfunnets krav. Det skal liksom ikke være forskjell på kvinner og menn.

Selv om informanten godtar samfunnets krav om at mansrollen bør endres, mener han samfunnet har for sterke forventning til hvordan rollene skal ta form. Samtidig som han mener at en mann kan være omsorgsfulle, kan de se ut til at han kanskje mener at noen av de ”tradisjonelle” forskjellene mellom kvinner og menn bør bevares.

Andre informanter legger mindre vekt på at kjønne er forskjellene med tanke på omsorgsevne. Informanten Lars, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke er positiv til at menn stimuleres til å ta en større del av omsorgen for barnet. Fedrekvoten, som er

den obligatoriske andelen av omsorgspermisjonen ved en fødsel som tilfaller menn, har det siste årene blitt utvidet fra 6 til 10 uker. Til dette kommenterer informanten humoristisk at: "Det er jo herlig da. Jeg må bare få unger nå jeg da". Han sier videre:

Man blir jo ikke kjent med ungen sin på to uker. Det blir jo forskjell når mora er hjemme et helt år med ungen [...]. Mens mannen bare kommer hjem nå og da. Da får man jo [med den nye ordningen] en pangstart på det nye, og vil ønske å ha omsorg og vil kanskje ønske å bidra mer da fordi du har fått såpass god kontakt med den lille. Så det er utelukkende positivt.

En positiv holdning til at fedrekvoten utvides og at menn gjennom dette virkemiddel stimuleres til å ta en større del av omsorgen for barnet finner vi også hos informanten Pål, som tilhører pinsebevegelsen:

Det synes jeg er bra da, det har jeg ingenting i mot. I den grad jeg hadde hatt en fulltidsjobb og hadde hatt mulighet til å være hjemme [...], så hadde jeg vært takknemlig for det. Nå har ikke jeg fulltidsjobb, med karrieregreiene og sånt da. Så jeg vet ikke om det ville føltes kjipt i en sånn situasjon da, men det får vi heller ta når det kommer.

Vi ser en betydelig mer positiv holdning til at også menn kan være viktige omsorgspersoner i et barns liv hos de to. Likevel meddeler Pål at han enda ikke har fått barn, og at det kan tenkes at han vil tenke annerledes når han har blitt far. Det kan på den andre side tenkes at en slik positiv holdningen til fedrekvoten vi finner hos disse informantene kan ha sammenheng med at fedrekvoten i dag er blitt noe en kan høste anerkjennelse for å ta ut; et "moralsk gode". Rapporten *Likestilling og Livskvalitet 2007* hevder så er tilfelle i Norge. Det fedre og mødre oppgir å ha tatt ut i permisjon danner et regnestykke som ikke går opp. Det går frem av rapporten at mødre oppgir å ha tatt ut 30 prosent lengre permisjonsperiode enn det fedrene forteller om sine partnere. Fedrene igjen oppgir å ha tatt ut 30 prosent lengre permisjonsperiode enn det mødrene tilskriver dem (Holter, Svare og Egeland 2008: 221). Dette gir ifølge rapporten "signal om at fødselspermisjonen er et 'moralsk gode'. Det er bra å ha vært hjemme med babyen, og er man i tvil, legger man heller til litt, når det gjelder egen innsats, mens man er mer skeptiske til partners" (Holter, Svare og Egeland 2008: 221).

Hos de øvrige informantene blir utvidelsen av fedrekvoten ikke så godt mottatt. Vi ser dette hos informanten Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke:

Både og. Det er jo positivt for barna å ha kontakt med begge foreldre fra tidlig av [...]. Jeg tror likevel de har behov for en far som er bestemt, som kan være streng da. Mens kvinnene kanskje ikke har samme autoriteten der da. Det er jo en del av likestillingsgreia det der da. Og, det låter negativt da.

Motviljen mot fedrekvoten knytter seg for majoriteten til at den innskrenker individuell frihet. Dette argumentet legger Fredrik, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke, mest vekt på:

Jeg tenker at det ikke er en optimal løsning. Nettopp fordi vi er forskjellige. Noen steder så må mor nettopp ha hele permisjonen for seg selv fordi det er en god del ting far ikke kan gjøre. Fordi det er langt fra jobb, og en god del sånne ting. Andre steder så funker det. Så jeg tenker det må være opp til hver enkelt familie å løse det. Men jeg tenker det er positivt sånn sett, at far får mer tid med ungene. Det synes jeg absolutt.

Dette argumentet finner støtte hos informanten Helge, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke. ”Det i seg selv tenker jeg er positivt, å få en større farspermisjon. Men hvis det går på bekostning av kvinnen sin permisjon, og at det blir liksom tvangsregulert, så tenker jeg at det ikke er positivt”, forteller han. Kanskje kan et slikt argument for individuell frihet være en strategi for å konservere rollene slik de har vært tidligere (og med andre ord bevare en asymmetrisk relasjon). Dette forholdet mellom individuell frihet og likestilling vil vi diskutere vi behandler temaet makt.

Et noe underlig svar gis av informanten Peter, som tilhører pinsebevegelsen, vedrørende utvidelsen av fedrekvoten:

At menn kan få sånn derre pappapermisjon, det synes jeg er helt topp jeg. Hvis jeg får en unge en dag så kan hun dama være ute å jobbe så mye hun vil. Vær så god liksom! Jeg tenker de kommer ikke til å være så fornøyd når vi sitter hjemme i sofaen med et lite nurk og bare gir melk [...]. Jeg tror ikke de er så fornøyd da med at vi bare ligger hjemme på sofaen. Så det er en sånn positiv greie som har kommet ut av likestilling sånn for mennenes del.

Informanten forteller her at han betrakter dette som et likestillingspolitisk hell i uhell. Men undertonen kan se ut til å være at han mener det er noe unaturlig at menn skal være hjemme med barnet fremfor å arbeide. Han posisjonerer seg mot kvinner som ønsker å arbeide, og ser på det å være hjemme med barnet som ”å ligge på sofaen”.

Vi har sett at informantene tenker at kvinner er bedre til å yte omsorg. I hvilken grad og hvorvidt dette er gitt fra naturens side varierer derimot noe. En innvending flesteparten av informantene i denne studien har til utvidelsen av fedrekvoten er at den innskrenker den omsorgsrolle mor har.

6.1.2 Lederen

En mye brukt definisjon av makt, hentet fra Max Weber, lyder slik: ”et eller flere menneskers sjanse til å sette gjennom sin egen vilje i det sosiale samkvem, og det selv om andre deltakere

i det kollektive liv skulle gjøre motstand" (Weber 2000: 53). Med tanke på kjønnsmakt har patriarkalsk herredømme vært legitimert med referanse til tradisjon. Den legitimeres da "i kraft av troen på at de ordninger og den herskermakt som eksisterer fra gammelt av, er hellige", hevder Weber (2000: 94). I Norge i dag mister en slik legitimering sin kraft blant annet gjennom aktivt likestillingsarbeid.

Noen av informantene har et "tradisjonelt" patriarkalskt syn som sier at menn av natur er bedre egnet til å forvalte makt. Vi har allerede sett at informanten Peter, som tilhører pinsebevegelsen legitimerer mannens herredømme på grunnlag av tekster hentet fra Bibelen. Han mener mannen bør være familiens leder da disse hellige tekstene gir påbud om dette. Han understreker riktignok at mannen er kalt til å være en god herre:

Så er mannens ansvar i familien ikke egentlig det å være leder av familien et sånn dominerende herskende bilde, som kanskje ikke-kristne tenker da. Det er jo å være kristusligheten, sant vel. Den som lever ut Jesu lederskap, Jesu hjerte i familien. Så egentlig er det jo et enormt ansvar, og ikke noe som handler om at de skal stå med pekefingeren å føle seg som sjef. Da har du bare missforstått alt. Da har du ikke kontakt med han upstairs.

Informanten mener også med tanke på roller i arbeidslivet at det er "naturlig" at en mann tildeles mer makt da menn er bedre egnet til å lede:

Sikkert med mange unntak, men så vil jeg si at menn passer bedre fra naturen sin side i lederstillinger enn damer, med mindre dama er kjempetrygg på seg selv og har en autoritet. Og jeg har møtt de også, men jeg tror det er mange flere blant menn enn blant kvinner.

Generelt sett, men med visse unntak, mener informanten at menn fra naturens side er bedre disponert til å forvalte makt. Mannens herredømme bør med andre ord gjelde både i familien og i arbeidslivet. Hans personlige erfaring bekrefter dette:

Men alle de sjefene jeg har hatt opp igjennom, da har i hvert fall jeg opplevd at menn har en naturlig autoritet med seg [...]. Mens de damene.. Bare i den jobben jeg har nå har jeg fire sjefer som er damer. Men jeg merker at damene jobber med å opparbeide seg en autoritet som det virker på meg som om de ikke har helt fra naturen av da på en like sterk måte. Av og til så [...]er de litt sånn kvasse bare for å prøve å opparbeide seg en autoritet.

På grunnlag av sine egne erfaringer generaliserer informanten og trekker den slutning at menn i motsetning til kvinner har en naturlig autoritet. Et slikt syn på ledelse i arbeidslivet ser vi også hos informanten Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke:

Jeg tror jo at mange kvinner er gode sjefer, men jeg er veldig mot at det skal være likestilling der [...]. For jeg tror menn er bedre egnet til å være sjefer, bedre egnet til å ta tøffe avgjørelser, ta oppvask. Prate folk til fornuft, og ta de tøffe beslutningene. Ikke det at jeg tror at menn er mer fornuftige [...]. Men at de er bare flinkere fra naturen sett til å ta de beslutningene.

Denne informantene mener derimot dette ikke gjelder når det kommer til familien. I familiesfæren er ikke mannen en bedre eller mer naturlig leder:

Jeg tenker ikke at jeg nødvendigvis skal kunne ta bedre avgjørelser enn kona mi. Det synes jeg blir litt for tradisjonelt. Men kanskje på noen områder, kanskje på det økonomiske, mens kvinnen kanskje kan ta avgjørelser på det som går med hjemmet da, at man kan dele det litt.

I hjemmet kan det se ut til at informantene ønsker at rollene skal være likere. Hasn forteller at han ser etter en kvinne som er selvstendig og smart: ”Det er sykt viktig å kunne ha en god samtale, og kunne utfordre hverandre på det intellektuelle [...]. Som tvinger meg til å være litt femi, og til å jobbe med de feminine sidene mine [...]. Jeg skulle ønske jeg var bedre på de litt feminine tingene da. Jeg skulle det”.

Denne tanken om at fordeling av makt avhenger av sfæren en befinner seg i finner vi også hos flere av de øvrige informantene. Helge, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke, mener at det i praksis gjerne er kvinnen som har den reelle makt i familien: ”Jeg tror gjerne den tradisjonelle kjønnsrollen har medført at kvinnen har fått makt i hjemmet. En får makt over oppdragelse og praktiske ting. Mens mannen kanskje står som symbolet på makt er det kanskje kvinnen som har den reelle makt da”. I arbeidslivet derimot er informantene skeptisk til kvinnelige ledelse, og antyder at kjønn kanskje har betydning for hvem som er best egnet som ledere:

Man bør ha de som er best egnet individuelt sett, og at sånne fastlåste oppfatninger om hvem som passer i hvilke yrker er uheldig [...]. Det er sikkert mye kulturelt betinget, men [...] en kommer ikke bort fra at innvirkende faktor er det at kvinner er de som får barn og at for mange så vanskeliggjør det å skulle ha lederjobber.

Igjen ser vi argumentet om at individuell frihet er viktigere enn liket. Med utgangspunkt i Gro Harlem Brundtland forteller han at han tror kvinner som ønsker seg lederjobber i dag må kjempe seg oppover på menns premisser:

Samtidig så har du jo folk som for eksempel Gro [Harlem Brundtland] som både ble lege og statsminister, samtidig som hun fikk barn [...]. En ser jo at kvinner må kjempe seg frem, og for å kjempe seg frem så må de bryte med sånne tradisjonelle bilder om hva som er feminint. De overtar noen tradisjonelt sett mannlige egenskaper.

Det at kvinnelige ledere må overta egenskaper som ”tradisjonelt” sett har vært mannlige for å lykkes som ledere ser det riktignok ut til at det i dag ikke er alle som er enige i. Leder- og organisasjonsutvikler Jan Spurkeland hevder i boken *Relasjonsledelse* (2004) at ledelse i økende grad handler om menneskekunnskap og relasjoner. I boken skriver han: ”I seinere tid har vi sett tegn til at ledelse er i ferd med å bli avmaskulinisert. Kvinner har en sosial styrke som etter hvert verdsettes. Det går på at de verner om relasjoner, tar vare på arbeidsmiljø og tar sosialt ansvar” (Spurkeland 2004: 193-194).

En informant mener kvinner generelt er sterkere psykisk enn menn. Dette er det informanten Lars, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, som forteller:

Line er mye sterkere enn meg da sånn psykisk [...]. Men for min del så er det veldig trygt og godt. Så kan heller jeg være sterk på det fysiske plan. Det tror jeg er generelt. Kvinner er oftere sterkere psykisk enn menn. Selv om mange menn ønsker å bevise det motsatte.

Igjen ser vi at det generaliseres på grunnlag av personlige erfaringer. Selv om informanten mener det ikke er slik at mannen er familiens naturlige leder, tror han med tanke på arbeidsmarkedet at det er naturlig at det blir som det blir. Vi finner dette syn også hos informanten Pål som forteller at hans kone har mest makt i familiesfæren:

Vi deler veldig på det, men hun lager nok oftere maten og jeg tar oftere oppvasken[...]. Det er hun som bestemmer sånn egentlig. Og er det noe jeg har lyst å henge opp i stua.. Eller jeg har egentlig sluttet å foreslå det for det er uansett hun som tar de valgene[...]. Hun er på en måte sjef for de huslige tingene.

Til tross for at de stort sett deler oppgavene jevnt i hjemmet, og således er likestilt, så er det hans kone som har det siste ordet i hjemmet. I arbeidslivet mener han menn og kvinner bør stille likt, men forteller at han mener at ”menn bør i prinsippet være sterkere fysisk, så da bør de leve opp til det”. Det kan se ut til at dette henviser til et ideal om at mannen skal opptre som en ”gentleman”.

Den grove tendensen ser ut til å være at informantene mener at menn og kvinner bør være ledere i hver sin sfære. I hjemmet ser det ut til at majoriteten av informantene tenker at det er kvinnen som bestemmer, men med noen unntak. Mens det kan se ut til at det dominerende syn er at menn i arbeidslivet er de beste lederne.

6.1.3 Fordeling av ansvar i arbeidsliv og familie

Vi vil nå undersøke nærmere hvordan informantene tenker at ansvar bør fordeles i to av samfunnets viktigste basisinstitusjoner; familie og arbeid. Det har ”tradisjonelt” vært slik at

kvinnen har hatt relativt mye ansvar (og makt) i familien og privatsfæren, mens mannen har hatt ansvar (og makt) i arbeidslivet og den offentlige sfære. For samtlige av informantene i denne studien er det viktig å bevare noen forskjeller mellom mansrollen og kvinnerollen. Vi har sett at flere av informantene viser til at menn av natur er bedre til å forvalte makt, mens kvinner er bedre egnet til å yte omsorg. Av dette følger ansvarsdeling, og såkalte komplementære kjønnsroller.

Selv informantene som var minst opptatt av at menn og kvinner er forskjellig begavet med tanke på makt og omsorg, skisserer roller hvor menn og kvinner har ansvar i hver sin sfære. Informanten Lars, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, ønsker å holde fast på noen trekk ved de ”tradisjonelle” kjønnsrollene:

De tradisjonelle rollene; jeg tenker det er en grunn til at de er tradisjonelle. Ikke nødvendigvis at kvinnene skal stå på kjøkkenet tradisjonelle. Men litt på det med den derre opplæring av barn [...]. Selv om ting i dag blir litt flytende og løst enn det pleier, så tror jeg at det er en litt sånn grunnleggende greie.

Ønsket om en praktisk inndeling ut fra egenskaper og ønsker møter vi også hos informanten Pål, som tilhører pinsebevegelsen. Men han forteller at han i utgangspunktet mener ansvaret i hjemsfæren bør deles likt:

Jeg er nok mer sånn av den ”fifty fifty” typen, at man deler likt på alt. Det er liksom ikke sånn at jeg er snill som hjelper å lage middag eller hjelper å vaske. Eller at hun er snill og hjelper... For det impliserer liksom sånn at den ene parten har liksom ansvaret. Jeg synes det burde være sånn i utgangspunktet ”fifty fifty” på alle ting, men at man deler sånn pragmatisk etter evner.

Å dele pragmatisk etter evner, som Pål her forteller, ser ut til å være hva majoriteten av informantene i denne studien betoner, men noen gjør det sterkere enn andre. Individuell frihet er viktigere enn likhet mener informanten Helge, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke:

Tradisjonelt har det jo ofte blitt sånn at det har vært kvinnen som lager mat og mannen som ordner bilen, men jeg tenker ikke at det nødvendigvis trenger å være sånn. Det går på personlige egenskaper og interesser.

Til tross for at han tenker at disse rollene for mann og kvinne i hjemmet bør skisseres avhengig av den enkeltes egenskaper og ferdigheter ser det ut til at noen sider ved rollene forventes å forbli konstant:

Jeg tenker at det er viktig at begge er omsorgsfulle og viser kjærlighet og sånn, men jeg tror nok at behovet for en omsorgsfull og kjærlig mor som viser varme er sterkere [...]. Jeg vil heller ha en varm og kjærlig mor og en fast og bestemt far enn motsatt kanskje. Og det er kanskje enklere å akseptere at ens mor er følsom enn ens far... Eller det er lettere å akseptere at ens mor griner da, enn om ens far gjør det.

Likhet og frihet diskuteres også hos informantene Frode, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke. Han forteller at han mener en må ”fordele arbeidsoppgaver etter personenes egenskaper, da mener jeg man har oppnådd likestilling. At ikke en blir påtvunget en rolle som en ikke er noe god på eller noe glad i bare fordi samfunnet vil ha det sånn”. Hans egne egenskaper gjør at han ønsker seg en litt “tradisjonell” rolle kan det se ut til:

En må jo nesten være god til det [lage mat] også skal en oppfylle samfunnets krav. Det skal liksom ikke være forskjell på kvinner og menn. Men jeg ønsker nok å finne ei dame som utfyller meg. Og jeg er nok på noen måter litt sånn klassisk mann, så det betyr kanskje at hun må være litt sånn klassisk kvinne.

Frihet til å velge ansvarsfordelingen selv er også hva den andre informant fra Den norsk-lutherske frikirke legger vekt på.

Noen legger mer vekt på forskjeller, og mener av denne grunn at ansvar må fordeles deretter. Informanten Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, legger eksempelvis mye vekt på dette:

Jeg synes at kvinner skal kunne være hjemmeværende i de mest kritiske periodene. Det medfølger jo fordi mannen har det med forsørgeransvaret, mens kvinnen bør ta seg av oppdragelsen når barnet er velig lite. Jeg synes ikke nødvendigvis at mannen skal være familien overhode, det går jo på helt forskjellige områder. Jeg hadde følt meg lite mann om kona mi skulle kjøre bilen, skifte dekk og lypærer. Det er noe jeg må få lov til å gjøre.

Mannens ansvar er knyttet til det å gjøre praktisk arbeid samt forsørge familien. Et slikt syn på forskjellighet betones sterkt også av informantene Peter, som tilhører pinsebevegelsen.

I lys av at Norge profilerer seg som en nasjon hvor kjønnene er likestilt fremstår det som et paradoks at det norske arbeidsmarkedet er et av de mest kjønnsdelte i Europa (Birkelund og Petersen 2003: 126). Bildet ser ikke ut til å ha endret seg de siste tyve årene; ”..lite har skjedd dei siste 20åra når det gjeld å oppnå ei jamnare fordeling mellom kjønn i dei ulike yrka og næringane”, beretter Stortingsmeldingen *Menn, mansroller og likestilling* (St.meld. nr.8 2008: 10). Dette er en stor utfordring likestillingspolitikken må ta tak i melder Regjeringen Stoltenberg II. Et tiltak som benyttes for å rette opp balanse i arbeidsmarkedet er

kvotering. Kvotering begrunnes ofte med at representanter for det overrepresenterte alternativet har større sannsynlighet for å bli valgt, som følge av institusjonell reproduksjon. Undersøkelsen *Likestilling og livskvalitet 2007* finner at kvotering generelt har lav oppslutning, men at flere kvinner enn menn er positive (Holter, Svare og Egeland 2008: 10). En slik holdning til kvotering ser vi også hos informantene. Kvotering blir ansett som noe truende, og som dypt urettferdig. Vi ser dette hos informanten Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke:

Jeg synes man skal gå langt for at den best kvalifiserte kandidaten skal få jobben. Det som kan være farlig da er jo at det kan være lett å velge en mann fordi han er en mann. Det blir jo igjen feil da. Det blir delvis diskriminerende... Eller det blir jo diskriminering. Men jeg skal strekke meg så langt at i spesielle tilfeller så kan jeg forsvare det altså [kvotering av kvinner].

Han synes tvert imot at det er truende at kvinner ved flere høyere studier utgjør flertallet. I dag burde kvoteringen gått andre veien på studieinstitusjonen mener han: "Ja, jeg synes det burde være kvotering av menn på medisin. Det tuller jeg ikke med en gang. Jenter får bedre karakterer på skolen, dermed så kommer det flere jenter på medisin".

Også når det kommer til kvotering møter vi igjen argumentet om at dette medfører innskrenkning av den enkeltes frihet. Det ser vi eksempelvis hos informanten Helge, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke:

En bør ha det som et ideal og oppfordre til likevekt [på arbeidsmarkedet], men sånn tvangskvotering kan gjerne føre til... En bør heller gjøre det ved å gi belønninger fremfor tvang. En tvang kan ofte slå tilbake. Det kan bli tvil rundt egnetheten til de som blir kvotert inn, om de har fått det vervet eller den stillingen fordi de er best egnet for den eller om det er fordi de hadde riktig kjønn.

Det kan se ut til at informantene igjen legger vekt på frihet. På arbeidsmarkedet er det egenskaper og kvaliteter som bør avgjøre hvem som får jobben. Vi møter et tilsvarende syn hos den andre informanten fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke, Haakon. Hans begrunnelse lyder slik: "Nettopp fordi jeg er prinsipielt imot kjønnsdiskriminering er jeg mot kjønnskvoltering også, fordi jeg mener at hvert individ skal behandles rettferdig". Vi har sett at de to informantene også antyder at de tror at når arbeidsmarkedet er så sterkt kjønnsdelt så kan det ha sammenheng med at mann og kvinne har ulike egenskaper fra naturens side.

Et spørsmål som melder seg til et slikt argument for at kvotering er innskrenkelse av frihet er hvorvidt dette kanskje kan være et strategisk påskudd menn kan benytte for å konservere roller som privilegerer menn? Dersom en slik filosofi hadde vært praktisert de

forrige tiårene kan det kanskje vanskelig tenkes at de samme endringer vi de siste tiårene har sett ville inntruffet. Frihet er av disse informantene definert som det å velge mellom flest mulig alternativer. Av denne grunn oppfattes norsk likestillingspolitikk som frihetsberøvende. Det kan se ut til at likhet er noe samtlige informanter ser på som en trussel. Informanten Pål er den som i minst grad betoner disse forskjellene, men også han forteller at forskjeller er viktig å bevare: ”Men jeg vil samtidig aldri kjøpt liksom dokker eller rosa lue til ham da [...]. Det er bare tull, at man skal liksom viske ut kjønnsidealene helt. Han ville fått lastebilder og blå klær”. Til tross for at han vil lære sin sønn å være ”omsorgsfull og inkluderende ovenfor andre, og myk og tilgjengelig for omgivelsene, selvoppofrende, at man har plass til flere enn seg selv i livet, og at man kan lytte”, forteller han at han samtidig ville lagt vekt på å bevare noen forskjeller i oppdragelsen av sin sønn. Denne utfordringen ser vi også hos informanten Frode, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke, som utdannet seg til å jobbe i helse og omsorgsektoren, men så snudd tvert om og tok seg en lederjobb i næringslivet. Han beretter at han ble ”litt lei av at det ikke var noen forskjeller på kvinner og menn”. Dette å frykte utslettelse av forskjeller er han ikke alene om gjøre. *Likestilling og livskvalitet 2007* hevder at med tanke på kjønnsutforming er ”det å ligne på det motsatte kjønn [...]vanskelig og rammes av stigmatisering” (Holter, Svare og Egeland 2008: viii).

Det er tydelig at det har forekommet endringer i det norske samfunnet med tanke på at mann og kvinne blir mer like. Informantene forteller at de ønsker å bevare noen forskjeller. At kjønnsidealene utviskes kan virke skremmende. Fremfor likhet betoner flere av informantene behovet for frihet til selv å kunne velge sin måte å gjøre mannlighet på. Den norske sosialantropologen Marianne Gullestad har påpekt at ordet likhet i norsk vokabular rommer to ulike betydninger, samt at ordet med høy frekvens blir tatt i bruk uten at det reflekteres over denne tvetydighet. Når norsk likestillingspolitikk i dag av noen omtales som ”statsfeminisme”, ser det ut til at det nettopp er en slik forveksling de mener finner sted. I boken *Det norske sett med nye øyne* forteller Gullestad at mens det i det engelske språket skilles mellom *equality* og *similarity* rommes de begge i det norske språk i ordet likhet (Gullestad 2002: 81). ”Likhetslogikken går i hovedsak ut på at personer i mange uformelle sammenhenger må oppfatte seg som like for å føle seg som like verdige”, skriver Gullestad (2002: 81). Dette er et poeng Gullestad henter fra den franske opplysningstenkeren Alexis de Tocqueville som viste til at ideen om likeverd let kan få betydningen ideen om likhet. I følge Gullestad er denne tendensen spesielt sterk i de nordiske landene. Det kan se ut til at flere av informantene i denne studien mener det er trekk ved den offentlige norske kjønnspolitikken som impliserer at kvinner og menn skal bli mest mulig like. Kanskje ser vi et eksempel på en slik forståelse av likestilling i rapporten *Likestilling og livskvalitet 2007*. Kanskje en noe

dristig påstand, men antydning til dette er å ane eksempelvis i det rapporten legger frem et av hovedfunnene sine: ”Flertallet av både kvinner og menn mener at likeverd er viktigere enn likestilling”(Holter, Svare og Egeland 2008: 94). Hvorvidt likeverd er viktigere enn likestilling var holdningsutsagnet rapporten bad deltakerne ta stilling til. Selv om likeverd settes opp mot likestilling, får faktisk holdningen støtte av 91 prosent av mennene mot 83 prosent av kvinnene, samtidig som 67 prosent av mennene og 46 prosent av kvinnene at de mener likestilling stort sett allerede er innført (Holter, Svare og Egeland 2008: 94). Tendensen til å tenke at likeverd ikke kan være likestilling ser ut til å komme til uttrykk også idet deltakeren bes om å ta stilling til holdningen: ”Menn og kvinner er grunnleggende forskjellige, og likestilling er derfor unødvendig” (Holter, Svare og Egeland 2008:105). Det kan kanskje se ut til likestilling i setningen har betydningen likhet. Designeren av utsagnet legger visse føringer ved å sette ”grunnleggende forskjeller” opp mot ”likestilling”, og en kan undre seg over hva grunnleggende forskjellighet henviser til og hvorvidt dette ikke kan være forenelig med likestilling.

Den amerikanske religionssosiologen Sally K. Gallagher finner denne diskusjonen også blant evangelikale kristne i USA (2003). Hun argumenterer for at likhetsdiskusjonen derimot er å forstå som en retorisk strategi. Vi har sett (i kap.2) at hun peker på at mens evangelikale kristne symbolsk sett holder fast på en tradisjonisme er deres praksis nærmere en egalitær ideologi. Hun mener likhetsdiskusjonen må sees i lys av at en holder fast på en symbolsk tradisjonisme. Til tross for at moderne erfaring integreres bevares det tradisjonelle. Hun viser til at feminister gjerne assosieres med forestillingen at menn og kvinner skal bli androgyne, eller ”unisex rolle” som informant Peter fra pinsebevegelsen omtaler dette som. “To the extent that gender conservatives remain successful in linking androgyny with egalitarianism, evangelical feminism is likely to remain both ideologically suspect and pragmatically unworkable in the minds of most ordinary evangelicals”, skriver Gallagher (2003:179). Kanskje er det en slik symbolsk tradisjonisme som er kilde til informantenes skepsis til likestilling?

6.2 Perspektiv på homofil mannlighet

Vi har sett at forskere som har studert mannsbevegelsen Promise Keepers har viste til at den tar sterkt avstand fra og fordømmer homofili, og at dette utspiller en viktig funksjon da det implisitt legitimerer at menn kan uttrykke (platonsk) kjærlighet ovenfor hverandre. Det finnes riktignok studier som viser at det er mulig å forene en homofil legning med evangelikal kristen tro i enkelte tilfeller. Eksempelvis skildrer den amerikanske sosiologen Scott Thumma bevegelsen *Good News* som er en organisasjon for homofile menn som ønsker å være

evangelikale og samtidig bevare begge de to identitetene (Thumma 2005: 80). Den amerikanske psykologen Gregory Lehne har, til tross for dette eksempelet på et harmonisk forhold mellom homofil identitet og religion, trolig rett når han hevder at religion i dag er en av de viktigste kildene en kan vende seg til for å finne støtte for et syn som sier at homofili moralsk sett er galt, noe forskningen på bevegelsen Promise Keepers ser ut til å vitne om.

Men det kan se ut til at det de siste ti årene har skjedd drastiske endringer i måten den norske befolkning ser på homofili. Undersøkelsen *Religion 2008*, iverksatt av det internasjonale forskingssamarbeidet *The International Social Survey Programme (ISSP)*, viser at synet på homofili har endret seg drastisk de siste ti årene. Sammenlignet med en tilsvarende undersøkelse gjennomført ti år tidligere av samme institusjon, *Undersøkelse om religion 1998*, er utviklingen at under 30 prosent av de spurte i dag synes seksualitet mellom to av samme kjønn er galt, mot nærmere 40 prosent i den eldre undersøkelsen (Schmidt 2009). Vi har tidligere sett at historikeren George Mosse argumenterer for at stereotypien av homofil mannlighet som feminin skyldes at homofil mannlighet i moderne tid har vært brukt som en mottype, det vil si en karikatur den stereotypiske hegemoniske mannligheten har vært konstruert i kontrast til. Disse stereotypiene hevder han ble dannet i Europa på atten- og nittenhundretallet.: ”Modern stereotypes did not exist in earlier ages, even if appearances mattered and men were supposed to walk and stand in a proper manner”, skriver Mosse (1996:5). Stereotypiene av homofil mannlighet ser ut til å eksistere fortsatt, men kanskje er vi i dag vitne til at de svekkes? Den amerikanske psykologen Gregory Herek hevder at perspektivet et individ har på homofile mannlighet er avhengig å finne gjenklang i individets sosiale omgivelser. Fiendtlige holdninger og handlinger rettet mot homofile menn kan ha en identitetsstyrkende funksjon kun dersom de sosiale omgivelsene også definerer seg antitetisk til homoseksualitet, og styrker individets sosiale kapital kun såfremt individet har et sterkt behov for å bli akseptert av en sosial gruppe hvis medlemmer ikke anerkjenner homofile menn eller homoseksualitet. Den defensive funksjonen kan videre kun utspilles når homofile menn kulturelt defineres på en måte som knytter homofile til et individs egne psykologiske konflikter (Herek 1995:345). Når det i det norske samfunn i dag blir større aksept for homoseksualitet kan det tenkes at dette skyldes at befolkningen i dag ikke lenger i samme grad definerer sin identitet antitetisk til homofil mannlighet og seksualitet.

Kaster vi et blikk på norsk medievirkelighet og de menn som der figurerer med en tydelig identitet som homofile er det likevel klart at vi finner mange eksempler på en mannlighet som betoner det som ”tradisjonelt” har vært feminint. Eksempler på homofile menn som får mye oppmerksomhet i media, som homofile, er eksempelvis stylisten Jan

Thomas (Mørch Husby), programlederen Per Synnes og blomsterdekoratøren Finn Viggo Schjøll, også kjent som Blomster-Finn. Blant informantene i denne studien er det kun et par som støtter opp om et bilde av homofil mannlighet som særpreget av å være feminin. Den ene av disse to er informanten Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke:

Det er jo selvfølgelig den feminine holdningen deres da. I hvert fall de som er feminine av dem da. Det skinner jo klart igjennom. Det er det som jeg personlig legger mest merke til[...]. De har mer behov for å prate om ting, mer sårbare, mer følelsesladet. Men nå har jeg ingen mannlige venner som er homofile. Men jeg kjenner en litt da, som har gått på folkehøyskole med noen kammerater av meg da, og han er jo helt motsatt da. Han er ikke synlig femi. Han driver med fallskjermhopping og er litt ekstrem. Så det behøver ikke stemme.

Vi har sett at Leif vegrer seg for å snakke for mye om følelser og heller avreagerer gjennom fysisk aktivitet. De homofile mennene han har truffet har hovedsakelig vært svært forskjellig fra ham selv, men med ett unntak:

Han [fallskjermhopperen] tenker jeg at er et unntak. Han kunne jeg blitt kamerat med, han kunne jeg ikke forestille meg at var homofil. Men ja, han er et unntak. Men jeg vet om flere som er homofile, f.eks. i klassen på medisin. De ser jeg at de kunne jeg ikke klart å kommunisere med, det blir en kulturforskjell altså. Det går igjen på det jeg snakket om i stad, at det er kulturforskjell mellom meg og de andre i klassen. Jeg går sammen med mine folk. Jeg klarer ikke å konversere med de andre. Det er totalt forskjellige kulturer altså, fordi de gjør ingen sånne andre ting som jeg driver med.

Det kan se ut til at homofile menn i Leifs øyne er mer feminine, og at han betrakter denne bekjente som var homofil og som ikke skiller seg spesielt ut som nettopp et unntak. En annen som tegner et slikt bilde av homofil mannlighet er informanten Peter, som tilhører pinsebevegelsen. Han skisseres kontrastene enda sterkere:

Jeg kjenner jo ikke så mange som er homofile[...]. For jeg har veldig sånn sekundære referanser jeg da. Jeg har kanskje bare sett et program her, og hørt folk.. Jeg jobber jo på et treningssenter, og der er det jo noen homofile som går å trener [...]. Med en gang de kommer inn døra så har de en helt annen kodeks for oppførsel, som er veldig feminin. Jeg merker det i hvert fall, som er veldig lite feminin selv i den forstand, merker veldig sånn at her er det en sånn kontrast. Så kan det jo være at jeg av og til trekker feile konklusjoner, men ofte så viser det seg jo at det er riktig. Men det finnes og feminine menn, ingenting galt om dem. Jeg tror ikke alle skal være som meg.

Peter forteller at han har et tynt erfaringsgrunnlag da han ikke har noen venner som er homofile. Det kan se ut til at dette er et tema informanten i utgangspunktet vegrer seg noe for å snakke om:

Jeg har ingen nære venner eller kjente som er homofile. Jeg tror, jeg er nok ikke den beste rent menneskelig sett som kan kommunisere med homofile. Jeg er ingen homohater eller noe som helst sånn. Det er sånne kardinalsnyder som kirka setter opp, og som egentlig er veldig trist fordi det slår tilbake på oss i mye verre grad enn vi skjønner. Det er en mye verre synd.. Nå kaller jeg det synd da. Jeg tror ikke at Gud skapte det sånn. Uansett hvordan du skal snu og vende på det, så tror jeg at det er et eller annet som ikke er som det skal være. Hvis jeg kan la det være med det. Ellers så blir det en lang utgreining..

Kristne kirkesamfunn har behandlet homofile menn uverdigg ser det ut til at Peter mener. Likevel understreker han at han mener homofili er synd. Det kan tenkes at vi her ser det samme skillet mellom synd og synder som vi tidligere har sett bevegelsen Promise Keepers operere med. Den amerikanske sosiologen John P. Bartkowski viser til at en mye brukt frase hos bevegelsens forkynnere lyder slik: "Hate the sin, love the sinner" (Bartkowski 2004:80). Peter understreker at han ikke er noen homohater og at han har et tynt erfaringsgrunnlag for bildene han tegner av homofil mannlighet. Likevel fremgår det tydelig av intervjuet at hans bilde av homofil mannlighet er at deres særpreg er at de er svært feminine:

Du ville nok få et bedre svar fra en som har et bedre erfaringsgrunnlag å snakke ut i fra, men jeg tror jo ikke at hvis du tenker deg et gitt scenario at Jesus kom ned til jorda, at han skulle modellere hvordan en mann skulle være, for en dag [...]. Da tror ikke jeg at han ville komme igjen med ei trang lærbukse og et rosa pannebånd og en tank-topp og oppført seg som ei jente, jeg tror ikke han ville ha brukt brunkrem og sminke [...]. Jeg tror ikke han ville hatt et ideal, som homsepatruljen, et program som jeg har sett et par ganger, hvor verdiene er totalt overfladiske. Det handler om at kjernen i hvordan du skal gjøre mennesker lykkelige handler på en måte om å fikse på kosmetiske ytre ting, og det vil forandre deg innvendig. Bibelen sier det stikk motsatte slik som jeg leser den.

Perspektivene informantene Leif og Peter innehar ser ut til å samstemme med et funn den amerikanske sosiologen Michael Schwalbe gjorde i forbindelse med en studie av den mytopoetiske mannsbevegelsen i USA: "Men (and women) who are fervent believers in rigidly defined gender roles tend to be the most homophobic", hevder Michael Schwalbe i boken *Unlocking the iron cage* (1996: 197). Informanten Peter er utvilsomt den av informantene som opererer med de mest rigide forestillingene om kjønn.

En annen måte å forklare forekomsten av slike bilder av homofil mannlighet som de to informantene tegner tar utgangspunkt i at de er bygget på begrenset personlig erfaring. Den amerikanske psykologen Gregory Herek argumenterer i artikkel *Psychological heterosexism and anti-gay violence* for at stereotypiske bilder av homofil mannlighet skapes da de kan møte psykologiske behov eller gi fordeler for personen som innehar perspektivet. Vi har sett at begge informantene understreker at deres bilder av homofil mannlighet er dannet på et begrenset empirisk grunnlag. Herek viser til at bildet kan ha noe han omtaler som en *forventningsmessig funksjon*. Forventede fordeler eller belastninger av møtet med homofile menn er det avgjørende for en person med denne strategi. ”In absence of direct experience with gay men or lesbians, plans future behavior so as to maximize rewards and minimize punishments”, skriver Herek (1995: 347). Videre kan disse bildene av homofil mannlighet han identitetsstyrkende funksjon. For personer som ikke har direkte kontakt med homofile er homofile menn primært å forstå som symboler, hevder Herek. De har til funksjon at de hjelper mennesker å øke egen selvtillit ved at de uttrykker viktige aspekter ved dem selv ved at de kunngjør hva de selv ikke er, hevder Herek (1995: 343). Informanten Peter ser ut til å være den som tydeligst skisserer sin mannlighet i kontrast til den homofile mannlighet. Han forteller at han har observert at det i tillegg til blant homofile menn også finnes heterofile menn som er feminine og understreker så: ”Jeg tror ikke alle skal være som meg”.

De øvrige informantene mener dette bildet av homofil mannlighet de to overnevnte informantene beskriver ikke gjenspeiler homofile menn slik de i realiteten er. Informanten Frode, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke, mener homofile menn også kan være relativt like heterofile menn:

Ja, jeg kjenner noen som er homofile, men ingen nære venner. Og så kjenner jeg noen som er lesbiske. I sånn tankegods så føler jeg at de er relativt like [andre menn], men at noen av dem har en mer sånn feminin framtoning [...]. Nå skiller jeg meg kanskje mye fra andre menn i forhold til det å føle seg truet av homofili da. Jeg har ikke noen vanskeligheter med å tilnærme meg de som har den legningen egentlig.. Jeg synes det er helt greit å forholde meg til.

Informanten Fredrik, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke, forteller også han at han mener homofile menn ikke er så homogen som en kan få inntrykk av gjennom media:

Jeg kjenner homofile som du ikke kunne visst at var homofile om du ikke visste de var homofile. Ja, du reagerer ikke på noe ved måten de er menn på. Og så kjenner jeg noen som er homofile hvor du tenker, de er nok homofile når du treffer de. Litt i væremåte og ja.. Sånne ting[...]. Noen kan du se det på at de er homofile, andre må en nesten vite det for å vite det.

Det er tydelig at ikke alle personene som figurerer i media som har stått frem som homofile har en feminin fremtoning. Informanten Pål, som tilhører pinsebevegelsen, forteller at han gjennom media har dannet seg et mer detaljert bilde av homofil mannlighet:

Du har liksom den stereotype homofile, som selvsagt skiller seg veldig fra andre menn. Så har du på den andre side folk som Per Kristian Foss og Kjell Erik Øye. Og Amund Djuve som er redaktør i DN [...]. Hvor det at de er homo ikke kan synes. Så det er veldig forskjellig om de skiller seg fra vanlige menn eller ikke. Så har du også Per Synnes og Jan Thomas som skiller vanvittig mye ut, som dyrker en sånn homofil identitet, mens Per Kristian Foss han er politiker, det er hans primære identitet.

Noen av informantene i denne studien legger faktisk vekt på positive forskjeller i det de skal beskrive homofil mannlighet. Informanten Helge, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke, forteller at han opplever homofile menn som mer reflekterte med tanke på egen identitet:

Det er først og fremst ved at de har en seksuell orientering som retter seg mot sitt eget kjønn, det er vel det fremste og kanskje det eneste kriteriet og da. Det er en veldig mangfoldig gruppe, så det er vanskelig å generalisere over dem. Samtidig så tror jeg jo det er noe i karikaturen av at homofile er mer feminine. Og da ikke i karikaturen i seg selv, men at deres feminine sider er mer integrert da. Og at de ofte har en tyngre prosess i forhold til dannelse av identitet som gjør at de ofte er litt mer reflekterte, men og mer sårbare da enn andre.

Helge er ikke alene om denne oppfatning. Dette forteller også informanten Lars, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke:

Jeg kjenner noen, men jeg har ikke veldig nære bekjente som er homofile. Det er typisk at man har et bilde av homofile som flåsete, litt sånn feminine personer. Ettersom de jeg har blitt kjent med opp gjennom så har ikke det stemt i det hele tatt [...]. Jeg synes det kan virke som de kan være flinkere til å lytte, bry seg, uten at jeg har noen veldig nære, så jeg kan liksom ikke bekrefte det helt. Det er det inntrykket jeg har i hvert fall, at de letter kan ty til.. Ja, litt mer sånn lyttende eller omsorgsfulle sida, tørr å tre inn i det fortere enn andre tørr.

Det store mannlighetsidealet for Lars var å være autentisk. Det kan se ut til at dette er egenskaper han ser hos homofile menn. Også en tredje informant skildrer positive forskjeller i måten homofile menn gjør mannlighet. Denne informanten skiller seg ut fra de øvrige ved at han selv er homofil. Informanten Haakon, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke, forteller at han som homofil er kritisk til stereotypien av homofil mannlighet som blant annet er synlig i media:

For meg er det viktig som homofil å definere seg klart som mann. For min del er nettopp det poenget, at man blir tiltrukket av sitt eget kjønn. Det er for meg det mest bakvendte man kan gjøre å liksom oppføre seg som om man på en måte.. I hvert fall å strebe etter å bli mer kvinne[...]. Jeg forstår ikke helt poenget med det, men jeg kan forstå underholdningsverdien av det da. Og at det kanskje er noen som gjør det sånn demonstrativt fordi at i mange samfunn så blir det mer godtatt med homoseksualitet, hvis man kan si at de er ikke menn. Fordi da er det mer godtatt at man gjør perverse ting, for da er de egentlig kvinner og kan tillate seg det.

Når homofil mannlighet beskrives som feminin kan det se ut til at Haakon mener dette skyldes at homofile har godtatt et perspektiv på seg selv som skapes for å umannliggjøre homofile menn. For øvrig tror han noen menn lever opp til denne stereotypien, men at dette primært er en subkultur:

Subkulturen eksisterer jo, så det fins jo homofile som oppfører seg feminint. Det er mulig at det er noe i det, men i hvert fall så kjenner jeg veldig mange som ikke oppfører seg sånn. Og for meg er det veldig kunstig i hvert fall med den veldig feminine oppførselen, så for meg så handler ikke seksuell orientering noe med kjønnsidentitet å gjøre i det hele tatt.

Når homofile har godtatt å leve ut denne rollen som den feminine mannen mener Haakon det er et tilfelle av selvdemonisering, og at denne rollen formidler at homofile menn ikke er ”ekte” menn:

Det har vært en så vanlig del av mannsbildet at man skal være en kvinnes mann, eller egentlig enda sterkere, at en skal forbruke kvinner da. Det har kanskje bidratt til at den subkulturen har blitt dannet også. Man har godtatt at man egentlig ikke er hundre prosent mann [...]. Min teori er det at den veldig sterke feminine fremtoningen[...] egentlig er selvdemoniserende. Det kan virke som om man lever ut seg selv helt og fullt, men egentlig så tror jeg at hvis man er så opptatt av å være spesiell, at man kanskje lever opp til de gamle stereotypiene.

Den franske sosiologen Pierre Bourdieu skriver i boken *Den maskuline dominans* at ”den dominerte [er] tilbøyelig til å anta det dominerende syn på seg selv” (Bourdieu 2000:129). Det kan se ut til at det er denne tematikk Haakon her reiser. Historikeren George Mosse argumenterer, som vi har sett, for at den homofile mannlighet ble brukt som en mottype, det vil si en type mannlighet den hegemoniske mannlighet ble konstruert i kontrast til. Dette at stereotypien av homofil mannlighet er ”selvdemoniserende” ser til en viss grad ut til å stemme med Bourdieus fortolkning av fenomenet. Den feminine adferden illustrerer at de dominerte har godtatt det dominerende syn på seg selv:

Den dominerende definisjonen av den seksuelle praksisens legitime form som en relasjon der det maskuline prinsippet dominerer (aktivt, penetrerende) over det kvinnelige (passivt, penetrert),

innebærer tabuet omkring feminiseringen som vanhelligelse av det maskuline, det vil si av det dominerende prinsipp, og denne feminiseringen er innskrevet i den homoseksuelle relasjon. Den universelle anerkjennelsen av den androsentriske mytologien kommer til syne i det at de homoseksuelle anvender dominansprinsippet på seg selv” (Bourdieu 2000:129).

Fremfor å godta det dominerende perspektiv på seg selv mener Haakon homofile menn burde legge vekt på de sterke sidene som følger av det å tilhøre en marginalisert gruppe: ”En har opplevd å være en minoritet[...], opplevd å være mer eller mindre uglesett, i hvert fall mer enn de fleste heterofile har opplevd. [...] Det kan og være positivt for personen å ha opplevd det. [...] En har en unik erfaring av å være annerledes”. Homofile menn er mer opptatt av å bli godtatt av andre og av å skape et godt rykte mener Haakon:

Mitt inntrykk er at flere homofile er mer opptatt av å bli godtatt i andres øyne [...]. Vanlige menn holdt jeg på å si, heteroseksuelle menn som hele tiden har erfaringen av at det ligger en aksept der uansett for den man er. Så har de [homofile] kanskje forestillingen om at her må man jobbe. Man må prestere for å være godtatt.. Men at man kanskje egentlig blir godtatt, men at en føler at en annerledes og at det kanskje derfor blir viktigere at en oppføre seg bra. Det kan jo være fint det da, at man får insentiv til å gjøre gode ting.

Informanten mener det å tilhøre en minoritet kan gi en viktig lærdom samt gi et insentiv til å gjøre gode handlinger. I boken *Numen, old men*, en bok om spiritualitet blant menn, argumenterer Joseph Gelfer for at litteratur om homofiles spiritualitet skaper en banebrytende mannlighet, noe han begrunner i at slik litteratur unngår mange klassiske patriarkalske feller (Gelfer 2009: 126- 137). Den er kritisk vår for hvordan patriarkatet fungerer, og av denne grunn kan hetofile menn lære noe med tanke på mannlighet: ”It is precisely the bondage of patriarchy from which all men need to ‘come out’ ” (Gelfer 2009:128). Som vi har sett vekker dette at homofil mannlighet integrer feminine kvaliteter i sin mannlighet beundring hos noen av informantene i denne studien.

6.3 Sammenligning

Når vi her har undersøkt informantenes perspektiver på likestilling og på homofil mannlighet har det også vært en målsetning å undersøke om det er sammenheng mellom refleksjonene informantene gjør seg og hvilket kristent miljø de har tilhørighet til.

Det første temaet vi her har sett på er informantenes likestillingsbegrep. Dette har vi gjort med utgangspunkt i variablene omsorg, makt og ansvar. Et fellestrekk ved informantenes likestillingsbegreper er at samtlige markant distanserer seg fra en definisjon av likestilling hvor mann og kvinne må gjøres like for å være likestilt. Det kan på bakgrunn av

dette kapittelet se ut til at den informanten som kanskje er minst opptatt av dette med viktigheten av å bevare forskjeller er informanten Pål, som tilhører pinsebevegelsen. Likevel er det tydelig at også han mener at det er tåpelig å skulle forsøke å gjøre kjønnene like. Skulle han oppdratt en sønn ville han gitt ham lastebiler og blå klær forteller han. Informantene i denne studien er ikke alene om dette å frykte at forskjellene mellom mann og kvinne skal minimeres. Rapporten *Likestilling og livskvalitet 2007* finner at for deltakerne av deres studie er ”det å ligne på det motsatte kjønn [...] vanskelig og rammes av stigmatisering” (Holter, Svare og Egeland 2008: 184).

Tross denne enighet om at likestillingsbegrepet ikke må innebære utslettelse av forskjeller mellom mann og kvinne, er det tydelig at informantene definerer begrepet svært ulikt seg imellom. To informanter legger ekstra stor vekt på forskjeller mellom mann og kvinne. De to tar utgangspunkt i bibeltekster når de skal snakke om likestilling. Begge tilhører et lavkirkelig miljø og vi har sett dem tegne instrumentelle bilder av ideell mannlighet. Den ene er fra pinsebevegelsen, Peter, og den andre fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, Leif. Informanten fra pinsebevegelsen er utvilsomt den som betoner forskjeller sterkest, men det er likevel likheter i deres synspunkter. De legger begge stor vekt på at menn er de beste lederne av natur, mens kvinner av natur er bedre egnet til å yte omsorg. Informanten fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke er likevel mer moderat. Det ser vi eksempelvis av hans syn på fordeling av makt og ansvar i familien. I familien mener han det ikke er gitt hvem som er den beste lederen.

Hos informantene fra Den norsk-lutherske frikirke samt den høykirkelige fløy av Den norske kirke finner vi et annet likestillingsbegrep. Vi har sett at frihet er det viktige for disse informantene. De er eksempelvis kritiske til kvotering med den begrunnelse at det er diskriminerende. Disse informantene ser ut til å betone forskjeller mellom mann og kvinne, men ikke i like stor grad som de to omtalt først. Utvidelse av fedrekvoten mottas eksempelvis med skepsis hos flere av disse informantene. De mener kvinner er biologisk sett nærest knyttet til barnet og dyktigere til å yte omsorg, og at mannens permisjon i det minste ikke må gå på bekostning av hennes. Dette har vi valgt å omtale som prinsipiell likestilling.

Likestillingsbegrepet hos de to siste informantene betoner forskjeller mellom kjønnene i mindre grad enn de øvrige. Den ene av de to tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, Lars, mens den andre tilhører pinsebevegelsen, Pål. Vi har sett at begge disse to informantene er positive til at fedrekvoten utvides. Informanten fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke forteller at han mener kvinner er bedre ledere da de har en sterkere psyke enn menn. Til tross for dette forteller han at tror den kjønnete skjevheten med tanke på

sysselsetting i det norske arbeidsmarkedet ”gjenspeiler ønsker”. Informanten Pål, som tilhører pinsebevegelsen ser ut til å være den som i mindre grad betoner kjønnes forskjellighet. Disse to informantene forståelse av likestillingsbegrepet ser ut til å skilles seg ut ved å være mindre opptatt enn de øvrige med tanke på det å bevare forskjeller mellom kjønnene. Men når det er sagt legger også disse vekt på at menn og kvinner er forskjellige.

I lys av det mønster vi fant i kapittelet om ideell mannlighet er det særlig informantene fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke som skiller seg ut ved at de sammenlignet med de to andre informantene med instrumentelle bilder av ideell mannlighet legger mindre vekt på forskjeller mellom mann og kvinne.

Når det kommer til hvordan forskjellighet tegnes med utgangspunkt i homofil mannlighet er det igjen informantene Peter, som tilhører pinsebevegelsen, samt informantene Leif, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, som betoner forskjellighet sterkest. Hos dem er homofile mannlighet assosiert med overdreven femininitet. Hos informantene Frode og Fredrik, som tilhører Den norsk-lutherske frikirke, samt informantene Pål, som tilhører pinsebevegelsen, tegnes et bilde av homofil mannlighet som ikke er så homogent. Noen homofile menn har en feminin måte å være mann på, men det finnes også mange homofile menn som ikke er slik. Dette finner støtte hos de øvrige informantene, men disse betoner i tillegg at homofile menn har noen positive forskjeller. Det kan se ut til at informantene Helge, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke, samt informantene Lars, som tilhører den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, mener homofile menn er mer empatiske. Helge mener ”deres feminine sider er mer integrert”, mens Lars mener de er ”flinkere til å lytte, bry seg”. Positivt forskjellige tror også informantene Haakon, som tilhører den høykirkelige fløy av Den norske kirke, og som selv er homofil at homofile menn kan være. Det å være en minoritetsgruppe som er ”mer eller mindre uglesett” innebærer en tyngre men lærerik identitetsprosess, tror han. Samtidig gir det insentiv til å gjøre gode handlinger for på det vis å oppnå aksept ”i andres øyne”.

Det er vanskelig å se et tydelig mønster med tanke på religiøs tilhørighet og perspektivene informantene har på likestilling samt homofil mannlighet. De interne forskjellene mellom informantene fra pinsebevegelsen er igjen store. Det gjelder for øvrig også informantene fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke selv om forskjellene mellom dem er mer moderate. Det kan tyde på at det er ulike meninger om dette i de forskjellige kristne miljøene. Informantene fra Den norsk-lutherske frikirke samt informantene fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke deler derimot relativt like perspektiver.

7 Hovedfunn og konklusjon

I denne studien har vi undersøkt mannlighet i fire ulike kristne miljøer. Det har vi gjort på grunnlag av et materiale bestående av intervjuer med åtte informanter. De fire miljøene som er studert er Den norsk-lutherske frikirke, pinsebevegelsen, den lavkirkelige fløy av Den norske kirke samt den høykirkelige fløy av Den norske kirke. Hvert av miljøene er i studien representert gjennom to informanter. Studien har hatt til hensikt å hente opp ulike forståelser av mannlighet innenfor de fire miljøene. Vi skal nedenfor se på de hovedfunn som har kommet ut av analysen av materialet.

7.1 Bilder av ideell mannlighet

Et spørsmål undersøkelsen har sett på er hvilke bilder av ideell mannlighet informantene tegner, og hvorvidt det er noe mønster i forhold til bildene som tegnes og tilhørighet i det religiøse landskapet. Analysen av intervjuene med de åtte informantene avdekket åtte ulike bilder av den ideelle mannen. Bildene lot seg sortere i to ulike kategorier. På den ene siden ble det skildret bilder av mannen som selvstendig, rasjonell, en å være trygg på, modig og som en martyr. På den andre side ble han beskrevet som autentisk, omsorgsfull og relasjonsorientert. Hovedtendensen i materialet fant vi å være at det på den ene side var informanter som tegnet opp instrumentelle bilder av mannlighet, mens det på den andre side var informanter som beskrev en ekspressiv mannlighet. Vi fant at halvparten av informantene tegnet instrumentelle bilder av ideell mannlighet, mens den andre halvparten skildret ekspressive bilder.

Det at instrumentelle bilder av ideell mannlighet kom frem hos flere, var et funn vi på forhånd ikke hadde ventet å gjøre. På den ene siden kan funnet være tilfeldig og ha å gjøre med dette utvalget av informanter. Men på den andre side er det faktorer som kan kaste lys over det. Stortingsmeldingen *Menn, mansroller og likestilling* peker på at idealene for mannlighet endrer seg gjennom en manns livsløp. Meldingen hevder videre at unge menn har en sterk tendens til å legge vekt på idealer som å være tøff, kunne prestere samt være sterk fysisk (St. meld. Nr 8: 141). Dette kan tenkes å være en faktor som kan forklare de mange instrumentelle bildene av ideell mannlighet. To av informantene i denne studien forteller eksempelvis at de har giftet seg. De samme to informantene ser ut til å ha de mest ekspressive bildene av ideell mannlighet; informanten fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke, Lars, og informanten fra pinsebevegelsen, Pål. Kanskje kan det ha sammenheng med erfaringer de har gjort seg. Stortingsmeldingen hevder at menn med alderen utvikler større trygghet og sjenerøsitet med tanke på mannlighet (St. meld nr.8: 142). I en studie av norske håndverkere i

tretti- og førtiårene fortalte mennene som ble intervjuet at de med økende alder og erfaring hadde blitt mindre engstelige for å virke umannlige ovenfor andre menn (Koldre 2006: 93).

Også Sally K. Gallagher (2005) finner i en studie av amerikanske kristne menn (og kvinner) at unge menn stiller strenge krav mens eldre menn tenker romslig om mannlighet. Hennes undersøkelse bygger på kvalitative intervjuer med amerikanske menn og kvinner som har lest John Eldredges bok *Wild at heart* (2001) (jf. omtale i kap. 2). Bokens bilde av mannlighet er, i følge Gallagher, en gjenintroduksjon av "the selfmade man" (jf. beskrivelse i kap. 2). Gallaghers materiale består av intervjuer med menn og kvinner i ulike aldre (Gallagher 2005). Studien finner blant annet at de unge mennene leser et annet innhold ut av boken enn hva de eldre mennene gjør. Hos de unge mennene vekker boken begeistring og gjenklang i deres egne drømmer og lengsler, mens de eldre mennene leser boken mer selektivt, og har gjort seg mer blandede erfaringer om boken. De leser boken i lys av sin livserfaring, påpeker Gallagher (2005: 148). For øvrig følger kvinnenes lesning samme mønster med tanke på engasjement. De unge kvinnene blir svært provosert over bokens skildring av kvinnelighet, mens de eldre kvinnene er mer pragmatiske. De unge jentene ble provosert over at femininitet i boken ble fremstilt som passivt og underlagt mannens handlekraft, mens de eldre kvinnene meddelte at dette budskapet så ut til å være til hjelp for deres ektefeller og var av den grunn mer positive til boken (Gallagher 2005: 156).

Med ett unntak var det informantene fra Den norske kirke som tegnet instrumentelle bilder av ideell mannlighet, mens informantene fra frimenighetene, med et unntak tegnet ekspressive bilder. Dette er et annet funn som kom uventet. Kanskje kunne en forventet å finne det motsatte, at de frikirkelige miljøene ville være de som holdt fast på "tradisjonell" mannlighet, mens informantene fra Den norske kirke ville være mer progressive. En grunn til dette er ikke minst at Den norsk-lutherske frikirke har vært i søkelyset for å være konservative i spørsmål knyttet til kjønn. Eksempelvis ordinerte kirkesamfunnet sin første kvinnelige prest, Katrine Bråtane, så sent som i 2006. Også pinsebevegelsen er kjent for å holde fast ved patriarkalske rammer. På den andre siden er det studier som viser at til tross for at de ytre rammene fortsatt er patriarkalske, har store endringer funnet sted på innsiden av miljøene. Bernice Martin hevder at "the Pentecostal doctrine of salvation, and its liturgical practices based on the gifts of the Spirit, carry a radically modernizing egalitarian impulse, albeit inside a formal patriarchal casing" (Martin 2003: 54 – 55). Martin argumenterer faktisk for at det at menn forblir i pinsemenigheter i seg selv er et lite paradoks da de tilsynelatende må betalte dyrt for sin deltakelse. I religionen blir menn "domestifisert" i ordets bokstavelige betydning. Det at disse mennene blir gjort husvante medfører at de kan risikere å bli stigmatisert som

“feminiserte” av sine kulturelle omgivelser hevder hun: “Much of what the church expects of them would stigmatize them as unmanly among their unconverted peers: giving up alcohol, drugs, gambling, sexual adventures” (Martin 2003: 55). Det ytre presset medfører, i følge Martin, at for mange av mennene i bevegelsen er det å forbli medlem av trossamfunnet prekært (Martin 2003:56). Med tanke på frimenighetene er det altså mulig å finne støtte i annen forskning for dette funnet.

Det er vanskeligere å forklare at idealene for mannlighet hos informantene fra Den norske kirke er relativt instrumentelle. Igjen må vi trekke frem at dette selvsagt kan ha med utvalget å gjøre. Et moment det er verdt å nevne er at de fire informantene i denne studien ikke er som ”kirkemedlemmer flest” i Den norske kirke. Harald Hegstad og Pål Repstad viser i artikkelen *Hvor kristen er folkekirken?* til at det kun er ett av ti medlemmer som går til gudstjeneste i Den norske kirke månedlig eller oftere (2002: 14). Informantene i denne studien er trukket fra denne gruppen. Et annet moment er at de høykirkelige miljøene er opptatt av å bevare den kirkelige tradisjonens høytidelige uttrykk. Kanskje er de høykirkelige relativt opptatt av å bevare tradisjonen ikke bare på det religiøse området, men også med tanke på andre spørsmål i livet. En indikasjon på det ser vi kanskje idet den ene informanten fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke forteller at han mener menn oppførte seg mer dannet før.

Et annet funn vi gjorde var at de instrumentelle bildene av den ideelle mannen kom til uttrykk i ulike utgaver i et lavkirkelig og i et høykirkelig miljø. Den høykirkelige utgaven av ”tradisjonell” mannlighet betonte den ideelle mannens kognitive kvaliteter, og la vekt på egenskapene rasjonalitet og selvstendighet. Den lavkirkelige instrumentelle mannen var derimot orientert rundt det å være modig, eksempelvis ved å ofre sitt liv for den kristne tro eller for nasjonen. Det kan se ut til at de to informantenes idealer var sterkere orientert rundt kropp og knyttet seg sterkere til mannens fysikk. Kanskje kan ulikhetene forklares utfra tilhørighet til ulike samfunnslag. Max Weber peker i boken *The sociology of religion* på en sammenheng mellom samfunnslag og grad av fokus på frelse. ”The lower the social class, the more radical are the forms assumed by the need for a savior”, hevder Weber (1964: 102). Middelklassen finner han at har en tilbøyelighet til å praktisere en rasjonell og etisk orientert religiøsitet (Weber 1964: 99).

Samtidig hadde disse informantene fellestrekk. Når det kom til bildene disse informantene tegnet av Jesus så det ut til at de i hovedsak var i samsvar med idealene de hadde beskrevet; Jesus var for flere av dem den ideelle instrumentelle mannen. Hos disse informantene så vi også en tendens til at det feminine ble underordnet det mannlige.

Eksempelvis så vi at en informant assosierte det feminine med det behagelige og med "kjødet". I kristen tradisjon henviser "kjødet" til kroppen, og videre gjerne til dens lyster som frister mennesket til å handle mot sin vilje/samvittighet. Det kan se ut til at disse informantene var mer tilbøyelige til holde fast ved patriarkalske gudsbilder.

Vi fant som sagt også flere ekspressive bilder av ideell mannlighet. De som skildret slike bilder la vekt på at idealmannen kunne uttrykke det som lå ham på hjertet. Egenskaper som de øvrige informantene kanskje ville definert som kvinnelige ble av disse informantene ansett for å være viktige for begge kjønn. Blant egenskapene de beskrev idealmannen med var det å være omsorgsfull, det å kunne snakke om sine følelser samt det å være opptatt av å dyrke gode relasjoner. Autentisitet og det å våge å vise svakhet var flere av dem opptatt av. Like fullt var også disse informantene opptatt av å bevare visse forskjeller mellom mann og kvinne. Den ideelle mannen ble beskrevet som en "myk, men sterk mann". Han hadde i tillegg til disse menneskelige egenskapene kvaliteter mer særegent mannlige. Eksempelvis ble han beskrevet som en å være trygg på. Et par av dem mente det var viktig å integrere maskuline og feminine sider ved sin personlighet. Når denne gruppen av informanter skulle beskrive Jesus skildret de ham, med ett unntak, med mer androgyne trekk. Det kan se ut til at Jesus av disse ble beskrevet med ekspressive egenskaper. Et par av dem fortalte også at de synes det var vanskelig å snakke om Jesus som mann.

Mange av funnene vi har gjort i denne studien med tanke på bilder av ideell mannlighet ser det ut til at vi i høy grad finner igjen i studier av Promise Keepers. Det er dog i hovedsak en organisasjon for konservative evangelikale kristne menn, med andre ord primært en lavkirkelig organisasjon (Connell 2000: 3). Vi ser eksempelvis i en studie gjort av den amerikanske sosiologen John P. Bartkowski (2001) beskrivelser av to ulike mannligheter, med utgangspunkt i to bøker utgitt av bevegelsen, som ser ut til å stemme overens med hva de lavkirkelige informantene i denne studien forteller. I den ene boken skrevet av Edwin Cole (1982) beskrives en instrumentell mannlighet, mens den andre boken skrevet av Gary Oliver (1993) skildrer en ekspressiv mannlighet. Felles for begge bøkene er at de er gjensidig kritiske til den andres måte å gjøre mannlighet på (Jf. kap. 2). Studier av bevegelsen ser ut til å indikere at det er en ekspressiv mannlighet som er hegemonisk i bevegelsen (Lockhart 2001). Det kan se ut til at informantene fra de lavkirkelige miljøene beretter at en slik mannlighet er hegemonisk også i de norske miljøene.

Hva som kan forklare at det er informantene fra de frikirkelige miljøene som er mest tilbøyelige til å tegne ekspressive bilder av ideell mannlighet har vi allerede diskutert ovenfor, men ett siste poeng vi vil gjøre er knyttet til det å delta i små fortrolige fellesskap. John P.

Bartkowski påpeker at en viktig del av å tilhøre mannsbevegelsen Promise Keepers er det å være med i mannsgrupper, såkalte "accountability groups". I disse gruppene holder menn hverandre ansvarlig ovenfor de syv løftene de har inngått (jf. kap. 2). Bartkowski forteller at flere av mennene han intervjuet pekte på disse gruppene som det mest appellerende ved bevegelsen (Bartkowski 2004: 95). Disse gruppene er det et åpent og intimt klima hvor menn kan snakke om sine svakheter og hvor det å skape gode relasjoner står i fokus (Bartkowski 2004). "There is no shame in a man confessing his struggles with problems in his life. Quite to the contrary, making oneself vulnerable is viewed as an act of courage", forteller Bartkowski (2004: 98). Det er rom for å vise følelser og svakhet, påpeker han (2004: 105). En slik kultur finner vi også igjen i lavkirkelige miljøer i Norge, ikke minst er det utbredt med slike små gruppefellesskap. Ofte omtales disse som cellegrupper, husgrupper eller smågrupper. Disse gruppene er derimot ikke kun for menn, men i slike grupper står likevel mye av det samme på agendaen; sosialt samvær, bønn og fortrolige samtaler. Kanskje er det slik innflytelse som gjør at de lavkirkelige informantene, eksempelvis gjennom deltakelse i slike grupper, lærer å uttrykke seg om sine følelser og erfaringer.

7.2 Refleksjoner rundt det å være mann

Et annet sentralt spørsmål tilknyttet problemstillingen er hvilke roller informantene mener at det norske samfunn samt kirke og menighet innlemmer dem i. Vi undersøkte her informantenes beskrivelser og vurderinger av de roller de mener de møter på de to arenaene.

Analysen av intervjuene antydte at seks ulike roller var å spore i informantenes refleksjoner rundt det å være mann i det norske samfunn. De seks rollene var: den instrumentelle mannen, metromannen, den frie mannen, den ansvarsfulle mannen, machomannen og familieforsørgeren. Sistnevnte rolle ga samtlige av informantene en beskrivelse og vurdering av ettersom de i intervjuet ble spurt direkte om å gjøre dette. Hos to av informantene fant vi en kritisk vurdering av denne rollen, slik den i dag er utformet i det norske samfunn. Den ene av disse informantene tilhørte pinsebevegelsen, mens den andre tilhørte den høykirkelige fløy av Den norske kirke. Deres kritiske vurdering av rollen skyldes at de var av den oppfatning at menn burde tildeles en større del av dette ansvaret enn kvinner. Når dette ansvaret i dag er beregnet å skulle deles med partneren var dette i strid med de to informantenes bilde av det å være en "tradisjonell" mann. Mens informanten fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke mente den forsørgerrolle menn hadde før medførte et høyere dannelsesnivå, mente informanten fra pinsebevegelsen at menn den gang tok et åndelig forsørgeransvar for familien. Disse kvalitetene mente de i dag var blitt borte som følge av endrede roller. Dette var viktige komponenter ved deres bilder av ideell mannlighet.

Hos de øvrige informantene var refleksjonen rundt dagens forsørgerrolle betydelig mer positiv. De var tilfredse med at ansvaret kunne deles med partner eller ektefelle.

Mønsteret vi fant med tanke på vurdering av rollen som familiens forsørger viste seg å være beskrivende for hovedtendensen i materialet. De øvrige rollene som ble beskrevet ble vurdert etter samme mønster. De seks som gav en positiv vurdering av rollen som familiens forsørger beskrev hovedsaklig roller de vurderte positivt, selv om vi også hos dem fant noen roller beskrevet som de var kritiske til. De to informantene som var kritiske til samtidens forsørgerrolle beskrev derimot ingen roller i det norske samfunn som de vurderte positivt.

De seks informantene som i hovedsak var positive til rollene i dagens norske samfunn, var blant annet kritiske til en metromannlig rolle. Dette ble beskrevet som en rolle hvor menn kunne være meget forfengelige og opptatt av sitt eget ytre, og hvor rolleforskjellene for menn og kvinner var små. Den kritiske vurderingen var da knyttet til at rollen gir lite rom for å imponere det motsatte kjønn. Videre var noen av dem noe kritiske til den instrumentelle rollen. De var også kritiske til rollen som den ansvarsfulle mannen. Disse informantene mente rollen tok fra dem for mye frihet, og påla dem ansvar og plikter utover hva de ønsket seg. Selv om disse informantene med andre ord hadde noen kritiske perspektiver, var deres refleksjoner i hovedsak positive til det å være mann i dag. Eksempelvis beskrev halvparten av dem sin rolle i det norske samfunn som en friere rolle. Med dagens rolle mente disse at menn blant annet kunne leve et friere følelsesliv samt ikke nødvendigvis måtte besitte god fysikk for å være mannlige.

Det var vanskeligere å peke på et tydelig mønster med tanke på tilhørighet til religiøst miljø og evaluering av roller i det norske samfunn. Det kan se ut til at det viktigste funnet med tanke på problemstillingen var at majoriteten av informantene var tilfreds med mansrollene de møter i det norske samfunn. Faktisk fortalte selv et par av informantene som skildret instrumentelle bilder av idealmannen at de var tilfreds med rollene i det norske samfunn. Kanskje indikerer dette at hegemonisk mannlighet i det norske samfunn er noe mer orientert rundt en instrumentell forståelse av mannlighet enn den som dominerer de kristne miljøene.

Det andre temaet vi så på i dette kapittelet var informantenes refleksjoner rundt det å være mann i kirke og menighet. Temaet viste seg å vekke engasjement og sterke meninger hos informantene. Analysen pekte her på at det var særlig en rolle i de lavkirkelige miljøene informantene var internt uenige om hvordan skulle vurderes. På den ene side fant vi negative vurderinger av rollen som var knyttet til at den la for mye vekt på (visse) følelser, mens den på den andre side ble vurdert positivt fordi den gav rom for å være ekte og autentisk. De to

informantene fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke var blant dem som internt var uenige om vurderingen av rollen. Når rollen ble vurdert negativt knyttet dette seg til at rollen innebar at menn var forventet å være følsomme og snakke om intime temaer. Informanten som var fornøyd med rollen la derimot vekt på at den gav rom for å leve ekte og autentisk, og mente at de kritiske vurderingene av rollen var forårsaket av fordommer og manglende mot hos disse menn. Uenighet så vi også hos de to pinsevennene. Den ene var kritisk til rollen da den forventer at en mann skal kunne vise følelser, samt oppføre seg rolig og forsiktig. Den andre informanten beskrev derimot en raus og romslig rolle. Det viste seg å være en tydelig sammenheng mellom idealer for mannlighet og vurdering av rollen. Hos informantene med instrumentelle idealer fant vi kritiske vurderinger, mens vi hos informantene med ekspressive idealer fant positive vurderinger.

Som vi har vært inne på ser informantenes ulike syn ut til å gjenspeile et bilde vi finner i studier av den amerikanske mannsbevegelsen Promise Keepers. Den ekspressive mannligheten er den som i dag er hegemonisk i bevegelsen, hevder Lockhart (2001: 81). Informantene i denne studien ser også de ut til fortelle at den instrumentelle mannligheten har mistet terreng til fordel for en mer ekspressiv mannlighet i de lavkirkelige miljøene. For øvrig er dette i tråd med Åse Røthings studie *Par på tvers av tro og kjønn* (2002) hvor noen av informantene beskriver en positiv moderne mannlighet i kristne miljøer. Denne mannsrollen gir rom for å vise følelser og svakhet (Røthing 2002: 229).

Undersøkelsen har i tillegg favnet informanter fra et mer høykirkelig kristent miljø. Også her fant vi skildringer av roller fra eget miljø de hadde gjort seg erfaringer med. Informanten fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke som vi så var kritisk til rollen i det norske samfunn, så ut til å være tilfreds med å være "tradisjonell" mann i de høykirkelige miljøene. Han beskrev rollen i positive termer som en selvransakende rolle. For øvrig var han kritisk til rollen i lavkirkelige miljøer. Den andre informanten fra dette miljøet var derimot ikke av den oppfatning at det var lettere å være mann i et høykirkelig miljø. Han beskrev rollen i eget miljø som sentimental. Den møtte ingen behov hos ham som mannlig tilhører. Til tross for likhetstrekk med den rolle vi har sett beskrevet i et lavkirkelig miljø. Det var på dette grunnlag vanskelig å skulle si noe om hvilken rolle som med utgangspunkt i materialet ser ut til å være mest utbredt i de høykirkelige miljøene.

Informantene med lavkirkelig tilhørighet som ga en negativ vurdering av en feminin rolle, fortalte også om roller i slike miljøer de trivdes med, til tross for at de mente at den feminine rollen var mest utbredt. Informanten fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke beskrev en praktisk og aktivitetsorientert rolle han som mann trivdes i. I organisasjonen KRIK

var denne rollen å finne. Informantene fra pinsebevegelsen beskrev en martyrrolle; en rolle hvor dualisme mellom frelse og fortapelse var i fokus i forkynnelsen, og hvor menn ble stilt på valg som medførte radikale konsekvenser for måten de levde sine liv. En studie av kristne ungdomsstevner på Sørlandet av Irene Tysnes fant at dualistisk forkynnelse fortsatt var å finne i en av pinsemenighetene, *Sarons Dal* (Tysnes 2005). Det ser med andre ord ut til at det fortsatt er noen lavkirkelige miljøer hvor de med instrumentelle idealer kan finne seg til rette.

Det viste seg å være flere negative vurderinger knyttet til beskrivelsene av rollene i kirke og menighet sammenlignet med beskrivelsene av rollene i det norske samfunn. Det kan kanskje indikere at det er vanskeligere å være ”tradisjonell” mann i kirke og menighet, og da særlig i de lavkirkelige miljøene. Hovedtendensen når det kommer til refleksjoner rundt det å være mann i kirke og menighet i dag, ser ut til å følge det samme mønsteret som rundt ideell mannlighet. Informantene med instrumentelle bilder av den ideelle mannen er i hovedsak kritiske til rollene i kirke og menighet, mens informantene med ekspressive bilder av den ideelle mannen i hovedsak reflekterer positivt rundt det å være mann i dag. I denne undersøkelsen er det informantene fra Den norske kirke som, med ett unntak, gjør seg kritiske refleksjoner rundt det å være mann i kirke og menighet i dag, mens denne refleksjonen hos informantene fra frimenighetene, med ett unntak, er mer positiv.

Selv om en slik ekspressiv mannlighet er hegemonisk internt i noen kristne miljøer er det lite trolig at den er hegemonisk i det norske samfunn. Røthing antyder at en slik mannlighet snarere er marginalisert i de ytre omgivelsene (Røthing 2002: 227). Kanskje kan de kritiske vurderingene av rollene i kirke og menighet ha sammenheng med at en slik rolle bryter med normer for atferd som er definert av det som er hegemonisk mannlighet i omgivelsene utenfor, og at det følger høye sosiale kostnader for menn som aktivt deltar i miljøet. Kanskje møter også kristne menn i Norge et ytre press som gjør det å være medlem av enkelte trossamfunn prekært, slik Bernice Martin beretter om i sin studie av pinsebevegelsen (Martin 2003:56). På samme tid kan det tenkes at den norske likestillingsdiskursen er med på å oppvurdere en slik mannlighet. Omsorg er eksempelvis en egenskap som verdsettes høyt i begge de to diskursene.

7.3 Likestilling og homofil mannlighet

Et tredje spørsmål vi reiste i innledningen var hva slags syn informantene har på likestilling og homofil mannlighet. Temaene likestilling og homofil mannlighet var ment å skulle kaste lys over hvordan informantene beskuet mennesker som er forskjellig fra dem selv (utenom for en av dem, som selv er homofil). Med tanke på det første temaet undersøkte vi informantenes

likestillingsbegrep med utgangspunkt i en definisjon av likestilling som hevder at likestilling handler om å oppnå en rettferdig fordeling av omsorg, makt og ansvar.

Samtlige informanter distanserte seg fra en definisjon av likestilling hvor mann og kvinne må gjøres like for å være likestilt. Selv den av informantene som la minst vekt på forskjeller var også han tydelig i sin sak: det er tåpelig å skulle forsøke å gjøre kjønne helt like. Rapporten *Likestilling og livskvalitet 2007* peker på at det å ligne det motsatte kjønn er noe både menn og kvinner erfarer å være vanskelig og noe som medfører stigmatisering (Holter, Svare og Egeland 2008: 184). Til tross for at informantene hadde dette utgangspunktet felles endte de opp med å definere likestillingsbegrepet svært ulikt. Vi fant at det i hovedsak var tre ulike definisjoner av likestilling. To av informantene la stor vekt på forskjellene mellom mann og kvinne, og definerte begrepet likestilling på grunnlag av en sterkt essensialistisk forståelse av kjønn. Begge de to tilhørte et lavkirkelig miljø. Den ene pinsebevegelsen og den andre den lavkirkelige fløy av Den norske kirke. Førstnevnte vendte seg primært til Bibelen i det mannlige og kvinnelige egenskaper ble definert. Menn er fra naturens side best egnet til å være ledere, mens kvinner av natur er bedre egnet til å yte omsorg, mente disse to. Når det kom til det å være leder i familien viste det seg derimot at informanten fra den lavkirkelige fløy av den norske kirke var mer moderat. For øvrig var det de samme to informantene som i lys av ideell mannlighet hadde et negativt syn på familie. For å leve ut deres idealer måtte mannen i ytterste konsekvens forsake familielivet. Det er også tydelig at de to informantene legger en sterkt essensialistisk forståelse av mannlighet til grunn. Mannlighet er i høy grad noe som følger av kroppen, og det å ha den rette kroppen kan da tenkes å være av større betydning for dem enn de øvrige.

Hos informantene fra Den norsk-lutherske frikirke samt den høykirkelige fløy av Den norske kirke fant vi at likestilling betød prinsipiell likestilling, og den enkeltes frihet til å kunne velge var det viktigste. De var opptatt av at ingen skulle bli diskriminert og mente at kvotering var å betrakte som nettopp dette. Også disse informantene frontet kvinnen som dyktigst til å yte omsorg, og var samtidig tilbøyelige til å trekk frem menn som bedre ledere. Selv om også disse betonte at det var forskjeller mellom mann og kvinne, gjorde de det ikke i like stor grad som de to omtalt først. Også hos noen av disse informantene kan det se ut til at det var en tendens til at mannlighet ble forstått essensialistisk, men denne essensialisme var hos dem mer fleksibel. Det ser ut til at tendensen var at det viktig ved kroppen for disse informantene var de kognitive sidene, i det minste de to fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke, mer enn i form av god fysikk.

Likestillingsbegrepet hos de to siste informantene la minst vekt på forskjeller mellom mann og kvinne. De to tilhørte den lavkirkelige fløy av Den norske kirke og pinsebevegelsen. I motsetning til de øvrige var disse entydig positive til utvidelse av fedrekvoten. Informanten fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke fortalte faktisk også at han trodde kvinner var sterkere enn menn psykisk. Informanten som tilhørte pinsebevegelsen var den som la minst vekt på kjønnes forskjellighet. Mann og kvinne bør stille helt likt både i hjemmet og i arbeidslivet mente denne informanten. Likefullt mente også disse informantene at det var viktig å huske på at menn og kvinner er forskjellige.

Et noe overraskende funn var at likestillingsbegrepet ble definert på relativt lik måte hos informantene fra Den norsk-lutherske frikirke som hos informantene fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke. Mens idealene hos informantene fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke var instrumentelle, var idealene hos informantene fra Den norsk-lutherske frikirke ekspressive. Flere undersøkelser viser at forståelse av mannlighet og syn på likestilling ikke nødvendigvis følger et tydelig mønster, slik tilfellet ser ut til å være her. Rapporten *Likestilling og livskvalitet 2007* viser til at det er flere tilfeller hvor internasjonal forskning har slått sammen forståelse av kjønn og syn på likestilling, og tenkt at det ene følger av det andre (Holter, Svare og Egeland 2008: 184). Derimot viser flere undersøkelser at dette er å forenkle bildet kraftig, blant annet viser undersøkelsen *Likestilling og livskvalitet 2007* samt dens forgjenger *Menn i Norge 1988* dette. Førstnevnte undersøkelse finner at likestillingsstrukturen har endret seg mer enn kjønnssystemet i Norge (Holter, Svare og Egeland 2008: 185). Samme undersøkelse finner likevel at det å ha "tradisjonelle" (les: instrumentelle) idealer for mannlighet reduserer sjansen for "likestilt praksis". Begrepet likestilt praksis refererer til det at partene i hovedsak deler likt på arbeidsoppgavene. Vår undersøkelse ser grovt sett ut til å vise denne tendensen, men som vi har påpekt er korrelasjonen svakere hos noen av informantene.

Med tanke på temaet homofil mannlighet viste analysen at majoriteten av informantene mente det fantes ulike varianter av homofil mannligheter. Kun to av informantene understreket at homofile menn var svært forskjellige fra dem selv. Dette var de samme to informantene som la mest vekt på forskjeller i sin definisjon av likestillingsbegrepet. Den ene var fra pinsebevegelsen, den andre fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke. Hos dem var homofil mannlighet assosiert med overdreven femininitet. De øvrige informantene beskrev homofil mannlighet med flere nyanser. Dette kunne vi se hos informantene fra Den norsk-lutherske frikirke, samt den andre informanten fra pinsebevegelsen. De pekt på at homofil mannlighet har ulike ansikter, eksempelvis noen

innflytelsesrike politikere og redaktører. Noen homofile menn har en feminin måte å være mann på, men det finnes også mange homofile menn som ikke er slik mente de. Hos de to informantene fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke samt den ene informanten fra den lavkirkelige fløy av Den norske kirke trekkes homofil mannlighet frem som positivt forskjellig. Homofile menn beskrives som mer empatiske, mer i kontakt med sine feminine sider. De er gjerne flinkere til å lytte og til å bry seg, forteller en av dem. Den ene av informantene fra den høykirkelige fløy av Den norske kirke er selv homofil. Han fortalte at han trodde det å være homofil medførte en tyngre, men lærerik, identitetsprosess. Videre fortalte han at han trodde det å tilhøre en minoritet impliserer et ønske og insentiv til å arbeide for å oppnå aksept og velvilje.

Med et par unntak, differensierer altså informantene mellom ulike homofile mannligheter. De to informantene som ikke differensierer har det felles at de tilhører et lavkirkelig miljø samt har "tradisjonell" bilder av ideell mannlighet. Når majoriteten beskriver ulike varianter av homofil mannlighet, samt beskriver homofile menn på en positiv måte, speiler det en utvikling som vi kan se igjen i større undersøkelser. ISSP Undersøkelsen *Religion 2008* antyder som nevnt at synet på homofili har endret seg markant de siste ti årene. Mens tilsvarende ISSP undersøkelse fra 1998 viste at 40 prosent ment seksualitet mellom to av samme kjønn var galt, var det mindre enn 30 prosent som meddelte at de mente dette i den nyeste undersøkelsen. Selv om vi ikke spurte direkte om informantenes syn på homofili gir beskrivelsene deres en indikasjon på aksept av homofili. Studiene av Promise Keepers viste til en relativt entydig vurdering av homofili som syndig i bevegelsen. Det kan se ut til at det kanskje er en større aksept i de norske miljøene.

Hovedtendensen med tanke på problemstillingen, når det kommer til informantenes syn på likestilling og homofil mannlighet er vanskelig å skissere entydig. Materialet er sammensatt og viser ulike og tidvis motstridende tendenser. Det er tydelig at det er en sammenheng mellom det å tegne instrumentelle bilder av mannlighet og tilhøre et lavkirkelig miljø på den ene siden, og det å betone forskjellighet på den andre side. Vi har sett at begge de to informantene som tegnet en lavkirkelig variant av "tradisjonell" mannlighet både legger mest vekt på forskjeller mellom mann og kvinne, og mellom dem selv og homofile menn. Med tanke på synet på homofil mannlighet har de øvrige tilnærmet likt syn, selv om noen av informantene legger mer vekt på positive forskjeller. Med tanke på likestilling er bildet snudd. Her legger majoritetene stor vekt på forskjellighet. Dette gjelder som vi har sett informantene fra Den norsk-lutherske frikirke og informantene fra den høykirkelige fløy av Den norske

kirke som viser seg å ha et omtrent tilsvarende syn på likestilling. Det er her vanskelig å peke på et tydelig mønster med tanke på sammenheng mellom syn og tilhørighet til religiøst miljø.

7.4 Konklusjon

En overordnet målsetning for denne studien har vært å hente ut ulike forståelser av mannlighet i forskjellige religiøse miljøer. Dette har vi forsøkt å gjøre med utgangspunkt i tre forskningsspørsmål: Hvilke bilder har informantene av ideell mannlighet? Hvilke roller mener informantene at det norske samfunn samt kirke og menighet innlemmer dem i? Hva slags syn har informantene på likestilling og homofil mannlighet? Materialet vi har analysert har vist seg å være sammensatt og tendensene er ikke alltid entydige. Noen funn var likevel mer fremtredende og entydige enn andre. Skal vi kort oppsummere hovedtendensen i materialet ser den ut til at den instrumentelle tenkningen rundt mannlighet er sterkest i Den norske kirke, da særlig i den høykirkelige fløy. For øvrig viser det seg at en "tradisjonell" mannlighet er å finne også i de mer lavkirkelige miljøer som pinsebevegelsen, men det ser på grunnlag av vårt materiale ut til at det i disse miljøene er en mer ekspressiv mannlighet som er hegemonisk. Også i Den norsk-lutherske frikirke ser det ut til at en ekspressiv mannlighet dominerer. Som vi har sett har informantene fra Den norske kirke, med ett unntak, de mest instrumentelle bildene av ideell mannlighet samt gjør seg de mest kritiske refleksjonene rundt det å være mann i dag, mens informantene fra frimenighetene, med ett unntak, har ekspressive bilder av ideell mannlighet og reflekterer mer positivt rundt det å være mann i dag.

7.5 Studiens begrensninger og implikasjoner for fremtidig forskning

Det er forsket lite på mannlighet i kristne miljøer i en norsk kontekst. Denne studien vil derfor kunne danne et utgangspunkt for videre forskning. Det er flere temaer det kunne være interessant å forske videre på. Det ene vi her vil trekke frem er knyttet til utvalget og dets sammensetning. Det kunne for det første vært spennende å gjøre en større studie. Denne studien har en klar begrensning med tanke på antallet informanter som er intervjuet. En større studie ville kunnet gitt sikrere og mer presis informasjon. For det andre kunne et annet utvalg av informanter utvidet bildet. Eksempelvis kunne det vært interessant å intervjuer menn i forskjellige aldersgrupper. Vi har sett at annen forskning viser at mannlighet gjerne blir forstått på en romsligere måte hos menn med mer livserfaring (Gallagher 2005). Videre kunne det vært spennende å intervjuer også ektefeller og partnere. Det kunne for øvrig også vært spennende å studere flere høykirkelige miljøer, som eksempelvis menn fra Den romersk katolske kirke. De høykirkelige viste seg i denne studien å ha relativt instrumentelle idealer

for mannlighet. Hvorvidt det er lettere å være ”tradisjonell” mann i høykirkelige miljøer kunne det vært spennende å undersøke nærmere. Et miljø innen Den norske kirke vi

Det andre tema vi vil trekke frem som vi mener det kunne være spennende å utforske nærmere er mannsroller i lavkirkelige miljøer. Tilsynelatende er det her roller som skaper intern debatt og uenighet menn imellom. Det kan se ut til at følelsesregisteret som benyttes i noen lavkirkelige miljøer vekker frustrasjon hos noen menn, mens andre menn betoner dette som en styrke ved miljøet, at det er rom for å leve ekte og autentisk. Det kunne vært fruktbart å innhente mer konkret informasjon knyttet til dette. En variabel det kunne være verdt å sette under lupen i den sammenheng er betydningen av små gruppefellesskap, gjerne omtalt som cellegrupper. Det kunne vært spennende å studere forholdet mellom det å være med i et lite gruppefellesskap, såkalte cellegrupper, og idealene for mannlighet. En annen variabel det kunne være verdt å undersøke nærmere er spiritualitet. Hvorvidt det er sammenheng mellom idealer for mannlighet og hvordan deres spiritualitet kommer til uttrykk. Elisabeth Weiss Ozorak (1996) viser til en sammenheng mellom et individs kjønnete sosialisering og dets religiøse erfaring. Menns religiøse erfaring har en tendens til å orientere seg rundt Guds makt og Guds dom, samt deres egen åndelige disiplin, hevder hun. De samme mennene sosialiseres, i følge Ozorak, til å verdsette makt, autonomi og rettferdighet. Kvinnerollen som gjerne er sentrert rundt relasjoner og evnen til å yte omsorg for andre gjenspeiles i kvinners religiøse erfaring som gjerne i høyere grad å fokusere på en personlig relasjon til en kjærlig Gud, samt relasjonene med sine trosfeller, hevder Ozorak (1996: 18). Hvilken rolle menn er sosialisert inn i ser ut til å ha implikasjoner for hva slags religiøsitet det er rom for at de kan oppsøke. Vi kan se antydninger til dette i undersøkelsen. Vi har sett at bildene informantene tegner av Jesus i høy grad speiler egne mannlighetsidealer.

Til tross for undersøkelsens begrensninger mener vi den alt i alt tilfører fagfeltet mye nyttig informasjon. Den fanger opp mange interessante tendenser det etter vår oppfatning vil kunne være verdt å forske videre på. Eksempelvis antyder den noen sammenhenger mellom bilder av ideell mannlighet og tilhørighet til kristne miljøer. Vi håper at undersøkelsen, tross materialets begrensede størrelse, kan danne et utgangspunkt for videre forskning på feltet.

Litteraturliste

- Bartkowski, John O. 2001: "Breaking walls, Raising Fences. Masculinity, Intimacy, and Accountability among the Promise Keepers" i *Promise Keepers and the new masculinity. Private lives and public morality*. Boston: Lexington Books. s. 33 – 53.
- Bartkowski, John O. 2004: *The Promise Keepers. Servants, soldiers and, godly men*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Birkelund, G.E. og Petersen, T. 2003: "Det norske likestillingsparadokset" i I. Frønes og L. Kjølsvold, red. *Det norske samfunn*. 4. utgave. Oslo: Gyldendal akademisk. s. 126 – 153.
- Bourdieu, Pierre 2000: *Den maskuline dominans*. Oversatt av Knut Stene-Johansen. Oslo: Pax forlag.
- Brandth, Berit og Kvande, Elin 2003: *Fleksible fedre. Masculinitet, arbeid, velferdsstat*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Bratterud, Å., Emilsen, K. og Lillemyr, O.F. 2006: *Menn og omsorg. I familie og profesjon*. Bergen: Bokforlaget.
- Brickner, Bryan 1999: *The Promise Keepers. Politics and Promises*. Lanham (Maryland): Lexington books.
- Butler, Judith 1999: *Gender trouble. Feminism and the subversion of identity*. 2. utgave. London: Routledge.
- Calhoun, Craig (red.) 2002: *Contemporary sociological theory*. Oxford: Blackwell Publishing.
- Carrigan, T., Connell, R.W. og Lee, J. 1985: "Towards a new sociology of masculinity" i *Theory and society*. 14(5). s. 551 – 604.
- Clatterbaugh, Kenneth 1997: *Contemporary perspectives on masculinity. Men, women, and politics in modern society*. Second edition. Colorado: Westview Press.
- Cole, Edwin 1982: *Maximized Manhood. A guide to family survival*. Springdale PA: Whitaker House.
- Connell, Robert 2000: *The men and the boys*. Cambridge: Polity press.

- Connell, Robert 2005: *Masculinities*. 2. utgave. Cambridge: Polity press.
- Elderedge, John 2001: *Wild at heart. Discovering the secret of man's soul*. Nashville (Tennessee): Thomas Nelson Inc.
- Engelstad, Fredrik 2003: "Makt i det norske samfunn" i I. Frønes og L. Kjølsvold, red. *Det norske samfunn*. 4. utgave. Oslo: Gyldendal akademisk. s.43 - 68
- Evans, Tony 1994: "Spiritual purity" i J. Hayford m.fl., red. *Seven promises of a Promise Keeper*. Colorado Springs: Focus on the family. s. 73 – 82
- Everett, Eurus Larry og Furseth, Inger 2004: *Masteroppgaven. Hvordan begynne og fullføre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fox, Matthew 2003: *Wrestling with the prophets. Essays on creation spirituality and everyday life*. New York: Penguin Group Inc.
- Gallagher, Sally K. 2003: *Evangelical identity and gendered family life*. New Brunswick: Rutgers University Press.
- Gallagher, Sally K. 2005: "Godly manhood going wild? Transformations in conservative protestant masculinity". i *Sociology of religion*. 66(2). s.135 – 160.
- Geels, Antoon og Wikström, Ove 2001: *Introduktion til religionspsykologi. Det religiøse menneske*. Oversatt av Jette Frantzen. København: Gads forlag.
- Gelfer, Joseph 2009: *Numen, Old Men. Contemporary Masculine Spiritualities and the Problem of Patriarchy*. London: Equinox publishing.
- Grimen, Harald 2004: *Samfunnsvitenskaplige tenkemåter*. 3. utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gullestad, Marianne 2002: *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hauke, Manfred 1993: *Gud fader eller Gud moder? En granskning av feministisk teologi*. Ørebro: Bokforlaget Libris.
- Hegstad, Harald og Repstad, Pål 2002: "Hvor kristen er folkekirken. Om folkekirkelighet og ritualer" i O.G. Wisnes, red. *Tallenes tale 2002. Perspektiver på statistikk og kirke*. Trondheim: Tapir. s. 13 -30.

- Henriksen, Jan-Olav og Krogseth, Otto. red. 2001: *Pluralisme og identitet*. Oslo: Gyldendal akademiske forlag.
- Herek, Gregory 1995: "Psychological heterosexism and anti-gay violence" i M.Kimmel og M.Messner, red. *Men's lives*. 3.utgave. Boston: Allyn and Bacon forlag. s.254 – 266.
- Holter, Øystein Gullvåg og Aarseth, Helene 1993: *Menns livssammenheng*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.
- Holter Ø. G., Svare H., og Egeland C. 2008: *Likestilling og livskvalitet 2007*. Oslo: Arbeidsforskningsinstituttet.
- Kimmel, Michael S. 2006: *Manhood in america. A cultural history*. 2.utgave. Oxford: Oxford university press.
- Koldre, Erik 2006: *Håndverkermenn og mannlighet*. Oslo: E. Koldre.
- Kvale, Steinar 1997: *Det kvalitative forskningsintervju*. Oversatt av Tone M. Anderssen og Johan Rygge. Oslo: Ad notam Gyldendal.
- Laqueur, Thomas 1990: *Making sex. Body and gender from the greeks to Freud*. Cambridge: Harvard university press.
- Lehne, Gregory 1998: "Homophobia among men: supporting and defining the male role" i M.Kimmel og M.Messner, red. *Men's lives*. 4.utgave. Boston: Allyn and Bacon forlag. s. 237 – 249.
- Lockhart, W. H. 2001: " 'We are one life,' but not of one gender ideology" i R.Williams, red. *Promise Keepers and the new masculinity. Private lives and public morality*. Boston: Lexington Books. s.73 – 92.
- Lorentzen, J. 2006: "Forskning på menn og mannlighet" i J.Lorentzen og W.Mühleisen, red. *Kjønnsforskning. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget. s.121 – 135
- Macionis, J. og Plummer, K. 2002: *Sociology. A global introduction*. 2.utgave. Harlow, Pearson Education Ltd.
- Martin, Bernice 2003: "The Pentecostal gender paradox" i R.Fenn, red. *The Blackwell companion to sociology of religion*. Oxford: Blackwell. s.52 – 66.
- Messner, Michael 1997: *Politics of masculinities. Men in movements*. California: Sage.

- Moi, Toril 2002: *Hva er en kvinne? Kjønn og kropp i feministisk teori*. 2.utgave. Oversatt av Rakel Christina Granaas. Oslo: Gyldendal.
- Mosse, George L. 1996: *The image of man. The creation of modern masculinity*. New York, Oxford university press.
- Müller, Preben 2007: *Pen søker trygg. Hvordan kvinner undertrykker menn*. Oslo: Kagge forlag.
- Oliver, Gary 1993: *Real men have feelings too. Men of integrity*. Moody press, Chicago.
- Ozorak, Elizabeth Weiss 1996: "The Power, but Not the Glory. How Women Empower Themselves Through Religion" i *Journal for the Scientific Study of Religion*. 35(1). s. 17 – 29.
- Promise Keepers 2009: *The Seven Promises Resource Center* [online]. Tilgjengelig fra: <http://www.promisekeepers.org/community/7promisesresourcecenter> [Hentet: 18. november 2009]
- Repstad, Pål 1993: *Mellom nærhet og distanse*. 2.utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Repstad, Pål 2002: *Dype, stille, sterke, milde. Religiøs makt i dagens Norge*. Oslo: Gyldendal akademiske.
- Repstad, Pål 2005: "Noen hovedlinjer og ettertanker" i H.Hegstad og P.Repstad, red. *Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring*. Bergen: Bokforlaget. s.267 – 276.
- Repstad, Pål og Henriksen, Jan-Olav (red.). *Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring*. Bergen: Bokforlaget.
- Riis, Ole og Woodhead, Linda 2007: "Religion and emotions" i I.Furseth og P.Leer-Salvesen, red. *Religion in late modernity. Essays in honor of Pål Repstad*. Trondheim: Tapir academic press. s. 153 – 170.
- Rohr, Richard 1989: *Villmannen. Fire taler om mannsfrigjøring*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag.
- Rotundo, Anthony E. 1993: *American manhood: Transformations in masculinity from the revolution to the modern era*. New York: Basic Books.
- Rubin, Herbert J. og Rubert, Irene S. 2005: *Qualitative interviewing. The art of hearing data*. 2.utgave. London: Sage Forlag.

- Røthing Åse 2002: *Par på tvers av tro og kjønn. Idealer, strategier og forhandlinger*. Oslo: Unipub forlag.
- Røthing, Åse 2004: *Parforhold. Idealer, forhandlinger, strategier*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Sand, M. S. m.fl. 2008: "Erectile Dysfunction and Constructs of Masculinity and Quality of Life in the Multinational Men's Attitudes to Life Events and Sexuality" i *Journal of Sexual Medicine*. Malden (USA): Blackwell publishing. 5(3). s. 583- 594.
- Schmidt, Ulla 2009: *Religion og verdier* [online]. Tilgjengelig fra: <http://www.kifo.no/doc//Religion%20og%20verdier%20US.pdf> [Hentet 19.november 2009].
- Schwalbe, Michael 1996: *Unlocking the iron cage*. Oxford: Oxford university press.
- Simpson, Mark 1996: *It`s a queer world. Deviant Adventures in Pop Culture*. London: Vintage.
- Simpson, Mark 2002: *Meet the metrosexual* [online]. Tilgjengelig fra: http://www.marksimpson.com/pages/journalism/metrosexual_beckham.html [Hentet 22.november 2009].
- Solbrække, Kari Nyheim og Aarseth, Helene 2006: "Samfunnsvitenskapenes forståelser av kjønn" i J.Lorentzen og W.Mühleisen, red. *Kjønnsforskning. En grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget. s.63 – 76
- Spurkeland, Jan 2004: *Relasjonsledelse*. 2.utgave. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stortingsmelding nr. 8 2008: *Menn, mansroller og likestilling*. Oslo: Barne- og likestillingsdepartementet.
- Sødal, Helje Kringlebotn 2004: "Pinsebevegelsen" i V.Haanes og H.K.Sødal, red. *Tro og tradisjon*. Bind 2. Kristiansand: Høyskoleforlaget. s.317 – 328.
- Sødal, Helje Kringlebotn 2007: "Hvor brenner Brand fremdeles?" i O.Hovdelien og S.J.Kristiansen, red. *Fra Dante til Umberto Eco. Atten tekster om teologi og litteratur*. Oslo: Unipub. s. 115 – 128.
- Thagaard, Tove 2003: *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

- Thumma, Scott 2005: "Negotiating a religious identity. The case of the gay evangelical" i S.Thumma og E.R.Gray, red. *Gay religion*. Walnut Creek (California): Altamira press. s.67 – 82.
- Trysnes, Irene 2005: "Å campe med Gud. Kristne sommerstevner på Sørlandet" i H.Hegstad og P.Repstad, red. *Mykere kristendom? Sørlandsreligion i endring*. Bergen: Bokforlaget. s.91 – 105.
- Vike, Halvard (red.) 2001: *Likhetens paradokser. Antropologiske undersøkelser i det moderne Norge*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Weber, Max 1964: *The Sociology of Religion*. Oversatt av Ephraim Fischhoff. London: Methuen & Co Ltd.
- Weber, Max 2000: *Makt og byråkrati. Essays ompolitikk og klasse, samfunnsforskning og verdier*. 3.utgave. Oversatt av Dag Østerberg. Oslo: Gyldendal.
- Whitehead, S.M. og Barrett, F.J., red 2001: *The masculinities reader*. Oxford: Blackwell Publishers.
- Whitehead, Stephen M. 2002: *Men and masculinities*. Cambridge: Polity press.
- Williams, Rhys H. 2001: *Promise Keepers and the new masculinity. Private lives and public morality*. Boston: Lexington Books.
- Woodhead, Linda 2001: "Feminism and the Sociology of religion: From gender-blindness to gendered difference", i R. K. Fenn, red. *The Blackwell companion to sociology of religion*. Oxford: Blackwell. s.67 – 84.
- Woodhead, Linda 2005: "On the Incompability between Christianity and Holistic Spirituality" i *Nordic Journal of Religion and Society*. 18(1). Trondheim: Tapir academic press. s.49 – 61.

Vedlegg: Intervjuguide

Informasjon og samtykke: Vi leser gjennom informasjonsbrevet sammen, og samtykke gis skriftlig på eget skjema.

Personalia: Sivilstatus, Utdanningsinstitusjon(grad og fag)/yrke, Fødested og oppvekst/hvor lenge bodd i Oslo, antall barn og alder på barn)?

1. Vil du beskrive den ideelle mann?
2. Har du noen spesielle mannlige forbilder og eventuelt hvilke? Hva er det ved dem/den du beundrer?
3. Hvordan tenker du at Jesus var som mann? Var det kvaliteter ved hans person som var spesielt mannlige?
4. Hva tror du at du har lært av din far om det å være mann? Hva ville du ført videre om du hadde hatt en sønn?
5. Hvilke sider ved mannsrollen opplever du som spesielt positive eller negative?
6. Noen påstår at jobben er det første mannen *er*, at når han presenterer seg for nye mennesker gjør han det ofte ved å fortelle hva han jobber med. Hva tenker du om dette?
7. Noen mener at det er mannens oppgave å forsørge familien. Hva mener du?
8. Noen mener at det å være mann innebærer en større åpenhet ovenfor å ta risiko, eksempelvis ved å være modig eller å like sport som er forbundet med fare. Hva tenker du om dette?
9. Noen mener at kristen moral og etikk legger begrensninger for mulighet til å utfolde seg som mann. Hva tenker du om det?
10. Har du nære relasjoner med andre menn, og hvis så, hvordan arter disse relasjonene seg?
11. På hvilken måte synes du homofile menn adskiller seg fra heterofile menn? Har du venner eller bekjente som er homofile?
12. På hvilke områder tror du vennskap kristne menn i mellom er forskjellig vennskap hos andre menn?
13. Vil du beskrive den ideelle kvinne? (følge opp med:Den ideelle partner?)
14. Hvilke roller i familien mener du kvinner og menn bør ha?
15. Hvilke roller i arbeidslivet mener du at kvinner og menn bør ha?
16. Hva er ditt ståsted i forhold til likestilling og feminisme?

17. Statistiske analyser viser at flere kvinner enn menn er aktive i kristne kirker og menigheter i Norge. Hva tror du er grunnen til at færre menn enn kvinner er aktive i kristne kirkesamfunn?
18. Opplever du noen spesielle fordeler eller ulemper knyttet til det å være mann i din menighet/kirke?
19. Noen hevder at kirker og menigheter, og kristendommen generelt, feminiseres eller sentimentaliseres. Hva tenker du om dette?
20. Hva er det som er genuint ved kristne menn? Hvilke forskjeller ser du mellom dine kristne mannlige venner og øvrige mannlige venner?
21. Hvilke bøker skrevet av kristne forfattere om det å være mann har du lest eller hørt om? Hva synes du om disse bøkene?
22. I hvilken grad tror du dine oppfatninger speiler det kristne miljøet du er del av?
23. Er det noe du mener det er viktig å få frem som jeg ikke har spurt om?